

Тема:

Голова НААУ, РАУ
Лідія Ізовітова
взяла участь
у 53-й Європейській
конференції
президентів
адвокатур

с. 3

Конвенцію
про захист
професії адвоката
ухвалила
Рада Європи

с. 4

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за лютий –
березень 2025 року

с. 13

Історія
адвокатури:
Адвокат
Ігор Кістяківський –
Державний секретар
і Міністр внутрішніх
справ Української
Держави (частина 1)

с. 56

ЗМІСТ

Новини та події

- Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова взяла участь у 53-й Європейській конференції президентів адвокатур... 3
- Конвенцію про захист професії адвоката ухвалила Рада Європи 4
- «Натхнення» в адвокатурі: коли право зустрічається з мистецтвом..... 8
- Без демографічного реєстру — без відповідальності: у НААУ готують зміни..... 9
- В Україні створили вебсайт для розшуку спадкоємців 10

Рішення органів адвокатського самоврядування

- Огляд ключових рішень РАУ 21 — 22 лютого 2025 року... 11

Комітети НААУ

- Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за лютий — березень 2025 року..... 13

Земельне законодавство

К. Рибалко

- Адвокатський запит: джерела інформації про земельні ділянки та особливості обмеження такої інформації в умовах воєнного стану 33

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздїй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Місяць А. П.

в. о. Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія КВ № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Цивільні справи

О. Розгон

Визнання недійсним ордера
на жиле приміщення (кімната
у гуртожитку) 43

Практика ЄСПЛ

В. Ковтун, М. Ковтун

Право людини на власність:
практичний підхід до статті 1
Протоколу № 1 до ЄКПЛ (частина 2) 50

Історія адвокатури

П. Гай-Нижник

Адвокат Ігор Кістяківський —
Державний секретар
і Міністр внутрішніх справ
Української Держави
(частина 1)..... 56

Д. Майстро, В. Лаврівський

Адвокатура Запорізької
області у ХХ столітті:
імена та постаті 62

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 20370-10170Р

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
28.03.2025 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2025.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ГОЛОВА НААУ, РАУ ЛІДІЯ ІЗОВІТОВА ВЗЯЛА УЧАСТЬ У 53-Й ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРЕЗИДЕНТІВ АДВОКАТУР

На тлі війни в Україні та обговорення гарантій її безпеки спостерігається зростаюча мілітаризація політичного дискурсу не лише в Україні, а й у європейських країнах. В умовах воєнного стану особливої актуальності набуло питання реформування системи військової юстиції, зокрема можливість створення інституту військової адвокатури.

На це звернула увагу голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України **Лідія Ізовітова** під час виступу на 53 Європейській конференції президентів адвокатур (European Presidents Conference), що проходила у Відні 27 лютого — 1 березня.

Українську делегацію на заході представили також заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**, секретар РАУ **Ігор Колесников** та член РАУ від Рівненської області **Ганна Лазарчук**.

Очільниця НААУ нагадала учасникам конференції, що вже сьогодні в Україні голова Верховного Суду наголошує на необхідності внесення змін до Конституції з метою створення військової юстиції, зокрема військових судів, військового публічного обвинувачення та інституту військових адвокатів. Це, на його думку, забезпечить належний рівень фаховості у здійсненні правового захисту військовослужбовців.

Однак ініціатива створення військової адвокатури як окремої інституції викликає занепокоєння, бо може призвести до скасування встановлених професійних стандартів, а також створить загрозу незалежності правозахисної діяльності та ефективному забезпеченню прав військовослужбовців.

Лідія Ізовітова пояснила, що ключовою загрозою є ризик втрати незалежності адвокатів, які працюватимуть у цій структурі. Адже військова служба ґрунтується на принципах (централізація, субординація та беззаперечне виконання наказів), які суперечать основоположним засадам незалежності адвокатури та верховенства права (незалежність, професійна автономія та пріоритет прав людини).

А принцип єдиноначальності закріплює повноваження командирів щодо прийняття рішень, що створює ризик впливу на адвокатів, які можуть опинитися під адміністративним або дисциплінарним тиском. Тож запровадження військових стандартів управління у сфері адвокатури неминуче позначиться на її незалежності. Це може не лише підірвати основи адвокатської діяльності, а й створити ризики порушення прав військовослужбовців, яких адвокат має захищати.

Також очільниця НААУ, РАУ повідомила, що один із територіальних центрів комплектування звинуватив 36 українських адвокатів у протиправних діях по зриву мобілізаційного процесу та створення умов для ухиляння військовозобов'язаних від призову. У відповідь Рада адвокатів України зробила заяву, що, насправді, такі дії є реалізацією їхніх законних повноважень, пов'язаних з наданням професійної правничої допомоги клієнтам — громадянам України, які є військовозобов'язаними. І подібний тиск на адвокатів з боку військової влади (навіть без створення військової адвокатури) є показовим прикладом потенційних загроз у майбутньому.

Тож постає питання, чи зможе військова адвокатура забезпечувати захист інтересів військовослужбовців та самих військових адвокатів? Відповідь однозначно негативна.

Більше того, наслідком стане послаблення гарантій адвокатської діяльності та незалежності адвокатури через впровадження принципів військової служби. Бо підпорядкованість військовому командуванню унеможлиблює незалежне виконання професійних обов'язків адвоката. Більше того, це прямо суперечить міжнародним стандартам адвокатської незалежності, зокрема Основним принципам ООН щодо ролі адвокатів та міжнародним стандартам правосуддя.

Альтернативним рішенням, на думку НААУ, має стати посилення правових гарантій для адвокатів, які здійснюють захист військовослужбовців, без створення окремого військового інституту адвокатури.

Користуючись нагодою, Лідія Ізовітова також звернулася до президентів європейських асоціацій адвокатів, присутніх у цьому залі конференції, та висловила глибоку вдячність за широку підтримку та неоціненну допомогу, надану у важкі часи для України.

Європейська спільнота адвокатів висловила стурбованість загрозою порушення прав людини та конституційного принципу верховенства права в Україні через ідею створення військової адвокатури. Це питання викликало серйозну дискусію серед учасників конференції.

«Це тривожний сигнал, ми стурбовані і це дійсно загроза верховенству права в Україні. Ми тримаємо з вами руку на пульсі та очікуємо інформації про роз-

*виток ситуації. Будьте впевнені в нашій цілковитій підтримці, ви можете розраховувати на підтримку міжнародної спільноти адвокатів», — сказав голова 53-ї Європейської конференції президентів адвокатур, президент Австрійської асоціації адвокатів **Арменак Утуджіан** (Armenak Utudjian).*

Під час дискусії було зазначено, що ця проблема є актуальною не тільки для України, а може призвести до законодавчих і політичних дискусій в інших країнах Європи, і тому вирішення цього питання набуває загальноєвропейського значення та вимагає зваженого підходу. Також учасники конференції висловили підтримку 36 українським адвокатам, які звинувачуються військовою владою у протиправних діях по зриву мобілізаційного процесу та створенні умов для ухилення військовозобов'язаних від призову.

КОНВЕНЦІЮ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА УХВАЛИЛА РАДА ЄВРОПИ

Рада Європи на своєму 1522-му засіданні, яке проходило 11 та 12 березня 2025 року, ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката (**Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer**).

Конвенція була підготовлена з урахуванням великого розмаїття правових систем і способів організації адвокатської діяльності в державах-членах Ради Європи.

Над текстом Конвенції та звітом до неї 3 роки працювали представники Комітету експертів з питань

захисту адвокатів, який було створено у січні 2022 року. До складу цього Комітету Європейським Комітетом з правового співробітництва із повноваженнями на період роботи Комітету від України було відібрано **Валентина Гвоздія**. Він також займав посаду віцепрезидента Комітету протягом всього терміну його роботи.

Конвенція є першим міжнародним договором, спрямованим на захист професії адвоката, — прокоментували ухвалення конвенції на офіційному сайті Ради Європи. Рішення стало відповіддю на зростаючу кількість повідомлень про напади на адвокатську діяльність, зокрема у формі переслідувань, погроз, фізичних атак або втручання в здійснення професійних обов'язків (наприклад, створення перешкод для доступу до клієнтів).

Адвокати відіграють ключову роль у забезпеченні верховенства права та доступу до правосуддя для всіх, зокрема у відстоюванні прав людини. Тому суспільна довіра до системи правосуддя значною мірою залежить від ролі адвокатів.

Конвенція стосується як самих адвокатів, так і їхніх професійних об'єднань, що відіграють важливу роль у захисті прав та інтересів адвокатів.

Так, сторони мають забезпечити, щоб національні правові та нормативні рамки гарантували незалежність і самоврядність професійних об'єднань. Вибори їхніх керівних органів повинні відбуватися відповідно до чинних правил і без зовнішнього втручання.

Професійні об'єднання можуть:

- просувати та представляти інтереси адвокатів і їхньої професії;
- підтримувати й захищати незалежність адвокатів та їхню роль у суспільстві;
- розробляти професійні стандарти поведінки та сприяти їх дотриманню відповідно до цієї Конвенції;
- сприяти доступу до професії, а також безперервній освіті та підготовці адвокатів;
- співпрацювати з адвокатами, іншими професійними об'єднаннями, міжнародними, міжурядовими та неурядовими організаціями у питаннях права та адвокатської діяльності, зокрема щодо просування та захисту ролі адвокатів;
- сприяти добробуту адвокатів і надавати допомогу їм та їхнім сім'ям у разі необхідності.

Держави повинні забезпечувати, аби професійні об'єднання своєчасно та ефективно залучалися

до консультацій щодо пропозицій уряду стосовно змін у законодавстві, процесуальних та адміністративних правилах, які безпосередньо впливають на професійну діяльність адвокатів та регулювання професії. Будь-яка вимога щодо членства в професійному об'єднанні не повинна перешкоджати адвокатам створювати та брати участь в інших об'єднаннях для захисту своїх професійних інтересів та діяльності.

Також документ містить положення щодо права на здійснення професійної діяльності, професійних прав, свободи вираження поглядів, професійної дисципліни, а також передбачає спеціальні заходи захисту адвокатів та їхніх об'єднань.

Відповідно до Конвенції держави зобов'язані гарантувати, що адвокати можуть виконувати свої професійні обов'язки без загрози фізичних атак, погроз, переслідувань, залякувань або неправомірних перешкод чи втручання. Якщо такі дії можуть становити кримінальний злочин, Сторони мають проводити ефективно розслідування.

Конвенція буде відкрита для підписання 13 травня під час зустрічі міністрів закордонних справ Ради Європи в Люксембурзі.

Для набуття чинності документ має бути ратифікований щонайменше вісьмома країнами, шість із яких повинні бути членами Ради Європи. Дотримання положень Конвенції контролюватимуть експертна група та комітет Сторін.

Нагадаємо, у 2020 році Європейський комітет з правового співробітництва (European Committee on Legal Co-operation, CDCJ) дослідив можливі заходи забезпечення захисту адвокатів. Одним із них мав стати новий правовий інструмент, який би ґрунтувався на Рекомендації Комітету міністрів R(2000)21 про свободу здійснення адвокатської діяльності, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини. Аби реалізувати напрацювання, у 2022 році у складі CDCJ було утворено Комітет експертів з питань захисту адвокатів (CJ-AV), куди увійшли 15 фахівців з усієї Європи, в тому числі з України.

Текст документа англійською мовою можна завантажити на офіційному сайті Ради Європи за посиланням: [URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/1522_final.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/1522_final.pdf).

Неофіційний переклад здійснено Національною асоціацією адвокатів України. З ним можна ознайомитися

за посиланням: URL:unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrainskoyu.html.

Разом з Конвенцією про захист професії адвоката Комітет Міністрів Ради Європи також затвердив **пояснювальний звіт** до неї. Цей документ є свого роду офіційним коментарем, яким мають керуватися країни під час застосування міжнародного договору.

Оригінал Пояснювального звіту до Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката можна переглянути за посиланням: URL:unba.org.ua/assets/uploads/publications/ENG_Report.pdf.

Текст документа було перекладено українською мовою Національною асоціацією адвокатів України, його можна переглянути за посиланням: URL:unba.org.ua/news/10086-komentar-do-konvencii-re-pro-zahist-profesii-advokata-pereklali-ukrainskoyu.html.

Україна має ратифікувати Конвенцію про захист професії адвоката однією з перших, — Валентин Гвозд'їй

Україні, безумовно, потрібно бути в числі країн, які першими ратифікують Конвенцію про захист професії адвоката, ухвалену Радою Європи 12 березня, щоб підтвердити статус правової та демократичної держави. Таку думку висловив заступник голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України **Валентин Гвозд'їй**, який брав безпосередню участь у розробці проекту документа.

«Для адвокатської спільноти такий крок є надзвичайно важливим, адже всі існуючі стандарти, що безпосередньо стосуються професії адвоката, наразі не є обов'язковими до виконання, — зауважив він. — Тож забезпечення дотримання цих стандартів є складним завданням навіть у країнах з потужним правовим захистом адвокатів».

На думку Валентина Гвозд'їя, важливо, що Конвенцію можуть підписати та ратифікувати не лише члени Ради Європи, а й держави, які не є членами. Конвенція набуде чинності через 3 місяці після того, як її підпишуть і ратифікують щонайменше вісім країн, шість з яких повинні бути членами Ради Європи.

Конвенція відображає та захищає фундаментальну роль, яку адвокати та професійні асоціації адвокатів відіграють в утвердженні верховенства права, забезпеченні доступу до правосуддя та захисту прав

людини і основоположних свобод, у ці складні часи, коли адвокати все частіше стають об'єктами нападів, погроз, переслідувань та залякувань, а також неправомірного перешкоджання або втручання у здійснення їхньої законної професійної діяльності, що заслуговує на засудження.

«На посаді віцепрезидента Комітету мені вдалося показати, що в Україні, попри все, діють високі стандарти правосуддя, забезпечується дотримання принципів верховенства права та захист прав людини. Безсумнівно, багаторічна активна діяльність української адвокатури, зокрема в сфері захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, дійсно показала міжнародному співтовариству, що в основі правового регулювання адвокатської професії в Україні лежать європейські стандарти, — відзначив він. — Під час роботи над Конвенцією усі члени Комітету та спостерігачі дійсно мали можливість впевнитися, що Україна демонструє відданість принципу верховенства права та допомагає адвокатському самоврядуванню забезпечувати високоефективні механізми захисту професії адвоката».

На думку заступника НААУ, РАУ, лідерство України в створенні такого надважливого документа демонструє безумовну правову зрілість нашої держави. «Навіть під тиском серйозних викликів в контексті російської агресії Україна проявляє стійкість та готовність до активних дій у процесі імплементації положень Конвенції про захист професії адвоката, враховуючи високий ступінь відповідності українського законодавства про адвокатуру основним міжнародним і європейським стандартам», — зазначив Валентин Гвозд'їй.

«НААУ вважає, що враховуючи проактивну позицію на шляху до членства в Європейському Союзі, Україні,

безумовно, потрібно бути в числі країн, які першими ратифікують цю Конвенцію, щоб підтвердити свій статус правової та демократичної держави», — резюмував він.

Національна асоціація адвокатів України заклала народних депутатів та профільні міністерства забезпечити прискорене підписання та ратифікацію Україною Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката.

Відповідні листи були направлені голові Комітету ВР з питань правової політики **Денису Маслову**, голові підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги цього ж комітету **Володимир Ватрасу**, постійному представнику ВР у Конституційному Суді **Максиму Дирдіну**, а також до Міністерства закордонних справ та Міністерства юстиції.

Нагадаємо, 12 березня 2025 року Комітет Міністрів Ради Європи прийняв першу в історії Конвенцію про захист професії адвоката. Цей міжнародний документ є ключовим для правової спільноти, оскільки закріплює обов'язкові міжнародні гарантії незалежності адвокатів, механізми захисту від неправомірного тиску та сприяє забезпеченню верховенства права.

Ратифікація конвенції матиме вагомий вплив на зміцнення правової системи України, оскільки посилить гарантії незалежності адвокатури, покращить доступ громадян до справедливого судочинства, сприятиме боротьбі з корупцією у правозахисних органах. Також це відповідатиме євроінтеграційному курсу нашої держави.

Для імплементації положень Конвенції необхідно проаналізувати національне законодавство на предмет необхідності внесення змін, зокрема, до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (для закріплення додаткових гарантій незалежності адвокатів та механізмів захисту від тиску), Кримінального процесуального кодексу України (для посилення гарантій адвокатської таємниці та недоторканності адвокатів у кримінальному процесі).

В рамках експертної допомоги НААУ висловила готовність підготувати та провести презентації щодо ключових положень конвенції, а також запевнила у максимальній підтримці усіх юридичних процедур з боку комітетів асоціації.

Українська адвокатура формує світові стандарти правозахисту, — народний депутат Володимир Ватрас.

Лідерство України в підготовці Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката підтверджує високий рівень розвитку правової культури нашої держави, розуміння ключової ролі адвокатури в утвердженні прав людини та принципів демократії.

Так голова підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги Комітету Верховної Ради з питань правової політики **Володимир Ватрас** прокоментував ухвалення конвенції Комітетом Міністрів Ради Європи.

Він назвав цей документ «історичним досягненням», яке створює принципово новий і дієвий міжнародний інструмент захисту прав людини, із чіткими механізмами контролю та застосування.

Народний депутат переконаний, що Україна має не лише підписати цю Конвенцію, продемонструвавши таким чином свою правову зрілість та відданість конституційним принципам верховенства права, а й обов'язково ратифікувати її, зробивши частиною національного законодавства.

Володимир Ватрас пообіцяв докласти всіх можливих зусиль у межах своїх повноважень, аби цей процес відбувся швидко та ефективно. Також він висловив сподівання на підтримку з боку колег у парламентському комітеті, Міністерстві закордонних справ та Міністерстві юстиції.

Окремо він відзначив вагомий внесок української адвокатури в підготовку Конвенції про захист професії адвоката. «Ми пишаємося тим, що представник України, заслужений юрист України, адвокат, заступник голови Національної асоціації адвокатів України

Валентин Гвоздій не просто був одним із 15 експертів, які готували текст Конвенції, а обіймав посаду віце-президента Комітету експертів протягом усього періоду підготовки документа, — зауважив голова профільного підкомітету ВР. — Лідерство України в цьому важливому міжнародному процесі вкотре підтверджує високий рівень розвитку правової куль-

тури нашої держави, розуміння ключової ролі адвокатури в утвердженні прав людини та принципів демократії».

«Як адвокат, я пишаюся тим, що наша професія та українська адвокатура перебувають в авангарді світових правозахисних трендів», — резюмував народний депутат.

«НАТХНЕННЯ» В АДВОКАТУРІ: КОЛИ ПРАВО ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З МИСТЕЦТВОМ

У рамках мистецького проєкту «Advocacy Art» у Національній асоціації адвокатів України з 3 до 14 березня пройшла виставка художніх робіт адвокатів «Натхнення».

Проєкт був реалізований Комітетом з гуманітарних питань і творчих ініціатив НААУ спільно з Центром досліджень адвокатури і права НААУ.

Свої роботи на виставку представили столичні адвокати **Наталія Дядик, Віктор Володимирський, Таміла Алексик, Марина Черненко, Анна Литвин, Марина Вітліна, адвокати Аля Аббасова (Возняк) та Анастасія Площинська** з Хмельницького, **Анна Мацієвська** зі Львова, **Іван Ватутін** з Івано-Франківська та **Олексій Куревін** з Одеси.

«Ця виставка вкотре доводить, що адвокати — це не лише професіонали у галузі права, а й люди творчого мислення та мистецької чутливості, — зауважила керівник Центру досліджень адвокатури і права **Ірина Василик**. — Адже кожна робота — це не просто картина, але й особиста історія, погляд на світ, відображення внутрішнього світу її автора. Нехай ці роботи дарують натхнення до життя, усмішки, надію і наснагу. Приємно усвідомлювати, що адвокатська спільнота має таких талановитих людей, які в сьогоднішні складні часи знаходять час для мистецтва».

БЕЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО РЕЄСТРУ — БЕЗ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: У НААУ ГОТУЮТЬ ЗМІНИ

Значна частина протоколів про порушення права адвоката на інформацію визнається судами такими, що містять неповні дані про особу порушника. Це призводить до закриття справ. Вирішити проблему може доступ уповноважених представників до Єдиного державного демографічного реєстру.

Про це говорили на робочій зустрічі, організованій Комітетом законотворчих ініціатив з питань адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України та Комітетом НААУ з питань запобігання адміністративним правопорушенням, скоєним стосовно адвокатів. У заході взяли участь голови рад адвокатів регіонів.

Нагадаємо, ч. 5 ст. 212-3 (порушення права на інформацію та права на звернення) Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за порушення права адвоката на інформацію. Так, неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

А повторно протягом року вчинення порушення, за яке посадову особу вже було піддано адміністративному стягненню, тягне за собою накладення штрафу від шістдесяти до вісімдесяти нмдг або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин (ч. 9 ст. 212-3 КУпАП).

Протоколи про такі порушення мають право скласти голова ради регіону або уповноважений радою член цієї ради (п. 9-1 ч. 1 ст. 255 КУпАП).

Основною проблемою у реалізації цього механізму (яка і визначила предмет обговорення на робочій зустрічі) є ідентифікація особи порушника під час складання протоколів. І для її вирішення необхідний доступ уповноважених представників органів адво-

катського самоврядування до Єдиного державного демографічного реєстру.

Голова Комітету НААУ з питань запобігання адміністративним правопорушенням, скоєним стосовно адвокатів, **Сергій Осика** зазначив, що отримання такого доступу дозволить своєчасно отримувати необхідну інформацію для ідентифікації порушників та забезпечить ефективний механізм притягнення осіб, винних у порушенні гарантій адвокатської діяльності, до відповідальності.

За його словами, реалізація представниками рад адвокатів функції складання протоколів про адміністративні правопорушення ускладнена неможливістю перевірки (ідентифікації) особи порушника. Через це більшість складених протоколів визнаються судами такими, що не містять повних даних про особу порушника, що, у свою чергу, тягне за собою закриття справи.

Раніше НААУ вже зверталася до Державної міграційної служби України з проханням надати головам рад адвокатів регіонів доступ до Єдиного державного демографічного реєстру. Однак у ДМС відмовили, посилаючись на відсутність нормативно-правових актів, які б передбачали такий доступ для членів органів адвокатського самоврядування.

Тож учасники заходу обговорили пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання в цій сфері. Зокрема, було визначено подальші кроки

для організації належної взаємодії між адвокатурою та Державною міграційною службою України. За результатами зустрічі було вирішено створити робочу

групу, яка розробить механізм забезпечення на законодавчому рівні необхідного доступу до Єдиного державного демографічного реєстру.

В УКРАЇНІ СТВОРИЛИ ВЕБСАЙТ ДЛЯ РОЗШУКУ СПАДКОЄМЦІВ

Отримавши повідомлення про відкриття спадщини, нотаріус зобов'язаний повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме. Водночас нотаріус може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення.

Аби забезпечити реалізацію цієї норми статті 63 Закону «Про нотаріат», Нотаріальна палата України презентувала вебсайт «Розшук спадкоємців», на якому нотаріуси можуть розміщувати відповідні оголошення.

За повідомленням НПУ, проєкт «Розшук спадкоємців» має на меті стати єдиною платформою для публікації оголошень, щоб спростити цей процес і для нотаріусів, і для людей. Адже під час війни спадкових справ стало більше.

Нагадаємо, відповідно до Цивільного кодексу спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

В інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою здійснюється охорона спадкового майна.

Заходи до охорони спадкового майна вживає нотаріус. Ця охорона триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

Детальніше за посиланням: unba.org.ua/news/10088-v-ukraini-stvorili-vebsajt-dlya-rozshuku-spadkoemciv.html.

ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ РІШЕНЬ РАУ

21 – 22 ЛЮТОГО 2025 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
<p>Рішення № 5 від 21 лютого 2025 року «Про внесення змін до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція)»</p>	<p>Внести зміни до Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, затвердженого в новій редакції рішенням Ради адвокатів України № 4 від 03 лютого 2017 року (зі змінами), виклавши абзац 6 пункту 2.10 у такій редакції:</p> <p>«Радою адвокатів регіону може бути надана адвокату розстрочка сплати щорічного внеску, за умови внесення його рівними частками у першій декаді кожного кварталу поточного року, або відтерміновано сплату щорічного внеску на строк, що не перевищує шести місяців. Рішення щодо надання розстрочки сплати щорічного внеску приймається радою адвокатів регіону, за заявою адвоката, поданою в термін з 01 грудня до 31 грудня поточного року, за умови обґрунтованої і документально підтвердженої матеріальної неспроможності сплатити щорічний внесок одним платежем. Рішення щодо відтермінування сплати щорічного внеску приймається радою адвокатів регіону, за заявою адвоката, поданою до 31 січня поточного року, за умови обґрунтованої і документально підтвердженої матеріальної неспроможності сплатити щорічний внесок у строк, установлений пунктом 2.5 цього Положення. У випадку відмови радою адвокатів регіону у задоволенні заяви про відтермінування сплати щорічного внеску строк сплати вважається пропущеним з поважних причин.»</p>
<p>Рішення № 11 від 22 лютого 2025 року «Про зауваження до проєктів наказів МЮУ «Про внесення змін до наказу МЮУ від 25.02.2014 № 386/5» та «Про внесення змін до наказу МЮУ від 21.12.2017 № 4125/5»</p>	<p>Рада адвокатів України, розглянувши та обговоривши у порядку доповіді Голови Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги, представника адвокатів Хмельницької області у складі Ради адвокатів України Каденко О. О. питання внесення змін до Стандартів якості надання безоплатної правничої допомоги (далі — Стандарти), взявши до уваги лист Заступника Міністра юстиції України Банчука О. А. № 2262/157371/-29-24/11.5.2 від 08.01.2025, яким скеровані проєкти наказів МЮУ «Про внесення змін до наказу МЮУ від 25.02.2014 № 386/5» та «Про внесення змін до наказу МЮУ від 21.12.2017 № 4125/5», з урахуванням зауважень профільних комітетів Національної асоціації адвокатів України щодо проєктів Стандартів, звертає увагу на наступне.</p> <p>Зі змісту листа МЮУ № 2262/157371/-29-24/11.5.2 від 08.01.2025 та додатків до нього, Міністерство юстиції України направило для надання пропозицій та зауважень до Ради адвокатів України проєкти змін до наказів МЮУ, якими затверджені: Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі; Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі.</p> <p>Відповідно до п.п. 2.4.4 Меморандуму про співпрацю між НААУ та Міністерством юстиції України в сфері надання безоплатної правової допомоги передбачено, що «перед затвердженням відповідно до пункту 10 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» Міністерством юстиції України проєкти Стандартів якості надання мають бути розглянуті на засіданні Ради адвокатів України. У разі відмови схвалити проєкт (проєкти) Стандартів сторони Меморандуму докладають усіх зусиль для врегулювання розбіжностей, визначаючи при цьому, що наявність не врегульованих розбіжностей не може впливати на визначений законом обов'язок Міністерства юстиції України затвердити Стандарти». <...></p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>Взявши до уваги наведене, проаналізувавши вищевказані проекти змін до наказів Міністерства юстиції України, Рада адвокатів України дійшла висновку, що за результатами опрацювання в цілому розроблені проекти відповідають потребам в їх удосконаленні, водночас є і змістовні зауваження та пропозиції.</p> <p>Рада адвокатів України, враховуючи наведене, а також з огляду на пропозиції членів Ради адвокатів України направити зауваження, напрацьовані профільними комітетами НААУ до проектів змін до наказів МЮУ «Про внесення змін до наказу МЮУ від 25.02.2014 № 386/5» та «Про внесення змін до наказу МЮУ від 21.12.2017 № 4125/5», керуючись статтями 55, 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, Регламентом Ради адвокатів України, вирішила:</p> <p>1. Підтримуючи пропозицію щодо удосконалення наказів Міністерства юстиції України від 25.02.2014 № 386/5 та від 21.12.2017 № 4125/5, звернутись до Міністерства юстиції України з проханням врахувати зауваження та пропозиції до проектів змін до наказів МЮУ «Про внесення змін до наказу МЮУ від 25.02.2014 № 386/5» та «Про внесення змін до наказу МЮУ від 21.12.2017 № 4125/5» (додаються).</p> <p>Дув.: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-02-22-r-shennya-rau-11_67d2c494d9150.pdf</p>
Рішення № 12 від 22 лютого 2025 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури»	<p>Унести зміни та доповнення до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 87 від 13 грудня 2024 року (далі — Регламент ВКДКА), а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">— абзац четвертий пункту 3.2 розділу III Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «Секретаріат ВКДКА зобов'язаний не пізніше трьох днів після надходження скарги на рішення КДКА надавати учасникам засідання дистанційний доступ до скарги через хмарне сховище та всіх інших документів, що додаються до хмарного сховища по мірі їх надходження, мають відношення до справи та включені до порядку денного»;— пункт 3.9 розділу III Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «3.9. Головуючий відповідає за організацію та порядок проведення засідання комісії. Всі члени ВКДКА під час розгляду питань та прийняття рішень на засіданні комісії є рівноправними.»;— пункт 3.13 розділу III Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «3.13. Особи, питання стосовно яких внесено до порядку денного засідання ВКДКА, мають право на ознайомлення із відповідними матеріалами безпосередньо у ВКДКА та/або дистанційно через захищене хмарне сховище.»;— в абзаці другому пункту 3.35 розділу III Регламенту ВКДКА слова «протягом 7 — 10 робочих днів» замінити словами «протягом 10 — 15 робочих днів»;— пункт 3.40 розділу III Регламенту ВКДКА після слів «наступного засідання ВКДКА.» доповнити реченням такого змісту «Формування порядку денного засідання ВКДКА здійснюється протягом розумного строку з урахуванням тривалості робочого часу, виділеного для проведення засідання, черговості надходження скарг до ВКДКА, загального навантаження членів ВКДКА, складності та кількості скарг.»

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ЛЮТИЙ – БЕРЕЗЕНЬ 2025 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У період з **20 лютого** по **20 березня** представники Комітету забезпечили участь у 9 слідчих (розшукових) діях, обшуках.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Представник НААУ в Сполученому Королівстві **Олександр Черних** зустрівся з головою Ради баристерів Англії та Уельсу **Семуелем Таунендом** в останній тиждень його каденції на посаді, аби записати інтерв'ю про стандарти професії, роль адвокатів у правосудді та участь самоврядування у захисті інтересів спільноти.

Рада баристерів Англії та Уельсу є представницьким органом для 18 тис. баристерів. Її основним завданням є захист як інтересів адвокатської спільноти, так і громадського інтересу в забезпеченні верховенства права. Голова Ради баристерів має наглядові функції, а регулювання професії здійснюється Радою стандартів адвокатури, яка розробляє Кодекс етики для адвокатів.

Семуел Тауненд, зокрема, розповів про регулювання поведінки адвокатів: *«У нас є 10 основних обов'язків і під кожним є роз'яснення, що допомагають зрозуміти, як ви маєте поводитися».*

Очільник Ради також навів приклад, як ці стандарти втілюються у конкретних ситуаціях. Так, наприклад, гідне поведіння у соціальних мережах передбачає те, що недоречно висміювати судову владу, яка належно виконує функції. Не можна особисто нападати на суддю через соціальні мережі, медіа чи навіть підбурювати до насильства або інших речей на суддю чи вашого опонента через використання соціальних мереж.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/etipjk.

Українцям, які отримали тимчасовий захист в Італії, у наступному році доведеться подовжувати посвідки на проживання. Аби сприяти у вирішенні цього та інших правничих питань, представник НААУ у цій країні за допомоги Асоціації громадських захисників Італії створить пункт допомоги.

Життєві труднощі українців та українських адвокатів, їхні потреби, пов'язані з військовою агресією РФ, стали предметом обговорення на конференції «Адвокати в окопах». Захід відбувся наприкінці лютого в залі суду Пескара. Його організувала Асоціація адвокатів міста спільно з Італійською національною асоціацією молодих юристів.

Участь у конференції взяли представник НААУ в Італії **Граціано Бенедетто**, президент Асоціації італійських адвокатів із закордонних відносин **Антонелла**

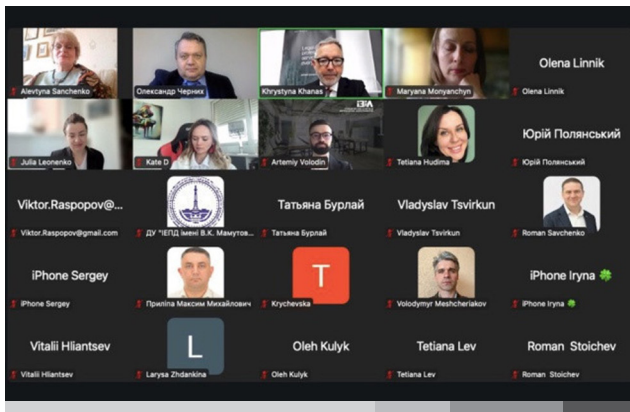

Цуккаріні, представники Асоціації громадських захисників Італії **Крістіна Челентано та Стефано Сассано**, експерт з міжнародного комерційного права **Франческо Ді Тонто**. До них в онлайн-форматі долучилися керівник Консульської канцелярії України в Римі **Максим Рог**, перший заступник начальника Берестинської районної військової адміністрації Харківської області **Наталія Осадча** та координатор проєкту НААУ з підтримки адвокатів **Ганна Удовенко**.

Остання ознайомила учасників із системою та заходами діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні та діяльності інституту адвокатури, Н. Осадча пояснила складнощі життя на прикладі міста Берестин, а Г. Бенедетто закликав до взаємодії з українськими адвокатами, аби мати спільні позиції у питаннях, які об'єднують країни. Представник НААУ в Італії також анонсував збір коштів для підтримки українських колег.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rsnhan.

Україна потребує сучасних правових стандартів регулювання криптоактивів. Упровадження законодавства сприятиме не лише економічній стабільності, але й зміцненню довіри до національного фінансового ринку в умовах глобальних економічних змін.

Таку думку висловили учасники міжнародної конференції «Соціальна справедливість та цифрова економіка 2025», яка пройшла **28 лютого**.

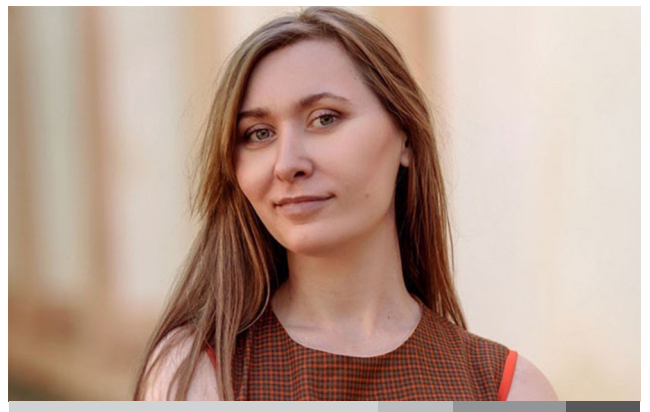
Захід, організований Інститутом економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України, відбувся за підтримки Національної асоціації адвокатів України, ГО «Сучасна українська цифрова наука», Фондації Кларк за юридичну освіту (Шотландія) та Міжнародної асоціації етики та добро-

чесності AI. Конференція збрала експертів у галузях цифрових фінансів, криптовалют, санкційної політики та штучного інтелекту.

Участь у міждисциплінарній дискусії, присвяченій взаємодії криптобірж зі штучним інтелектом, взяла представник НААУ в Сполученому Королівстві, експерт з регулювання криптоактивів **Олександр Черних**, експерт із цифрової криміналістики, керівник Strathclyde Forensics (м. Едінбург) **Бейзіл Мануосос та Х. Ханас**. Зокрема, вони відзначили, що відсутність в Україні закону про віртуальні активи створює труднощі для впровадження ефективних санкцій проти учасників ринку, які сприяють відмиванню коштів, та ускладнює роботу іноземних фахівців в українському правовому полі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.lu/gewslr.

Українські адвокати, які працюють за кордоном, часто стикаються з новими викликами, особливо у складні часи. Одним із таких викликів є забезпечення правничої допомоги українським жінкам та дітям, які через війну опинилися за межами країни. Які юридичні питання турбують їх найбільше, з якими проблемами вони звертаються і як українські правники допомагають їм адаптуватися у нових умовах, — про це журналістка чеського видання «Адвокатський щоденник» (Advokátní deník) Івана Сикорова розпитала **8 березня** представницю НААУ у Чеській Республіці **Олену Максименко**.

«У своїй адвокатській практиці я майже щодня стикаюся зі справами, пов'язаними з доступом до дитини, порядок якого врегульовано Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей», — адвокат Олена Максименко.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/jcifbg.

Дмитра Люшенка призначено ще одним представником Національної асоціації адвокатів України у Сполучених Штатах Америки. Він працюватиме у м. Сакраменто. Таке розпорядження підписала Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова.

Дмитро Люшенко працював помічником судді у Житомирській області, був директором юридичної фірми, а також президентом благодійної організації. У 2019 році отримав статус адвоката і зараз мешкає у Каліфорнії.

Представник НААУ пообіцяв сприяти юридичній підтримці українців у США. *«Як адвокат, я щоденно стикаюся з правовими викликами. Це питання імміграції, легалізації документів, відкриття бізнесу, сімейного права тощо, — пояснив він. — Багато українських правників після початку війни опинилися в США і шукають шляхи для продовження своєї кар'єри. Вони потребують допомоги з професійною адаптацією, підтвердженням кваліфікації».* Також пан Люшенко переконаний, що співпраця між адвокатами з України та США відкриє нові можливості для обміну досвідом, підвищення кваліфікації та адаптації українських правників до міжнародних стандартів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kbjldk.

Відкриту лекцію щодо особливостей адвокатської діяльності та професійної етики у Європейському Союзі для студентів-юристів провели у стінах кабінету-музею історії адвокатури Національного університету «Запорізька політехніка».

Спікером заходу був запрошений представник НААУ у Карлових Варах **Вадим Лаврівський**.

Під час заходу студенти мали можливість дізнатися про особливості законодавчого регулювання адво-

катської діяльності у Чехії, механізми захисту прав адвокатів у Європейському Союзі, нюанси роботи адвокатів у міжнародних справах та етичні стандарти у юридичній практиці.

«Дотримання професійної етики та постійний розвиток — це основа успіху адвоката в сучасному світі, — відзначив лектор. — І досвід країн Європи демонструє, що саме висока професійна культура дозволяє адвокатам ефективно відстоювати права клієнтів та розвивати правову систему».

На завершення заходу у присутності студентів та викладачів факультету В. Лаврівський вручив декану Почесну подяку голови НААУ, РАУ за багаторічну працю на юридичній ниві. Завдяки зусиллям **Юрія Філея** юридичний факультет університету зарекомендував себе як осередок підготовки висококваліфікованих правників, які демонструють високі стандарти професійної етики та правової грамотності.

Зі свого боку юридичний факультет НУ «Запорізька політехніка» висловив щирю подяку Вадиму Лаврівському та члену Ради адвокатів Запорізької області Дмитру Майстру за інтеграцію європейських цінностей та дослідження історії адвокатури Запорізького краю.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sfalmx.

14 березня опубліковано статтю представниці НААУ в Чеській Республіці **Олени Максименко** на тему **«Страхування професійної відповідальності адвокатів: як це працює у Чехії».**

«При порушенні обов'язку страхування професійної відповідальності адвокатом ČAK виключає його з реєстру адвокатів, фактично позбавляючи права здійснення адвокатської діяльності», — адвокат Олена Максименко.

Уявіть: клієнт, незадоволений роботою адвоката, вимагає відшкодування збитків. Помилка в договорі, пропущений строк або невдала стратегія захисту — і фахівець опиняється під загрозою серйозних фінансових втрат. Чи можна цього уникнути?

У 2015 році Проєктом ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» було оприлюднено проєкт моделі страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні, яким передбачалося поступове впровадження такої відповідальності, декларовано необхідність сприяння з боку Національної асоціації адвокатів України у придбанні страхових полісів адвокатами та підтримки з боку держави моделі такого страхування.

Для реалізації цієї ідеї цікавим міг би бути досвід Чеської Республіки. Страхування професійної відповідальності адвоката у цій країні є обов'язковим та на законодавчому рівні закріплено Законом 85/1996 Sb «Про адвокатуру».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fgqoqh.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

28 лютого опубліковано статтю заступника голови Комітету НААУ **Дмитра Хуторного** на тему «**Оскарження адмінштрафу за наслідками податкової перевірки**».

Доволі часто податкові органи після проведення перевірки суб'єкта господарювання складають на його керівника чи головного бухгалтера протокол про порушення порядку ведення податкового обліку (ст. 163-1 КУпАП) та передають цей документ до суду. Як захищатися?

Зважаючи на практику судів, можна рекомендувати такі кроки захисту:

— подати заперечення на акт перевірки, за наслідками якого було складено протокол про адміністративне правопорушення;

— оскаржити податкові повідомлення-рішення (ППР) до податкового органу вищого рівня або до адміністративного суду;

— перевірити протокол про адміністративне правопорушення на наявність всіх обов'язкових реквізитів;

— подати до суду заперечення на протокол про накладення адміністративного стягнення, долучивши докази того, що результати податкової перевірки та/або ППР оскаржуються в адміністративному порядку;

— з'явитися за викликом (повісткою) суду на розгляд справи та надати свої пояснення щодо обставин справи.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/vaqkff.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

4 березня у виданні «Фокус» опубліковано статтю **Андрія Шабельнікова** «**Податки все вище. Які платежі потрібно внести при купівлі-продажу квартири чи машини в 2025 році**». Експерт пояснив: якщо житло придбане на первинному ринку, то покупець сплачує 1 % від вартості нерухомості, як внесок до Пенсійного фонду. При купівлі житла на вторинці платежі такі: покупцеві потрібно сплатити 1 % від вартості квартири чи будинку до ПФУ, а продавцю — 1 % за нотаріальне посвідчення угоди. «*Державне мито — це плата за нотаріальне засвідчення переходу права власності від продавця до покупця. Сплачує продавець у розмірі 1 % від вартості нерухомості*», — зазначив Андрій Шабельніков.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/mdqcxq.

6 березня у виданні «Юридична газета» вийшла стаття **Андрія Шабельнікова** «**Публічні закупівлі у 2025 році: очікувані зміни та ризики для бізнесу**».

У поточному році сферу закупівель для потреб держави та територіальних громад очікує багато цікавих процесів. Зокрема, планується ухвалення Закону «Про публічні закупівлі». Запропонований урядом проєкт № 11520 вже готується до другого читання. Документ передбачає запровадження електронних контрактів, динамічних систем закупівель, інноваційного партнерства, конкурсу проєктів. Зміниться регулювання процедур торгів з обмеженою участю. Також може статися революційний для нашого законодавства перехід від закупівель за найнижчою ціною до торгів за співвідношенням «ціна-якість». Адже теперішні правила купівлі товарів чи послуг за найнижчою ціною не раз довели, що скупий платить двічі. Адже дешеві (і менш якісні) товари можуть мати менший строк експлуатації чи бути дорожчими в обслуговуванні.

Детальніше за посиланням: URL: surli.cc/uknygr.

17 березня на сайті НААУ вийшла новина. Інвестор не повинен чекати — таку думку у студії суспільно-політичної медіаплатформи «Інтервізор» висловив голова Комітету Андрій Шабельніков. Останні роки стали випробуванням для ідеї приватизації. З одного боку, продаж державних активів міг би стати джерелом залучення коштів у бюджет, з іншого — питання викликає спосіб реалізації цих активів. «Державне майно — це не лише активи, а й тягар. Управління ним коштує грошей, а ефективність цього управління залишає бажати кращого», — зауважив А. Шабельніков. На його думку, головним викликом для будь-якого бізнесу в Україні є відсутність гарантій. «Якщо інвестор бачить, що його активи можуть бути націоналізовані, що договірні зобов'язання держави можуть бути порушені, — він просто не буде вкладати кошти», — підкреслив адвокат.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/icjdda.

Андрій Шабельніков
керуючий партнер, адвокат

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У березні Комітет здійснив правовий аналіз проєкту Закону № 12445 від 27.01.2025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно удосконалення діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів щодо управління активами».

Проєктом пропонується зробити виняток із цього правила. На думку авторів законодавчої ініціативи, воно не повинно поширюватися на активи, на які накладено арешт у кримінальному провадженні та які передані в управління АРМА.

У Комітеті звернули увагу на те, що в такий спосіб пропонується запровадити пріоритетність кримінального арешту над стягненням активів у дохід держави в рамках Закону «Про санкції».

Але такі зміни можуть ускладнити правозастосування, — застерігають адвокати. Бо згідно з ч. 1 цієї ж статті накладення на активи арешту, встановлення щодо них мораторію чи будь-яких інших обтяжень (заборони розпоряджатися або користуватися ними), а також перебування таких активів у заставі не перешкоджає стягненню цих активів у дохід держави як санкції, а також здійсненню реєстраційних дій. І це правило не скасовується та не змінюється проєктом.

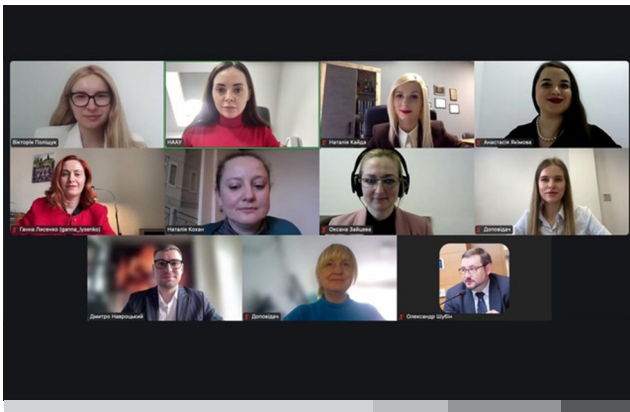
Отже, законодавець вже визначив пріоритетність норм Закону «Про санкції» над іншими обмеженнями та обтяженнями.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

5 березня за ініціативи Комітету у НААУ відбулася фахова дискусія на тему «Проєкт Трудового кодексу України або коли Україні очікувати зміни трудового законодавства?». Захід присвячений питанню трудового законодавства, оскільки країна вкрай потребує нових підходів до регулювання трудових відносин і наше законодавство потребує адаптації до європейських стандартів.

Загальноєвропейські тенденції вимагають постійної модернізації трудового законодавства. Україна має імплементувати кращі європейські практики для забезпечення справедливих та прозорих умов праці. Новий трудовий кодекс дозволить інтегрувати вітчизняне трудове законодавство в європейські норми.

Під час заходу обговорювалися питання щодо змін, яких варто очікувати роботодавцям, а також:

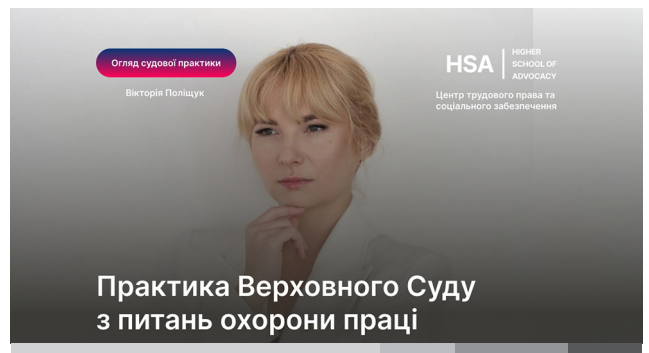

- основні засади правового регулювання трудових відносин за проектом ТКУ;
 - особливості регулювання трудових відносин окремих категорій громадян / працівників. Суб'єкти трудових відносин та трудового права. Розмежування понять. Забезпечення права на об'єднання суб'єктів трудових правовідносин;
 - строкові трудові договори: відповідність проекту Трудового кодексу України Директиві ЄС 1999/70/ЄС;
 - діяльність профспілкових органів: чи дотримані права у новому проекті Трудового кодексу України;
 - звільнення працівників, вимоги законодавства ЄС і українські реалії;
 - працевлаштування та звільнення керівників у проекті Трудового кодексу України;
 - дискримінація у новому Трудовому кодексі України. Принцип рівності та заборони дискримінації у проекті Трудового кодексу України. Форми й види тиску, які можуть бути у трудових відносинах. Права та обов'язки працівника та роботодавця. Переведення та відсторонення: межа дискримінації. Релігійний компонент у трудових відносинах. Інформування як важлива частина запобігання та протидії дискримінації. Нове у припиненні трудових відносин, зокрема про: гарантії працівникам при розірванні трудового договору з ініціативи роботодавця. Розірвання трудового договору у зв'язку з мобінгом. Безпека здоров'я на роботі з думкою про майбутнє. Відповідальність роботодавця, зокрема за моральну шкоду. Захист прав: новий підхід до трудових спорів. Суб'єкти протидії дискримінації.
- Участь у заході взяли члени Ради Комітету, представники Центру трудового права та соціального забезпечення ВША, заступник голови Федерації профспілок України Олександр Шубін та членкиня Європейського комітету соціальних прав Ради Європи Алла Федорова.

Публікації членів Ради Комітету за лютий — березень 2025 року:

Вікторія Поліщук:

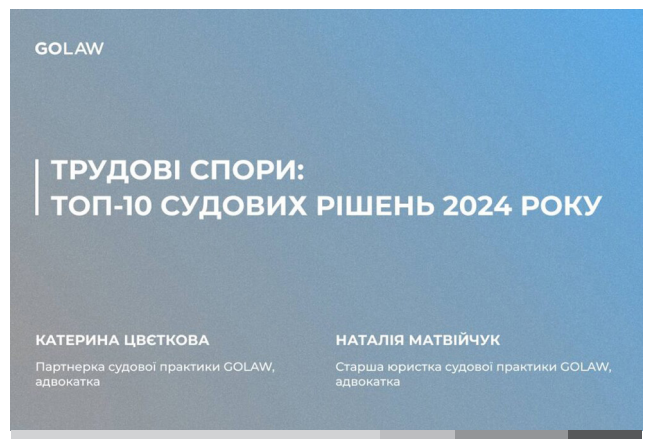
- Вимоги, особливості статусу та бронювання працівників резидентів Дія.City;
- Як отримати «критичність» та забронювати працівників?
- Відшкодування моральної шкоди, заподіяної смертю батька і працівника ТОВ, внаслідок військових дій;

- Медіація в діяльності адвоката;
- Праця і соціальний захист в окупації: правові виклики для України;
- Заборона та протидія дискримінації: міжнародний досвід та правове регулювання в Україні;
- Докази, які підтверджують факт існування заборгованості із заробітної плати;
- Стягнення середнього заробітку за час затримки видачі трудової книжки.

Наталія Матвійчук та Катерина Маноїленко:

- Трудові спори: топ-10 судових рішень 2024 року.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

У березні за ініціативою Комітету у співпраці з Центром досліджень адвокатури і права в рамках Всеукраїнського мистецького проєкту «Advocacy Art» у НААУ відбулася **виставка картин адвокатів «Натхнення»**. Виставка проводилася у приміщенні НААУ з 3 по 14 березня 2025 року.

Мистецтво під час війни є оплотом світла, надії і водночас зброєю. У найважчі періоди життя люди звертаються до релігії та творчості, у такі періоди творчість набуває особливого значення, оскільки дарує відраду та внутрішній спокій. У такий непростий час організатори хочуть показати глядачам, що потрібно вірити в краще і знаходити своє власне натхнення, аби пережити злидні та дочекатися світанку, коли все буде добре, коли буде перемога світла над темрявою.

7 березня за ініціативою Комітету та Центру досліджень адвокатури і права у НААУ відбувся **творчий вечір «Доторкнутись до прекрасного»**. Підтримуючи українців у цей непростий час, адвокати підготували

творчий вечір, аби нагадати, що життя прекрасне і варте боротьби за майбутнє.

Зі своїми творами виступили адвокати: Володимир Віхляєв, Юлія Газізова, Іванна Голуб, Таміла Алексик, Марина Черненко, Юрій Романюк, Ірина Василик, Тарас Гуменюк та ін. Творчий вечір відбувся під музичний супровід Таміли Алексик.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

28 лютого на сайті НААУ було оприлюднено бюлетень Комітету за IV квартал 2024 року. У бюлетені представлено: — новели (актуальні зміни) законодавства; — огляд судової практики у справах щодо поділу майна подружжя, стягнення аліментів, визначення місця проживання дитини, міжнародного викрадення дітей, визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав, видання обмежувальних приписів і практика ЄСПЛ; — перелік наукових публікацій, дисертацій. *Детальніше за посиланням: URL: surl.gd/nttak.*

10 березня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на **тему «Сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участю військовослужбовців»**, лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

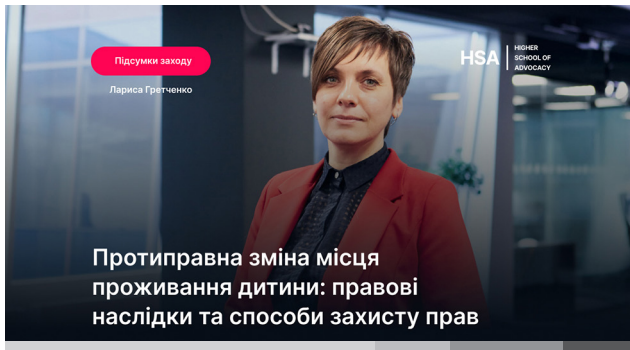
Лекторка докладно проаналізувала разом з учасниками сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участю військовослужбовців. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/mnxc11.*

10 березня на сайті НААУ було оприлюднено статтю заступника голови Комітету **Юрія Бабенка** на тему

«Чи реально компенсувати гроші, вкладені у ремонт квартири іншого подружжя?». Детальніше за посиланням: URL: surl.li/vceyfv.

17 березня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «**Протиправна зміна місця проживання дитини: правові наслідки та способи захисту прав**», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками протиправну зміну місця проживання дитини. Детальніше за посиланням: URL: surl.li/whxekx.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

24 лютого у багатьох випадках, особливо до відкриття провадження, замовники отримують висновки експерта без формулювання «для подання до суду». Це змушує їх повторно звертатися за експертизою і нести додаткові витрати. Таку проблему підняли у Директораті правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України в рамках правового моніторингу.

Зазначається, що на практиці такі формальні вимоги не впливають на зміст висновків і не забезпечують суттєвого впливу на процес правосуддя. Але для усунення зайвого навантаження на учасників справи та експертів доцільно проаналізувати необхідність виключення вимоги про зазначення в документі фрази «для подання до суду» із процесуального законодавства або врегулювання цієї проблеми в інший спосіб. Свою думку щодо цього питання висловили у НААУ. У Комітеті вважають, що така вимога не ґрунтується на нормах закону, порушує базові принципи змагальності сторін та диспозитивності судового процесу. Адже таке формулювання у висновку експерта

жодним чином не впливає на критерії оцінки доказів щодо їх належності та допустимості.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/syhiro.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

У лютому Комітет здійснив правовий аналіз проекту Закону про внесення змін до статті 74 Закону України «Про виконавче провадження» щодо строків оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців (реєстр. № 12449 від 27.01.2025).

За результатами опрацювання Комітет дійшов висновку, що зміни, які пропонуються законопроектом про внесення змін до статті 74 Закону України «Про виконавче провадження» щодо строків оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців (реєстр. № 12449 від 27.01.2025), потребують доопрацювання, зокрема щодо:

1) надання сторонам виконавчого провадження можливості самостійно обирати спосіб захисту своїх прав та вирішувати, куди подавати скаргу — до начальника відділу або суду;

2) чіткого врегулювання порядку та механізму оскарження рішень, дій або бездіяльності не тільки державного виконавця, а й приватного;

3) авторам законопроекту пропонується уточнити та зазначити строки щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців, як приватних, так і державних.

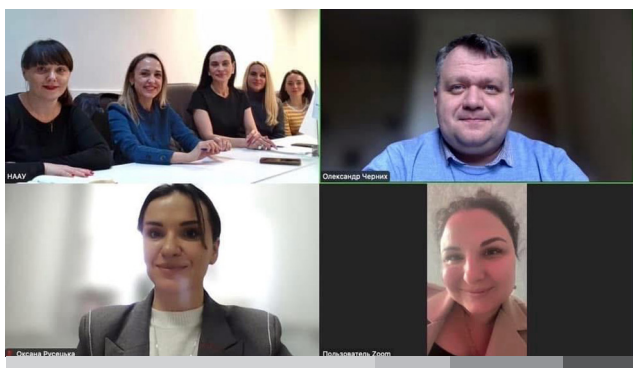
10 березня відбулося засідання Комітету. У межах зустрічі обговорювалися практичні питання судового контролю в Україні та проблеми виконання судових

рішень, зокрема: — судовий контроль за процедурою виконання судових рішень, практичні аспекти, актуальна практика та виклики; — зміна способів виконання судових рішень; — роль приватних виконавців та адвокатів у справах виконання судових рішень, а також виклики, з якими вони стикаються під час таких дій; — проблематика та практика притягнення боржника до адміністративної відповідальності, ефективні механізми та способи їх реалізації; — майбутні заходи та пропозиції щодо спільної співпраці для вдосконалення практики та напрацювань з метою забезпечення ефективного виконання судових рішень.

До участі у засіданні було запрошено голову Асоціації приватних виконавців України **Оксану Русецьку** та суддю Господарського суду Одеської області, голову Правління Асоціації розвитку суддівського самоврядування України **Юлію Бездолю**.

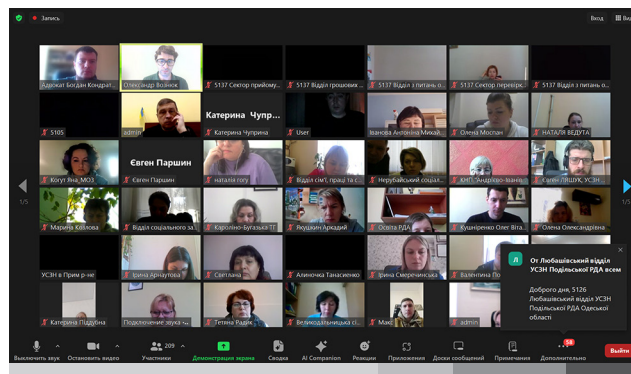
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

28 січня спільно з Інклюзивно-ресурсним центром Коломийської міської ради Івано-Франківської області було проведено круглий стіл з батьками, які мають

дітей з інвалідністю, до якого долучилася член Ради Комітету **Іванна Костракевич**. Було піднято такі питання, як право на освіту, на медицину, на реабілітацію дітей з інвалідністю. Обговорено питання щодо оплачуваної відпустки батькам, які везуть дитину з інвалідністю на реабілітацію, та інші. Також обговорено питання щодо надання відстрочки по догляду за дитиною з інвалідністю.

25 лютого відбувся онлайн-семінар на тему «**Орієнтуємося у змінах законодавства: основне про реформу МСЕК**» для адвокатів Одеської області.

Захід був ініційований Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів», Міністерством охорони здоров'я України, громадською організацією «Національна асоціація спинальників України», Радою адвокатів Одеської області, громадською організацією «Захист прав молоді Дніпропетровщини», громадською організацією «Соціальна перспектива, Комітетом НААУ з питань захисту прав осіб з інвалідністю та Одеською обласною військовою адміністрацією.

Голова Комітету **Олександр Вознюк** зазначив, що з 1 січня 2025 року в Україні розпочалася реформа медико-соціальної експертизи (МСЕК), спрямована на впровадження нової системи оцінювання повсякденного функціонування особи. Ця реформа передбачає заміну застарілої моделі МСЕК на сучасний підхід, орієнтований на індивідуальні потреби кожної людини.

Реформа спрямована на створення більш прозорої, ефективної та орієнтованої на потреби людини системи оцінювання функціональних можливостей, що сприятиме покращенню якості життя осіб з інвалідністю та їх інтеграції в суспільство.

Заступник голови Комітету **Богдан Кондратенко** окреслив правові аспекти діяльності нових експертних команд. Адвокат наголосив на необхідності розроблення чітких медичних критеріїв для встановлення інвалідності, щоб уникнути ситуацій, коли в однакових випадках ухвалюються різні рішення.

Голова Ради громадської організації «Соціальна перспектива» **Ганна Давиденко** висвітлила європейські орієнтири реформи медико-соціальної експертизи. Вона зазначила, що як країна-кандидат до ЄС Україна активно працює над гармонізацією свого законодавства з європейськими підходами. Це стосується процесу визначення та встановлення інвалідності, а також інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, зокрема через освіту та працевлаштування.

7 березня голова Комітету **Олександр Вознюк** дав коментар телеканалу «Суспільне» щодо цифрових рішень, оформлення висновків ВЛК. *Перегляд за посиланням: surl.li/ikeoiv.*

12 березня на сайті НААУ було оприлюднено статтю секретаря Комітету **Вадима Сидоренка** та юриста **Андрія Євстігнеєва** на тему «Пільговий проїзд для осіб з інвалідністю: право є, можливості обмежені».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/szpipt.

КОМІТЕТ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

Активності членів Комітету поза затвердженням планом

25 лютого член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** провела вебінар на тему «Ліквідація МСЕК: нові вимоги до роботодавців та працівників».

27 лютого голова Комітету **Ірина Сенюта** провела вебінар для адвокатів Львівської області на тему «Захист персональних даних у сфері охорони здоров'я. Адвокатський запит щодо інформації з обмеженим доступом».

7 березня регіональний представник Комітету у Київській області **Яна Бабенко** виступила спікером на форумі «Медицина очима жінок» Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця, на тему «Правові механізми захисту прав жінок-медиків. Мобінг».

10 березня регіональний представник Комітету у Київській області **Яна Бабенко** провела прямий етер у соцмережі «Інстаграм» разом з лікарем-гінекологом-онкологом Наталією Рівлін на тему «Лікарі і пацієнти: на чиєму боці закон?».

14 березня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у 7-й Всеукраїнській конференції сімейно орієнтованої медицини для лікарів на тему «Розвиваємо стійкість під час війни». Доповідачка виступила з темою «Правничка база та способи врегулювання конфліктів між суб'єктами медичних правовідносин».

14 березня регіональні представники Комітету **Андрій Саченко** та **Вадим Риков** взяли участь у круглому столі «Забезпечення дотримання права на медичну допомогу затриманим особам та особам в місцях позбавлення волі».

14 березня член Ради Комітету **Наталія Чорновус** взяла участь у круглому столі, який організовано Комітетом спільно з РА Львівської області на тему «Забезпечення дотримання права на медичну допомогу затриманим особам та особам в місцях позбавлення волі».

18 березня член Ради Комітету **Наталія Чорновус** провела лекцію для студентів НУ «Львівська політехніка» на тему «Застосування практики ЄСПЛ у справах з медичною складовою».

Підготовка тематичних статей, книг та публікацій у ЗМІ

Миколаєць Ю. М.:

— Установлення ступеня стійкої втрати професійної працездатності. Журнал «Головний бухгалтер медичного закладу». № 03 / 2025, березень.

— Реформа МСЕК: відповідаємо на актуальні запитання. Журнал «Головний бухгалтер медичного закладу». № 03 / 2025, березень.

— Як перевірити, чи належить ЗОЗ до об'єктів критичної інфраструктури: URL: surl.cc/amlnfz.

— ОПФО: як встановити професійне захворювання, непрацездатність, інвалідність: URL: surl.li/zkhsbw.

— Коментар електронному виданню OBOZ.UA до публікації «Осіб з інвалідністю більше не відправлятимуть на ВЛК: у чому ризики нової постанови Кабміну»: URL: surl.li/dnshbi.

Діяльність Комітету відповідно до затвердженого плану Співпраця з США НААУ

28 лютого відбулося чергове засідання Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ. На засіданні обговорювали заплановані активності на наступний квартал, зокрема: марафон до Європейського дня захисту пацієнтів (квітень 2025 р.), заходи до Міжнародного дня прав дитини (червень 2025 р.). Під час засідання Комітету відбувся методичний семінар на тему «Правові засади надання косметологічних послуг», доповідачками на якому були Вікторія Валах та Юлія Миколаєць.

14 березня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у круглому столі на тему «Забезпечення дотримання права на медичну допомогу затриманим особам та особам в місцях позбавлення волі». Співорганізаторами заходу виступили Рада Адвокатів у Львівській області, Комітет медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ та Комітет захисту прав людини РАЛО.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Проект Закону про внесення змін до КПК щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження рекомендовано Парламенту ухвалити за основу з наступним доопрацюванням.

Відповідне рішення ухвалив Комітет ВР з питань правоохоронної діяльності під час засідання **19 лютого**. Крім народних депутатів, участь у засіданні взяли ініціатори проекту, представники Офісу Генпрокурора, Національної поліції, Національної асоціації адвокатів України, судової влади та інші фахівці.

Нагадаємо, проект № 12439 передбачає:

— розширення прав потерпілого у кримінальному провадженні шляхом надання йому можливості безпо-

середньо звертатися до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, замовляти і проводити експертизи тощо;

— удосконалення правил застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

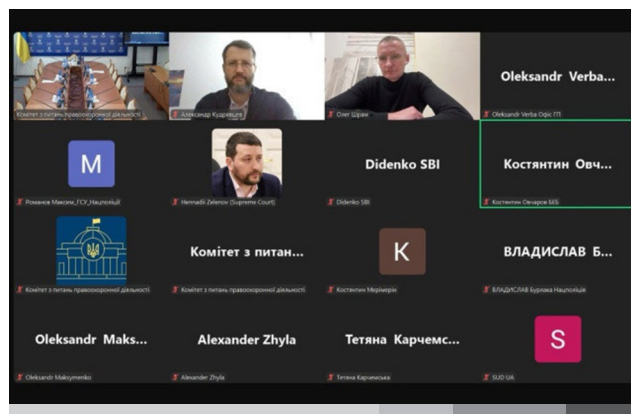
— конкретизацію підстав повернення тимчасово вилученого майна;

— встановлення строку на повернення майна після скасування арешту.

Голова Комітету **Анжеліка Моїсеєва** та член Ради Комітету **Олександр Кудрявцев** підтримали законодавчу ініціативу. При цьому вони звернули увагу на те, що проєкт містить у собі низку неузгодженостей, які можуть призвести до суттєвих проблем при його практичному застосуванні.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surl.li/dqsloj>.

Під час доопрацювання проєкту Закону № 12439 щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження будуть розглянуті пропозиції диференціації строків накладення арешту на майно, а також видів арештів.

Робоча група Комітету ВР з питань правоохоронної діяльності провела засідання, присвячене підготовці цього проєкту до другого читання. Крім авторів законопроекту та народних депутатів-членів Комітету, у засіданні взяли участь представники правоохоронних органів, Верховного Суду, бізнесу та громадськості. Також на заході були присутні голова Комітету **Анжеліка Моїсеєва** та член ради цього Комітету **Олександр Кудрявцев**.

Представники НААУ підтримали законопроект загалом, але висловили свої зауваження, зокрема щодо

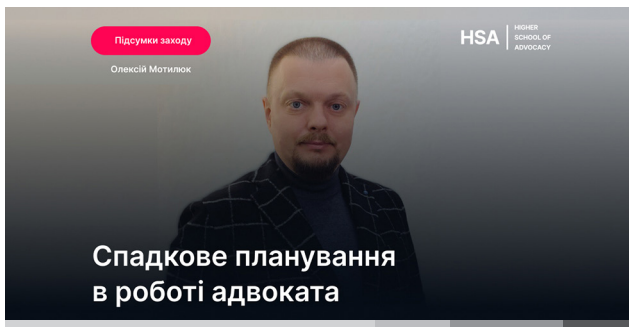
обов'язку слідчого перевірити достатність даних про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення до внесення відомостей до ЄРДР. На думку адвокатів, норма у запропонованій редакції повертає інститут дослідчої перевірки заяв, від якого якраз і відмовилися з прийняттям КПК 2012 року. Крім того, існують побоювання, що зміни, за яких огляд приміщення дозволяється або з дозволу власника, або одного з власників, або за ухвалою слідчого судді, призведуть до того, що у прокурора, слідчого чи дізнавача відпаде необхідність у проведенні повноцінного обшуку в житлі чи іншому володінні особи, оскільки його можна замінити більш зручним оглядом. При цьому правоохоронцям не потрібно обов'язково звертатися до слідчого судді за ухвалою, адже наявна більш проста альтернатива у вигляді добровільної згоди власника, або хоча б однієї особи, яка володіє на законних підставах житлом чи іншим приміщенням.

У НААУ раніше вже висловлювали зауваження про те, що проєкт містить неузгодженості, які можуть призвести до проблем під час застосування.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/admafb.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

27 лютого на сайті ВША НААУ було опубліковано підсумки заходу на тему «Спадкове планування в роботі адвоката», лектором якого виступив член Ради Комітету **Олексій Мотилюк**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками спадкове планування в роботі адвоката. *Детальніше за посиланням: URL: surl.gd/ydcnrc.*

28 лютого на сайті ВША НААУ було оприлюднено матеріал на тему «Толерантний словник» — Людина з інвалідністю, який підготувала член Ради Комітету **Анастасія Якімова**.

Ця тема продиктована не лише нормами чинного законодавства, а й підходом, орієнтованим на людину в першу чергу, а не на ознаки її здоров'я.

Досі у суспільстві можна почути використання терміна «інвалід». Хоча таке використання не є коректним, не відповідає законодавству та може мати негативні наслідки для людини, котра його застосовує.

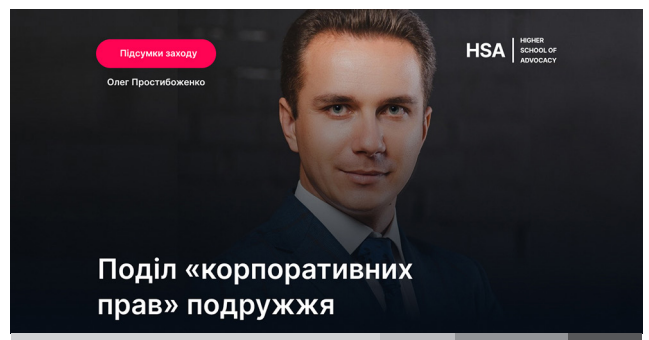
Слово «інвалід» у всіх відмінках і числах замінено словами «особа з інвалідністю» у відповідних відмінках і числах на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього» від 2 жовтня 2018 року № 2581-VIII.

Указаним Законом України внесено зміни і до чинного законодавства щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/wtprff.

5 березня на сайті НААУ було оприлюднено статтю секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «**Чи є закриття справи про адмінправопорушення підставою для відшкодування шкоди**». *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/faxhyi.*

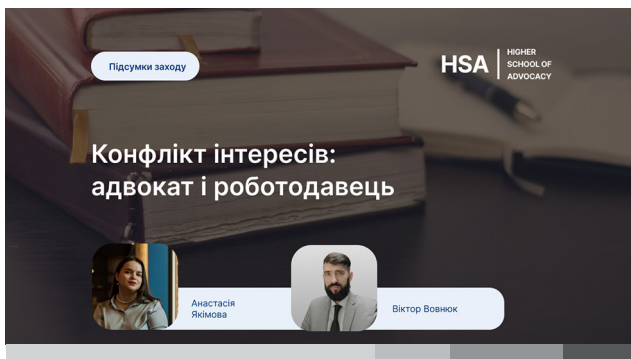
12 березня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Поділ «корпоративних

прав» подружжя», лектором якого виступив голова Комітету **Олег Простибоженко**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками поділ «корпоративних прав» подружжя. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/jwuimx.*

12 березня на сайті ВША НААУ було опубліковано підсумки заходу на тему «**Конфлікт інтересів: адвокат і роботодавець**», одним із лекторів виступила член Ради Комітету **Анастасія Якімова**. Лектори докладно проаналізували разом з учасниками конфлікт інтересів: адвокат і роботодавець. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uwnocd.*

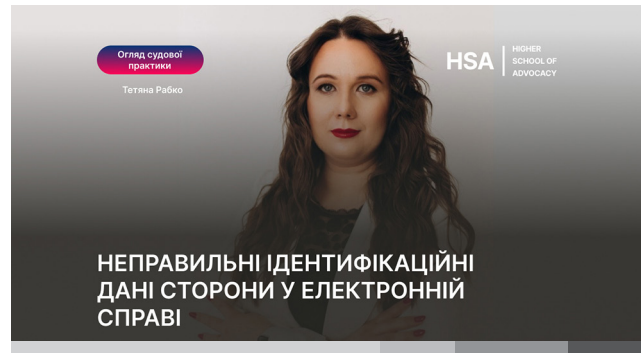

13 березня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «**Спадкування з іноземним елементом. Ключові аспекти практичної діяльності адвоката**», лектором якого виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**. Лектор докладно проаналізував разом з учасниками спадкування з іноземним елементом. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/jprusc.*

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У лютому — березні опубліковано статті заступниці голови Комітету **Тетяни Рабко**:

- Електронні докази і тенденції судової практики;
- Неправильні ідентифікаційні дані сторони у електронній справі. Огляд судової практики;
- Посилання на введення воєнного стану для поновлення або продовження відповідного процесуального строку. Огляд практики;
- Витребування у е-вигляді матеріалів справи з використанням функціоналу «Діловодство спеціалізованого суду»;

- Електронний суд для початківців;
- Комунікація між судом та учасниками кримінального провадження в електронній формі. Огляд судової практики;
- Про виконання судового рішення через призму електронного судочинства;
- Надсилання судової повістки через «Viber»: огляд судової практики та правові аспекти;
- Подання апеляційної скарги в умовах електронного судочинства: огляд судової практики.

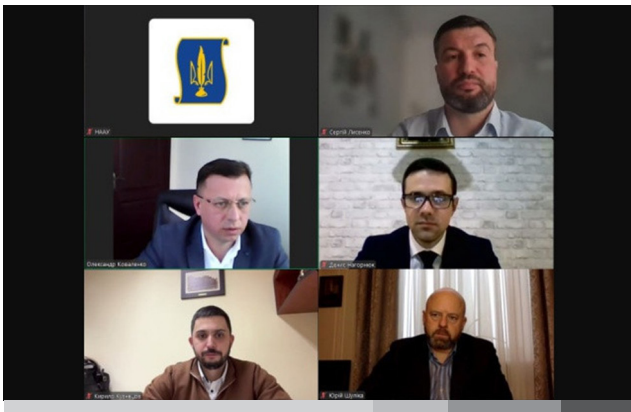
Тетяна Рабко провела 3 заходи:

- 19.02** вебінар на тему «Електронні докази і тенденції судової практики»;
- 01.03** майстер-клас на тему «Електронний суд для початківців»;
- 03.03** вебінар для адвокатів Донецької області на тему «Виконання судового рішення через призму електронного судочинства».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРІВ

19 лютого у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Обговорення викликів, які зазнають бізнес та інвестори у 2025-му році», ініціатором якого виступив Комітет.

Корпоративні спори на базі рішень Верховного Суду у 2023 — 2024 роках розглянув заступник голови Комітету **Сергій Лисенко**. Серед ключових тем, що були досліджені: несплата частки в статутному капіталі на момент її відчуження, правова природа акта приймання-передачі частки, порядок збільшення статутного капіталу, порушення при скликанні загальних зборів, відповідальність посадових осіб товариства за недобросовісні дії, корпоративний договір для майбутніх учасників. Також С. Лисенко розглянув питання аудиту фінансової звітності та аспекти реалізації прав

учасників на отримання інформації про діяльність товариства.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/hmssfm](https://surl.li/hmssfm).

6 березня на сайті НААУ було оприлюднено статтю секретаря Комітету **Кирила Кузнецова** на тему «**Нові антикорупційні зміни можуть стати інструментом тиску на бізнес**».

Зміни до КПК, КК та інших законів щодо притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав викликали занепокоєння у бізнес-середовищі через те, що можуть стати інструментом тиску з боку правоохоронних органів.

Відповідний Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав» № 4111-IX, що набрав чинності наприкінці минулого року, мав забезпечити виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань. Адже передумовою його прийняття стала ратифікація Україною Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях, яку вважають одним із найвищих антикорупційних стандартів, необхідних для наближення України до членства в ЄС (ідеться про встановлення автономної відповідальності юридичних осіб).

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/rilipe](https://surl.li/rilipe).

17 березня на сайті НААУ було оприлюднено статтю члена Ради Комітету **Олександра Коваленка** на тему «**Посадові особи товариств відповідатимуть за завдані збитки по-новому**». Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/vepqmd](https://surl.li/vepqmd).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У лютому Комітет здійснив правовий аналіз проєкту Закону № 12322 від 16.12.2024 «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір» щодо пільг від сплати судового збору». Комітет дійшов висновку, що звільнення жертв домашнього насильства від сплати судового збору усуває перешкоди та створює передумови для ефективної реалізації права на судовий захист. Втім необхідно прибрати деякі процесуальні прогалини.

На думку Комітету, було б доцільно конкретизувати підстави для звільнення від сплати судового збору, зазначивши, що таке право виникає з моменту внесення відомостей до ЄРДР, а також визначити перелік документів, достатніх для підтвердження права на звільнення від сплати судового збору (витяг з ЄРДР, копія повідомлення про підозру, обвинувальний вирок, ухвала про закриття провадження тощо).

Зауваження і пропозиції направлені Комітету ВР з питань гуманітарної та інформаційної політики.

У березні Комітет підготував пропозиції та зауваження до проєкту Закону «Про факторинг» (реєстр. № 12306 від 11.12.2024), який є кроком уперед у регулюванні відносин, пов'язаних із виконанням договорів, у яких виникає право грошової вимоги.

Важливим елементом регулювання є запровадження публічного електронного Реєстру відступлень права грошової вимоги за договорами факторингу, адміністратором і держателем має стати Нацбанк. Зокрема, це дозволить знизити ризики шахрайських дій та підвищить прозорість факторингових операцій.

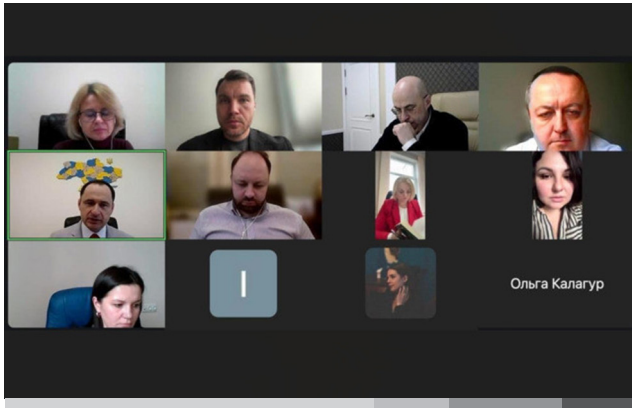
Втім, хоча норми проєкту і містять положення щодо захисту даних, ці положення є занадто загальними та недостатніми з огляду на високу чутливість фінансової інформації.

На думку НААУ, необхідно встановити детальні вимоги до технічного захисту інформації в реєстрі, враховуючи сучасні кіберзагрози, які становлять реальну небезпеку для державних інформаційних систем, особливо в ситуації повномасштабної війни.

Також Комітет висловив зауваження і пропозиції до проєкту в частині регулювання транскордонного факторингу та врахування специфіки окремих видів факторингу, з якими можна ознайомитися за посиланням.

13 березня голова Комітету **Яків Воронін** взяв участь в обговоренні ініціативи з підготовки законопроекту, що покликаний виконати рішення Конституційного Суду № 2-р(II)/2025 щодо доступу до суду касаційної інстанції у цивільному судочинстві. Захід організував голова підкомітету з питань політичної реформи та конституційного права Комітету Верховної Ради з питань правової політики Максим Дирдін.

За підсумками обговорення висловлених пропозицій було домовлено напрацювати базовий проект, який запровадить розумне обмеження розміру судового збору. Його прив'яжуть до рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб, аби уникнути надмірного фінансового навантаження на громадян. Також планується запровадити пільги для деяких категорій осіб, які не мають фінансової можливості на сплату судового збору.

Учасники заходу також погодилися, що внести зміни безпосередньо до Закону «Про судовий збір» неможливо без попередніх змін до процесуальних кодексів.

Відтак спочатку необхідно відкоригувати ст. 136 Цивільного процесуального кодексу, де прописати форму та вимоги до заяви про надання пільги, відстрочення або розстрочення сплати судового збору.

З метою забезпечення співмірності ставки судового збору слід додати її граничне обмеження. Воно буде аналогічним чинному для першої інстанції й формуватиметься на основі прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Варто відзначити, що попередньо НААУ було надіслано лист-відповідь на запит М. Дирдіна щодо наслідків рішення Конституційного Суду України № 2-р(II)/2025 від 20.01.2025.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗМІ

У Парламенті ухвалили за основу комплексний законопроект № 12374-д, який покликаний видозмінити функціонування Агентства з питань розшуку та менеджменту активів, посилити його інституційну спроможність та вдосконалити механізми управління активами.

Для обговорення перспектив цих законодавчих змін у НААУ організували і **19 лютого** провели тематичний круглий стіл. Участь у ньому взяли народні депутати, керівники АРМА, науковці, арбітражні керуючі та приватні виконавці.

Голова Комітету НААУ **Олексій Шевчук**, який виступив модератором заходу, нагадав про існування складних ситуацій, які виникають у зв'язку з арештом активів у рамках кримінальних процесів. «*Це те, з чим працюють адвокати безпосередньо*, — пояснив він важливість участі адвокатури у нормативному врегулюванні питань діяльності АРМА. — *Тому мета нашого сьогоднішнього обговорення — це отримати від усіх учасників цього процесу фахову думку*».

За його словами, це важливо, аби завтра ніхто не сказав, що актив, який забрали в російського олігарха, не приносить користі українським громадянам або що українські платники податків утримують за свій кошт російський бізнес.

На нову модель управління арештованими активами через арбітражних керуючих звернула увагу голова АРМА **Олена Дума**, яка заявила, що у відомстві вже оцінили цю пропозицію.

Зокрема, арбітражні керуючі мають отримати сертифікати за наслідком проходження навчання в агентстві. «*Це викликає подив, тому що Національне*

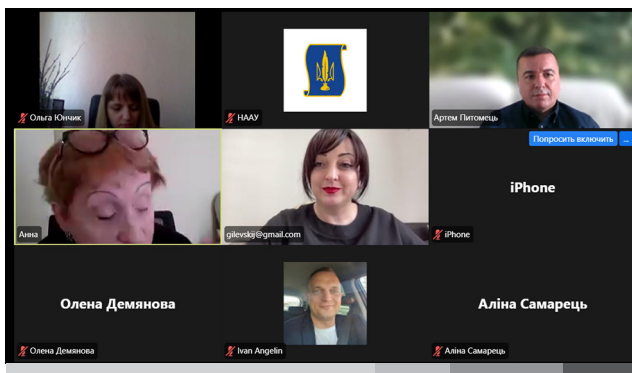
агентство не є науковою установою, щоб проводити відповідні навчання», — прокоментувала вона. Також в очільниці АРМА виникли сумніви щодо способу відбору арбітражного керуючого в автоматичному режимі, вона це охарактеризувала «рулеткою».

«У мене особисто виникає запитання, чи не створимо ми якісь корупційні складові для того, щоб арбітражний керуючий, не маючи на це ні засобів, ні фінансування, ні допомоги, ні підтримки, ні доступу до того кримінального провадження, в рамках якого було арештовано актив, буде все це здійснювати», — поставила запитання Олена Дума. І подібних питань, за словами чиновниці, більше ніж достатньо.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ygsoqd.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

11 березня відбулось засідання Комітету. На засіданні Комітету було розглянуто кілька важливих питань, що стосуються розвитку системи надання безоплатної правничої допомоги. Було розглянуто звернення адвокатів до Комітету, після обговорення було ухвалено рішення про подальші кроки в цій справі. Важливою темою стало питання взаємодії з Кабінетом Міністрів України. Акцент було зроблено на необхідності покращення співпраці між органами державної влади та адвокатами для забезпечення ефективності правової допомоги.

14 березня у Віснику НААУ № 1-2 опубліковано статтю Голови Комітету **Оксани Каденко** та Секретаря Комітету **Олени Дем'янової** «**Пріоритетність еволюційного шляху розвитку адвокатури у сучасних реаліях державотворення**». Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kzypiw.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

14 березня НААУ та Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса» домовилися про реалізацію спільних проєктів, спрямованих на максимальне використання досягнень науки і техніки й судово-експертної діяльності у забезпеченні правосуддя та правничої допомоги. Меморандум про співпрацю підписали голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** та директор ННЦ **Сергій Тюленев**.

Координацію питань із виконання меморандуму з боку НААУ покладено на Комітет НААУ з питань експертного забезпечення адвокатської діяльності.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

У лютому Комітет проаналізував проєкт Закону № 12448 від 27.01.2025 «Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про медіацію» щодо інформації, яка не може бути віднесена до конфіденційної».

Комітет звернув увагу, що відповідність законодавства України щодо медіації положенням згаданої Директиви була предметом нещодавнього скринінгу в межах переговорного процесу щодо вступу до ЄС. І чинна редакція ст. 6 Закону повністю відповідає положенням Директиви, оскільки:

- дає сторонам медіації право самостійно визначати межі конфіденційності, зокрема для здійснення чи виконання угоди за результатами медіації, що відповідає ключовому принципу самовизначення сторін медіації;
- вже передбачає можливість обмеження конфіденційності законом, що узгоджується з міжнародною практикою.

Так, чинне формулювання, переконані в профільному Комітеті, цілком дозволяє досягати мети забезпечення захисту найкращих інтересів дітей або запобігання шкоди фізичній чи психологічній недоторканності особи.

Водночас варто звернути увагу й на те, що в Директиві окремо підкреслюється особлива важливість захисту конфіденційності в медіації, адже ніщо не перешкоджає державам-членам запроваджувати суворіші заходи для захисту конфіденційності медіації.

З повним текстом зауважень і пропозицій Комітету НААУ з питань альтернативного врегулювання спорів до проекту Закону № 12448 можна ознайомитися за посиланням.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

20 лютого на сайті НААУ було оприлюднено огляд практики Верховного Суду із земельних спорів за II півріччя 2024 року, який підготував заступник голови Комітету **Дмитро Навроцький**.

У збірнику відображені правові позиції вищої судової інстанції при вирішенні справ щодо: — застосування статті 36-1 Закону України «Про прокуратуру»; — права користування частиною земельної ділянки; — застосування двосторонньої реституції внаслідок визнання недійсним договору купівлі-продажу; — оскарження рішення суб'єкта владних повноважень; — обчислення строку позовної давності; — звернення державним органом до суду з позовом про примусове відчуження земельної ділянки; — звернення прокурора до суду в інтересах держави тощо. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kkscbv.*

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

25 лютого на сайті НААУ було оприлюднено новину стосовно того, що будівельна галузь, як одна з найважливіших складових економіки країни, потребує належного правового регулювання для забезпечення ефективності та законності у всіх етапах будівництва — від проектування до здачі об'єкта в експлуатацію. В умовах постійних змін у нормативно-правовій базі та складності правових питань, що виникають у процесі будівництва, важливу роль відіграють адвокати. Тож участь у роботі профільного Комітету є платформою, що надає можливість професіоналам обмінюватися досвідом, обговорювати актуальні питання та брати участь у формуванні правової політики.

Детальніше за посиланням: URL: surl.lu/daldna.

27 лютого у виданні «Юридична газета» було оприлюднено статтю **Олега Повалева «Застосування форс-мажорних обставин під час будівництва та їх оцінка судами»**.

Застосування форс-мажорних обставин у сфері будівництва є складним процесом, що потребує індивідуального підходу та ретельного документального підтвердження. Судова практика демонструє, що загальні посилання на форс-мажорні обставини недостатні — кожен випадок має бути розглянутий окремо з належним обґрунтуванням впливу надзвичайних обставин на виконання конкретного договору. Забудовники, підрядники та інвестори мають заздалегідь передбачати можливі ризики та коригувати договірні положення відповідно до нових викликів. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/lascmc.*

12 березня у виданні «Юридична газета» було оприлюднено статтю **Олега Курчина «Вибір із розумом: як купувати вторинну нерухомість без ризику»**. Придбання нерухомості на вторинному ринку вимагає від покупця не лише перевірки документів продавця, але й комплексного аналізу історії майна, судових справ та правочинів, на підставі яких відбувалася передача права власності. Економія часу чи довіра до посередників без самостійної перевірки можуть призвести до суттєвих ризиків — від судових процесів до втрати права власності. Тож ретельний підхід до перевірки перед укладанням договору — це не лише питання юридичної безпеки, а й гарантія збереження ваших коштів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ktvbet.

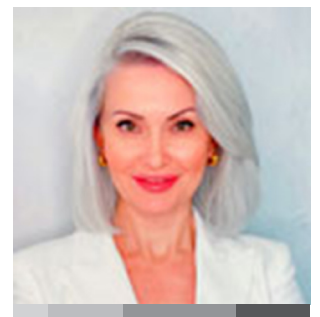
14 березня відбулось в режимі онлайн засідання Комітету. Метою зустрічі було розглянути кандидатури для поповнення складу Ради Комітету. Під час засідан-

ня члени Комітету уважно вивчали профілі кандидатів, їхній досвід та кваліфікацію, що відповідали вимогам для виконання обов'язків. Велику увагу звертали на професійні досягнення кандидатів, а також на їхнє бажання долучитися до стратегічних ініціатив роботи в Комітеті. Засідання завершилося позитивним настроєм та очікуванням на плідну співпрацю з новими членами, що значно посилить можливості для майбутніх проєктів.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

19 березня опубліковано статтю члена Комітету НААУ **Ірини Тодорич** на тему **«Відстрочка для здобувачів освіти: актуальні способи судового захисту»**.

«Аналіз судової практики дає підстави зробити висновок, що ефективний спосіб судового захисту порушених прав здобувачів освіти щодо ненадання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, можуть бути різні, або «по великому колу» з поданням позову про внесення змін до довідки ЄДЕБО до Міністерства освіти і науки України та технічного адміністратора, або «по скороченому» шляху — з позовом про надання відстрочки до територіального центру комплектування та соціальної підтримки, навіть із довідкою ЄДЕБО «Ні, порушує послідовність», — адвокат Ірина Тодорич. Детальніше за посиланням: URL: surl.li/tooqjf.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

4 березня на сайті НААУ було оприлюднене інтерв'ю голови Молодіжного Комітету **Ігоря Андрєєва**.

І без того непросте входження в професію юристів, які щойно закінчили навчання, ускладнилося воєнними реаліями країни. Але усвідомлення важливості своєї професії і своїх сильних сторін дає молоді безмежні перспективи. Саме так вважає голова Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen Ігор Андрєєв, з яким «ЗіБ» поспілкувався про нову генерацію адвокатів, їх можливості та завдання Комітету.

«Питання конкуренції на ринку правничих послуг відійшло на задній план».

— Дозвольте привітати вас із призначенням головою Молодіжного Комітету НААУ. Коментуючи своє призначення, ви зазначили, що у тих, хто залишився в Україні, величезний потенціал. У чому він полягає, на вашу думку? Які майбутні перспективи відкриваються в Україні для молодих правників?

— Щиро дякую за привітання, це велика честь та відповідальність для мене.

Так, я щиро переконаний у тому, що ті, хто залишився в Україні після початку повномасштабного вторгнення, мають безмежний потенціал.

По-перше, ці люди не залишили Батьківщину, вони підтримують її своєю працею, донатами, вони перебувають тут, незважаючи на ризики, пов'язані з війною. Це прояв мужності та стійкості, саме ці риси притаманні гарним, професійним правникам.

По-друге, країну чекає складний період відновлення, пов'язаний зі змінами в законодавстві, у діяльності державних органів. Звичайних громадян чекають великі потрясіння та виклики, і саме правники першими придуть на допомогу громадянам у захисті порушених прав та загалом допоможуть адаптуватися у новому світі.

Поява нових сфер правового регулювання, започаткування нових практик відкривають вікно можливостей в особистій та професійній реалізації молодих правників.

Детальніше за посиланням: [URL: url.li/rmpqbx](https://url.li/rmpqbx).

18 березня регіональний представник Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen у Дніпропетровській області **Юлія Протопоп** та адвокат **Олексій**

Погрібняк, за сприяння завідувачки кафедри права Університету імені Альфреда Нобеля **Вероніки Шкабаро**, а також регіональних представників Молодіжного Комітету **Анни Цуркан** та **Алевтини Башкеєвої** в рамках напряму Аналітичного блоку провели зустріч зі студентами 2-го курсу спеціальності «Право» Університету імені Альфреда Нобеля на **тему «Юридична шахматка. Моделювання розвитку справи на кілька кроків уперед»**.

Під час заходу обговорили практичні та актуальні питання ведення судових справ, врахування наявних доказів та обставин, визначення моменту надання тих чи інших доказів. Особливу увагу приділили питанню, як саме впливає емоційна схильність суду до сторони та від чого це залежить. Оскільки метою роботи Молодіжного Комітету є поширення і вдосконалення всіх напрямів та завдань адвокатури, створення в регіоні дружнього адвокатського середовища, професійної спільноти, до якої молоді студенти та юристи матимуть змогу звернутися за допомогою, порадою, підтримкою чи захистом, цей захід було проведено задля ознайомлення потенційних

адвокатів із тонкощами професії та вдосконалення їх теоретичного рівня знань з наочною демонстрацією імплементації на практиці.

«Майбутнє адвокатури і нашої держави — це майбутнє, а якою вона буде, залежить від нас з вами!»

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

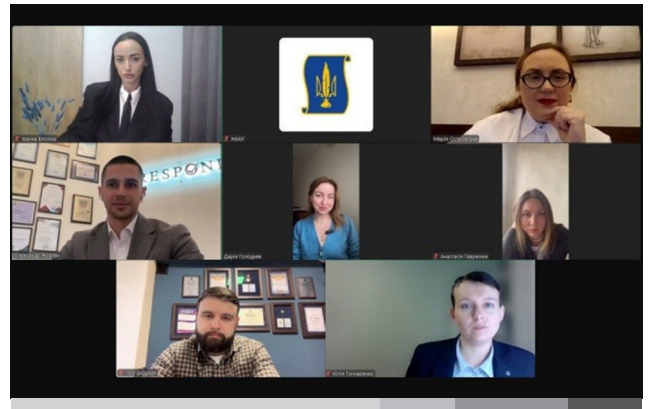
28 лютого у НААУ відбувся круглий стіл на тему **«Безстрокове тримання під вартою після винесення вироку»**, організатором став Комітет НААУ з питань захисту прав людини у співпраці з Комітетом НААУ з питань кримінального права та процесу.

Відкриваючи дискусію, член Комітету НААУ з питань захисту прав людини **Богдан Глядик** окреслив ключові проблеми застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до набрання вироком законної сили. Він зазначив, що КПК передбачає обов'язок суду вирішувати питання запобіжного заходу при винесенні вироку. Проте застосування або продовження такого заходу породжує двозначність у трактуванні строку його дії. У випадку неподання апеляційної скарги вирок набирає законної сили через 30 днів. Тобто строк тримання під вартою є визначеним. Однак у разі оскарження вироку запобіжний захід стає фактично безстроковим, що створює правову невизначеність. Адвокат наголосив, що тримання під вартою не є фактичним відбуванням покарання, а застосовується виключно для забезпечення судового розгляду. Водночас якщо особа утримується під вартою на стадії апеляції, це відбувається без об-

винувального вироку, який набрав законної сили. Цю позицію неодноразово підтверджували як Верховний Суд, так і ЄСПЛ. Як приклад, було наведено рішення Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06.06.2018 у справі № 180/746/16-к та рішення ЄСПЛ у справі «Летельє проти Франції» (заява № 12369/86). *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xweshh.*

3 березня у НААУ відбувся вебінар на тему **«Реалізувати своє право — жити в демократичному суспільстві. Захист прав під час мобілізації: окремі питання правозастосування»**. Його організувало регіональне представництво Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen в Одеській області спільно з Комітетом НААУ з питань військового права.

Модератором та організатором заходу виступила регіональний представник Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen в Одеській області **Іванна Блохіна**. Вона звернула увагу, що у часи викликів для держави питання балансу між національною безпекою та правами громадян стає ключовим. Мобілізація — це не лише військовий процес, а й юридичний, соціальний та етичний виклик. Саме демократичне суспільство сильне тим, що воно здатне знаходити баланс, діяти в рамках законності та розробляти механізми контролю, які не тільки сприяють захисту держави, а й зберігають довіру громадян до влади, правових та інших інституцій. *Детальніше за посиланням: URL: surl.li/crdhfk.*

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ: ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ТАКОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Костянтин Рибалко, голова Комітету земельного та аграрного права при Раді адвокатів Харківської області

Доказування має на меті встановити істину у конкретній справі і вирішити спір між сторонами, що неможливо без озброєності адвоката інформацією, яка стає форпостом ефективного захисту в суді і дозволяє підготувати якісні процесуальні документи. Кожний із процесуальних кодифікованих нормативно-правових актів приділяє значну увагу питанню доказів та доказування (глава 5 Цивільного процесуального кодексу України, глава 5 Кодексу адміністративного судочинства України, глава 5 Господарського процесуального кодексу України та глава 4 Кримінального процесуального кодексу України), в яких акцентується увага на сутності доказів та їх видах, оцінці доказів через визначення їх належності, допустимості, достовірності та достатності, та наголошує на обов'язковості доказування.

Постійна змінність і відсутня системність земельного законодавства ускладнюють і так доволі непростий етап збору інформації, яка міститься в письмових, речових та електронних доказах. Отримання дійсно належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів вимагає від адвоката високого рівня знань і необхідного досвіду в галузі земельного права та, відповідно, ґрунтового і «заздалегідь передбачуваного» адвокатського запиту. Воєнний стан, що триває, обмежив інформацію, яка може стати в нагоді адвокату під час захисту прав клієнтів у рамках земельних спорів і потребує від нього вміння користуватись відповідними процесуальними інструментами для отримання такої інформації. Про особливості різноманітних джерел інформації щодо земельних ділянок та коло розпорядників такої інформації, про обмеженість бажаної інформації та шляхи вирішення проблеми її отримання в умовах воєнного стану — далі в статті.

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДОКАЗОВОЇ БАЗИ

Стаття 24 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹, яка дозволила кожному адвокату в Україні мати дієвий інструмент збору доказової бази для якісної підготовки процесуальних документів — адвокатський запит, зробила наголос на наступних особливостях отри-

мання інформації (документів), необхідних адвокату для надання правничої допомоги клієнту:

- **форма запиту**: письмове звернення (ч. 1 ст. 24);
- **перелік суб'єктів надання інформації**: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, підприємства, установи і організації незалежно від форми власності та підпорядкування, громадські об'єднання (ч. 1 ст. 24);

¹ Далі за текстом — Закон № 5076.

— **строки надання інформації:** не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту (ч. 2 ст. 24);

— **обмеження в наданні інформації:** інформація з обмеженим доступом і копії документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 24);

— **обсяги інформації та особливості їх надання:** у разі якщо адвокатський запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду адвокатського запиту може бути продовжено до двадцяти робочих днів з обґрунтуванням причин такого

продовження, про що адвокату письмово повідомляється не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання адвокатського запиту (ч. 2 ст. 24);

— **платність інформації:** у разі якщо задоволення адвокатського запиту передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як десять сторінок, адвокат зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. Розмір таких витрат не може перевищувати граничні норми витрат на копіювання та друк, встановлені Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» (ч. 2 ст. 24).

ВАЖЛИВО!

У додатку до рішення Ради адвокатів України від 03.07.2021 № 53 «Про затвердження роз'яснення щодо вимог до адвокатських запитів» роз'яснюється, що «<...> подання адвокатом адвокатського запиту є професійним правом адвоката, у зв'язку із наданням правової допомоги на підставі договору про надання правової допомоги <...>. Адвокат вправі направити адвокатський запит не для задоволення особистих інтересів, а лише в межах виконання договору з клієнтом з метою надання останньому правової допомоги <...>».

Частина 1 ст. 57 Закон № 5076 передбачає, що рішення З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України є обов'язковими до виконання всіма адвокатами.

**РОЗПОРЯДНИКИ ІНФОРМАЦІЇ —
РОЗПОРЯДНИКИ ЗЕМЕЛЬ**

Акцентуючи увагу на розпорядниках інформації про землю, варто окреслити коло таких розпорядників, що пов'язано з колом розпорядників відповідних категорій земель, ключовою статтею в цьому розумінні

є ст. 122 Земельного кодексу України² «Повноваження органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування щодо передачі земельних ділянок у власність або у користування»:

Розпорядник земель	Повноваження розпорядника земель
Сільські, селищні, міські ради (ч. 1 ст. 122)	Передають земельні ділянки у власність або у користування із земель комунальної власності відповідних територіальних громад для всіх потреб
Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні ради (ч. 2 ст. 122)	Передають земельні ділянки у власність або у користування з відповідних земель спільної власності територіальних громад для всіх потреб
Районні державні адміністрації (ч. 3 ст. 122)	На своїй території передають земельні ділянки із земель державної власності, крім випадків, визначених частинами четвертою і восьмою цієї статті, у власність або у користування у межах сіл, селищ для всіх потреб та за межами населених пунктів для: а) ведення водного господарства; б) будівництва об'єктів, пов'язаних з обслуговуванням жителів територіальної громади району (шкіл, закладів культури, лікарень, підприємств торгівлі тощо), з урахуванням вимог частини сьомої цієї статті; в) індивідуального дачного будівництва

² Далі за текстом — ЗК.

Розпорядник земель	Повноваження розпорядника земель
Центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі земельних відносин та його територіальні органи (Держгеокадастр та головні управління Держгеокадастру в областях) (ч. 4 ст. 122)	<p>Передають земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності, крім випадків, визначених частиною восьмою цієї статті, у власність або у користування для всіх потреб</p>
Обласні державні адміністрації (ч. 5 ст. 122)	<p>На своїй території передають земельні ділянки із земель державної власності, крім випадків, визначених ч. 3, 4, 8 цієї статті, у власність або у користування у межах міст та за межами населених пунктів, а також земельні ділянки, що не входять до складу певного району, або у випадках, коли районна державна адміністрація не утворена, для всіх потреб</p>
Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (ч. 6 ст. 122)	<p>У межах своїх територій передають земельні ділянки із земель державної власності, крім випадків, визначених ч. 4 і 8 цієї статті, у власність або у користування для всіх потреб</p>
Рада міністрів Автономної Республіки Крим на території Автономної Республіки Крим (ч. 7 ст. 122)	<p>Передає земельні ділянки із земель державної власності, крім випадків, визначених ч. 3, 4, 8 цієї статті, у власність або у користування у межах сіл, селищ, міст, що не входять до складу певного району, та за межами населених пунктів для всіх потреб, а також погоджує передачу таких земель у власність або у користування районними державними адміністраціями на їхній території для будівництва об'єктів, пов'язаних з обслуговуванням жителів територіальної громади району (шкіл, закладів культури, лікарень, підприємств торгівлі тощо)</p>
Кабінет Міністрів України (ч. 8 ст. 122)	<p>Передає земельні ділянки із земель державної власності у власність або у користування, які не входять до складу адміністративно-територіальних одиниць, передає у постійне користування земельні ділянки, примусово вилучені у державну власність відповідно до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», а також передає у користування земельні ділянки зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, передає у постійне користування земельні ділянки у випадку, передбаченому абз. 2 ч. 2 ст. 149 ЗК</p>
<p>Земельні ділянки, що вилучаються, викуповуються або примусово відчужуються для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, надаються у користування для таких потреб органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, які прийняли рішення про їх вилучення, викуп або примусове відчуження для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності (ч. 10 ст. 122)</p>	

Кожний з цих розпорядників земель створює інформацію і документи про земельні ділянки шляхом видання / прийняття актів індивідуальної дії (напри-

клад, накази територіальних органів Держгеокадастру, рішення органів місцевого самоврядування, тощо).

ВАЖЛИВО!

Для отримання інформації та документів завдяки адвокатському запиту не завадить також враховувати й інші норми стосовно розпорядників різних категорій земель, *наприклад*:

— **пункт 24 розд. X «Перехідні положення» ЗК (у редакції від 27.05.2021) визначає, що** «З дня набрання чинності цим пунктом землями комунальної власності територіальних громад вважаються всі землі державної власності, розташовані за межами населених пунктів у межах таких територіальних громад, крім земель:

- а) що використовуються органами державної влади, державними підприємствами, установами, організаціями на праві постійного користування (у тому числі земельних ділянок, що перебувають у постійному користуванні державних лісгосподарських підприємств, та земель водного фонду, що перебувають у постійному користуванні державних водогосподарських підприємств, установ, організацій, Національної академії наук України, національних галузевих академії наук);
- б) оборони;
- в) природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення в межах об'єктів і територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, лісгосподарського призначення;
- г) зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- ґ) під будівлями, спорудами, іншими об'єктами нерухомого майна державної власності;
- д) під об'єктами інженерної інфраструктури загальнодержавних та міжгосподарських меліоративних систем державної власності;
- е) визначених у наданих до набрання чинності цим пунктом дозволах на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, наданих органами виконавчої влади з метою передачі земельних ділянок у постійне користування державним установам природно-заповідного фонду, державним лісгосподарським та водогосподарським підприємствам, установам та організаціям, якщо рішення зазначених органів не прийняті.

Земельні ділянки, що вважаються комунальною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст відповідно до цього пункту і право державної власності на які зареєстроване у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, переходять у комунальну власність з моменту державної реєстрації права комунальної власності на такі земельні ділянки.

Інші земельні ділянки та землі, не сформовані у земельні ділянки, переходять у комунальну власність з дня набрання чинності цим пунктом.

Загалом для розуміння кола розпорядників земель, а також їх розпорядчих повноважень не варто забувати про норми Конституції України, законів України від 17.03.2011 № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади», від 27.02.2014 № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України», від 09.04.1999 № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації», від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», від 05.06.2003 № 899-IV «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»; постанови Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15 «Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру», від 19.04.2017 № 275 «Положення про Державну екологічну інспекцію України», від 25.06.2020 № 614 «Деякі питання Міністерства захисту довкілля

та природних ресурсів», від 17.02.2021 № 124 «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади» та інших нормативно-правових актів (у тому числі внутрішньовідомчих).

Розпорядниками інформації про земельні ділянки також можуть бути **розробники документації із землеустрою**: — юридичні особи, що володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та у складі яких працює за основним місцем роботи сертифікований інженер-землевпорядник, який є відповідальним за якість робіт із землеустрою; — фізичні особи - підприємці, які володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками, відповідальними за якість робіт із землеустрою (ст. 26 Закону України від 22.05.2003 № 858-IV «Про землеустрій»³).

³ Далі за текстом — Закон № 858.

ДЖЕРЕЛА ЗЕМЕЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДО 1 СІЧНЯ 2013 РОКУ

Не менш важливими доказами для адвоката під час ведення земельних справ є правовстановлюючі документи, які посвідчували права власності, оренди та постійного користування та які видавались до 1 січня 2013 року і мали певні особливості реєстрації.

Земельний кодекс України 1992 року⁴ визначав, що право власності або право постійного користування землею посвідчується державними актами, які видаються і реєструються сільськими, селищними, міськими, районними Радами народних депутатів. Державний акт на право колективної власності на землю видається колективному сільськогосподарському підприємству, сільськогосподарському кооперативу, сільськогосподарському акціонерному товариству із зазначенням розмірів земель, що перебувають у власності підприємства, кооперативу, товариства і у колективній власності громадян. До державного акта додається список цих громадян. Форми держав-

них актів затверджуються Верховною Радою України (ст. 23 ЗК 1992 р.).

Право тимчасового користування землею, в тому числі на умовах оренди, оформляється договором. Форма договору і порядок його реєстрації встановлюються Кабінетом Міністрів України (ст. 24 ЗК 1992 р.).

Земельний кодекс України 2001 року визначив, що право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації. Право на оренду земельної ділянки виникає після укладення договору оренди і його державної реєстрації (ст. 125 ЗК).

Право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою посвідчується державними актами. Форми державних актів затверджуються Кабінетом Міністрів України. Право оренди землі оформляється договором, який реєструється відповідно до закону (ст. 126 ЗК).

ВАЖЛИВО!

На відступ від загальних правил при оформленні прав на землю (ЗК 1992 р.) Декретом Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 «Про приватизацію земельних ділянок» було передбачено виникнення права власності на передані у власність земельні ділянки безпосередньо на підставі рішень про їх приватизацію з подальшим оформленням відповідних державних актів (п. 3 Декрету). Правова позиція, за якою *право власності щодо ділянок, приватизованих згідно з Декретом, виникає незалежно від їх посвідчення державним актом*, висловлена, зокрема, у **постанові Верховного Суду від 30.06.2020 у справі № 372/2626/15-ц**. Згідно з ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Постановою Верховної Ради України від 13.03.1992 № 2201-XII «Про форми державних актів на право власності на землю і право постійного користування землею» були затверджені форми державних актів: на право колективної власності на землю; на право приватної власності на землю; на право постійного користування землею.

Згодом набула чинності постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2002 № 449 «Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою» (фактично діяла до 01.01.2013), завдяки якій були:

— затверджені форми державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою, що додаються.

Державному комітету по земельних ресурсах забезпечити виготовлення та зберігання бланків державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою;

— встановлено, що раніше видані державні акти на право приватної власності на землю, державні акти на право власності на землю, державні акти на право власності на земельну ділянку та державні акти

⁴ Далі за текстом — ЗК 1992 р.

на право постійного користування землею залишаються чинними і підлягають заміні у разі добровільного звернення громадян або юридичних осіб.

Державні акти на право власності активно еволюціонували протягом 1992 — 2012 років:

— **1992 — 2001 роки:** державний акт на право приватної власності на землю рожевого (червоного кольору), якій не містив кадастрового номера земельної ділянки (виняток був тільки щодо земельних ділянок м. Києва), але міг містити дані щодо декількох земельних ділянок з різними цільовими призначеннями;

— **2002 — 2008 роки:** державний акт на право приватної власності на землю зеленого кольору містив 19-значний кадастровий номер та в ньому не зазначалось більше однієї земельної ділянки; дозволяв визначення часток співвласників земельної ділянки безпосередньо у формі самого державного акта;

— **2009 — 2012 роки:** державний акт на право приватної власності на землю синього кольору доповнено окремим полем для зазначення ідентифікаційного номера (коду) власника земельної ділянки.

Порядок заповнення, видачі, реєстрації і зберігання бланків державних актів було врегульовано **Інструкцією про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право приватної власності на землю, право колективної власності на землю, право власності на землю і право постійного користування землею, договорів на право тимчасового користування землею (в тому числі на умовах оренди) та договорів оренди землі**, затвердженою наказом Держкомзему від 04.05.1999 № 43 (втратив чинність на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 03.07.2013 № 404), та **Інструкцією про заповнення бланків державних актів на право власності на земельну ділянку і на право постійного користування земельною ділянкою**, затвердженою наказом Держкомзему від 22.06.2009 № 325 (наказ втратив чинність на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 09.09.2013 № 537).

Згідно зі **ст. 202 ЗК 2001 р.** (у редакції до 01.01.2013) державна реєстрація земельних ділянок здійснювалася у складі державного реєстру земель. Державний реєстр земель складався з двох частин: книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі із зазначенням кадастрових номерів земельних ділянок; Поземельної книги, яка містить відомості про земельну ділянку.

Реєстрація правовстановлюючих документів на земельні ділянки здійснювалася державним підприємством «Центр державного земельного кадастру» відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1088 **«Про створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру»** (втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру», яка набрала чинності 01.01.2013) та **Тимчасового порядку ведення державного реєстру земель**, затвердженого наказом Держкомзему від 02.07.2003 № 174 (втратив чинність на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.07.2012 № 408).

ДЗК ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЕМЛЮ З 01.01.2013 Р.

Базовим і найбільш повним джерелом інформації про земельні ділянки всіх категорій, цільових призначених та форм власності є **Державний земельний кадастр**⁵, правові, економічні та організаційні основи діяльності у сфері якого регулюються нормами **Закону України** від 07.07.2011 № 3613-VI **«Про Державний земельний кадастр»**⁶ (далі — Закон № 3613-VI) та **Порядком ведення Державного земельного кадастру**, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051.

До ДЗК включаються такі відомості про земельні ділянки (ст. 15 Закону № 3613):

- кадастровий номер;
- місце розташування, у тому числі дані Державного адресного реєстру (за наявності);

⁵ Далі за текстом — ДЗК.

⁶ Далі за текстом — Закон № 3613.

- опис меж;
- площа;
- міри ліній по периметру;
- координати поворотних точок меж;
- дані про прив'язку поворотних точок меж до пунктів державної геодезичної мережі;
- дані про якісний стан земель та про бонітування ґрунтів;
- відомості про інші об'єкти Державного земельного кадастру, до яких територіально (повністю або частково) входить земельна ділянка;
- цільове призначення (категорія земель, вид використання земельної ділянки в межах певної категорії земель);
- склад угідь із зазначенням контурів, координат поворотних точок, геометричних параметрів, назв, адрес будівель, споруд та інженерних мереж, ідентифікаторів об'єктів будівництва та закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;
- відомості про обмеження у використанні земельних ділянок;
- відомості про частину земельної ділянки, на яку поширюється дія сервітуту, договору суборенди земельної ділянки;
- відомості про заходи щодо охорони земель і ґрунтів;
- нормативна грошова оцінка;
- частину земельної ділянки, на якій може проводитися гідротехнічна меліорація;

- відомості про назву, код (номер) меліоративної мережі, яка забезпечує гідротехнічну меліорацію відповідної земельної ділянки;
- інформація про документацію із землеустрою та оцінки земель щодо земельної ділянки та інші документи, на підставі яких встановлено відомості про земельну ділянку;
- відомості про земельні ділянки, забруднені вибухонебезпечними предметами.

Відомості про земельну ділянку містять *інформацію про її власників (користувачів)*, зазначену в ч. 2 ст. 20 цього Закону, зареєстровані речові права відповідно до даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ч.2 ст.15 Закону № 3613-VI).

Відомості ДЗК є офіційними (ч. 1 ст. 20 Закону № 3613), **відкритими та загальнодоступними**, крім випадків, передбачених цим Законом (ч. 1 ст. 38), та надаються у формі:

- витягів з ДЗК;
- довідок, що містять узагальнену інформацію про землі (території);
- вивчення з картографічної основи ДЗК, кадастрової карти (плану);
- копій документів, що створюються під час ведення ДЗК.

Відомості ДЗК, отримані в паперовій чи електронній формі, *мають однакову юридичну силу* (ч. 2 ст. 38 Закону № 3613-VI).

ВАЖЛИВО!

Відомості з ДЗК у формі вищеперелічених витягів, довідок, вивчення та копій документів деталізовані в постанові Кабінету Міністрів України від 01.08.2011 № 835 «**Деякі питання надання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами адміністративних послуг**» та в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523-р «**Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг**», а також **в типових інформаційних та технологічних картках** адміністративних послуг, затверджених наказом Держгеокадастру та розміщених на його офіційному вебсайті⁷, з постійними змінами.

В умовах воєнного стану в Україні та протягом одного місяця з дня його припинення чи скасування внесення до ДЗК відомостей (змін до них) про об'єк-

ти ДЗК та користування такими відомостями, зокрема шляхом доступу до ДЗК, оприлюднення відомостей ДЗК, зокрема через Публічну кадастрову карту,

⁷ Див. за посиланням: URL: land.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7-365-%D0%B2%D1%96%D0%B4-29.11.2022.pdf.

що є частиною програмного забезпечення ДЗК, забезпечується з урахуванням таких особливостей: <...> відомості ДЗК <...> у формі витягів з ДЗК, викопіювань з картографічної основи ДЗК, кадастрової карти (плану), копій документів, що створюються під час ведення ДЗК, зокрема кадастрових планів земельних ділянок, надаються без відомостей про координати поворотних точок меж об'єктів ДЗК (постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 564 «Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану»).

Однак отримання інформації у формі координат можливе завдяки подання адвокатом **клопотання про витребування доказів судом** у порядку: — ст. 84 Цивільного процесуального кодексу України; — ст. 80 Кодексу України про адміністративне судочинство; — ст. 81 Господарського процесуального кодексу України; — ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України.

У рамках відкритого кримінального провадження діють **норми ст. 159 — 166 Глави 15 «Тимчасовий доступ до речей і документів» Кримінального процесуального кодексу України**. Так, **ч. 1 ст. 160 вказаного Кодексу** передбачає, що сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком зазначених у ст. 161 цього Кодексу.

ФОНД ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ

Пункт 1 **Положення про Державний фонд документації із землеустрою та оцінки земель**, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 № 1553⁸, визначає порядок надходження, обліку, зберігання матеріалів Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель⁹, а також порядок передачі документації із землеустрою та оцінки земель розробниками такої документації до Державного фонду.

Державний фонд складається з:

— *Головного фонду документації із землеустрою та оцінки земель*.

Головний фонд створюється, формується і ведеться Держгеокадастром. Він призначений для обліку і зберігання документації із землеустрою та оцінки земель, проведеного на загальнодержавному рівні, та централізованого обліку відомостей про документи регіональних і місцевих фондів.

— *Регіональних фондів документації із землеустрою та оцінки земель* — Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя.

Регіональний фонд створюється, формується і ведеться головними управліннями Держгеокадастру в областях та м. Києві. Регіональний фонд призначений для обліку і зберігання документації із землеустрою та оцінки земель, проведеного на регіональному рівні, та обліку відомостей про документи місцевих фондів.

— *Місцевих фондів документації із землеустрою та оцінки земель* — районів, міст, селищ та сіл.

Місцевий фонд створюється, формується і ведеться територіальними органами Держгеокадастру, що провадять свою діяльність на районному (міському) рівні. Місцевий фонд призначений для обліку та зберігання документації із землеустрою та оцінки земель, проведеного на місцевому рівні.

Наявні матеріали Державного фонду в електронній формі підлягають оприлюдненню на офіційному вебсайті Держгеокадастру після знеособлення персональних даних фізичних осіб (реєстраційного номера облікової картки платника податків, серії та номера паспорта, місця проживання, дати народження).

У разі відсутності матеріалів Державного фонду в електронній формі такі матеріали перетворюються в електронну форму та надаються у порядку, визначеному Законом України «Про доступ до публічної інформації», юридичним та фізичним особам за запитом на інформацію згідно з додатком 3 протягом 5 робочих днів з дня отримання такого запиту.

⁸ Далі за текстом — Положення.

⁹ Далі за текстом — Державний фонд.

Запитувачі інформації використовують матеріали Державного фонду відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та законодавства про захист персональних даних.

Підстави відмови у задоволенні запиту на інформацію визначено Законом України «Про доступ до публічної інформації» (п. 17 Положення).

ВАЖЛИВО!

Пункт 17 Положення корелюється з нормами ч. 2 ст. 24 Закону № 5076-VI.

Порядком відшкодування фактичних витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію, розпорядником якої є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальні органи, затвердженим наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.04.2022 № 235, визначений механізм відшкодування запитувачами інформації фактичних витрат на копіювання або друк документів, що надаються Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами за запитом на інформацію.

Відшкодування запитувачами інформації фактичних витрат на копіювання або друк документів здійснюється в разі потреби у виготовленні більш як 10 сторінок запитуваних документів, починаючи з одинадцятої сторінки.

Оплата Рахунка здійснюється у будь-якій фінансовій установі, зручній для запитувача інформації.

Не пізніше наступного дня після надходження від запитувача інформації коштів на реєстраційний рахунок Держгеокадастру або його територіального органу структурний підрозділ з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності Держгеокадастру або його територіального органу передає структурному підрозділу Держгеокадастру або його територіального органу, в якому перебуває запитувана інформація, копію виписки з реєстраційного рахунка, на який зараховано кошти, завізовану відповідальною особою структурного підрозділу з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності Держгеокадастру або його територіального органу з проставленням її прізвища, власного імені, по батькові (за наявності) та поточної дати.

Запитувані документи надаються після підтвердження повної оплати Рахунка протягом трьох робочих днів після підтвердження факту оплати.

Відповідь на запит не надається у разі повної або часткової відмови запитувача від оплати Рахунка (пп. 4, 8 — 11 вказаного Порядку).

ІНШІ ДжЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ

Перелік джерел інформації про земельні ділянки, які формують доказову базу для адвоката, не є вичерпним. До таких джерел може включатися:

— *документація із землеустрою* (Закон України від 22.05.2003 № 858-IV «Про землеустрій»);

— *містобудівна документація* (Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності»);

— *договір оренди (суборенди) землі* (Земельний кодекс України, Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV «Про оренду землі», постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 № 220 «Про затвердження типового договору оренди землі»);

— *сертифікат на право на земельну частку (пай)* (Закон України від 05.06.2003 № 899-IV «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)», постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1995 № 801 «Про затвердження форми сертифікату на право на земельну частку (пай) і зразка Книги реєстрації сертифікатів на право на земельну частку (пай)»);

— *договір оренди земельної частки (паю)* (наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 17.01.2000 № 5) та Книга записів реєстрації договорів оренди земельних часток (паїв) (постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2000 № 119 «Про затвердження Порядку реєстрації договорів оренди земельної частки (паю)»);

— *договори купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, сервітуту, суперфіцію, емфітевзису тощо*;

— *свідоцтво про право власності на нерухоме майно, витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень* (Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»);

— *рішення суду*.

Необхідно звернути увагу, що Законом України від 24.03.2022 № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» внесено зміни до розділу X «Перехідні положення» ЗК та доповнено пп. 27 і 28.

Зокрема, передбачалось, що:

— договір оренди земельної ділянки укладається лише в електронній формі та засвідчується кваліфікованими електронними підписами орендаря і орендодавця;

— формування земельної ділянки з метою передачі її в оренду здійснюється без внесення відомостей про таку земельну ділянку до Державного земельного кадастру (державної реєстрації) та присвоєння їй кадастрового номера, на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, яка розробляється за рішенням органу, уповноваженого передавати земельну ділянку в оренду, та затверджується таким органом. Така технічна документація включає лише певні складові;

— тимчасове зберігання технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, складеної у паперовій та електронній формах, разом із рішенням про її затвердження у період воєнного стану забезпечує орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, який її затвердив, з наступною передачею до Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель. Технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель, складена в електронній формі, протягом п'яти днів після її затвердження направляється органом, який її затвердив, електронною поштою до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин (або до визначеного ним територіального органу, державного підприємства, що належить до сфери його управління);

— технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель є додатком до договору оренди землі.

Окрім того, передбачалось ведення **книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану районною військовою адміністрацією у паперовій та електронній формах**. У Книзі реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану здійснюється державна реєстрація:

— договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих в оренду

органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;

— договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих в оренду постійними користувачами, емфітевтами;

— договорів про передачу права землекористування;

— договорів про внесення змін до зазначених у цьому підпункті договорів, договорів про розірвання зазначених договорів.

Форма книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану була затверджена наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.04.2022 № 219 «Про затвердження форми книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану».

ВИСНОВКИ

Воєнний стан, що триває, жодним чином не зменшив дію норм статті 59 Конституції України, за якою кожен має право на професійну правничу допомогу, що ще раз підтвердило непорушність норм статті 64 Конституції України, яка наголошує, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені, зокрема, статтею 59 Основного Закону.

Також одним з найважливіших прав адвоката залишається визначене в п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону № 5076 — *право звертатися з адвокатськими запитами*, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб).

Різноманіття джерел інформації, яка має стати надійною доказовою базою; широке коло розпорядників земель — розпорядників інформації про земельні ділянки; особливості обмеження інформації про земельні ділянки в умовах воєнного стану ставлять перед адвокатом певні вимоги під час супроводу клієнта в земельних спорах. Наявність високого рівня знань і необхідного досвіду в галузі земельного права стане впевненою платформою для підготовки спершу якісного адвокатського запиту та в подальшому не менш якісних процесуальних документів.

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ОРДЕРА НА ЖИЛЕ ПРИМІЩЕННЯ (КІМНАТА У ГУРТОЖИТКУ)

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог виселення з кімнати у гуртожитку, яка належить на праві приватної власності. Ця проблема є актуальною, оскільки потребує з'ясування, чи є підстави для визнання ордеру на жиле приміщення недійсним і чи було дотримано вимог чинного житлового законодавства, що регулює порядок надання права на проживання у гуртожитку.

Згідно з ч. 1 ст. 15 Цивільного кодексу України¹ кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. За захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу кожна особа має право звернутися до суду (ч. 1 ст. 16 ЦК).

Відновленню у судовому порядку підлягають тільки порушені права особи. Способом захисту цивільних прав та інтересів може бути визнання незаконними рішень, дій або бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим чи органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (п. 10 ч. 2 ст. 16 ЦК).

Разом із тим ч. 1 ст. 21 ЦК установлено, що суд визнає незаконним і скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права чи інтереси.

Частиною 1 ст. 316 ЦК визначено, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно

від волі інших осіб. За ст. 317 ЦК власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. На зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна.

За правилами ст. 345 ЦК фізична або юридична особа може набути право власності на майно у разі приватизації державного та комунального майна у порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 18 Житлового кодексу України² управління житловим фондом здійснюється власником або уповноваженим ним органом у межах, визначених власником.

За ст. 58 ЖК ордер може бути видано лише на вільне жиле приміщення. Відповідно до ст. 59 ЖК ордер на жиле приміщення може бути визнано недійсним у судовому порядку у випадках подання громадянами відомостей, що не відповідають дійсності, про потребу в поліпшенні житлових умов, порушення прав інших громадян або організацій на зазначене в ордері жиле приміщення, неправомірних дій службових осіб при вирішенні питання про надання жилого приміщення, а також в інших випадках порушення порядку і умов

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — ЖК.

надання жилих приміщень. Вимогу про визнання ордера недійсним може бути заявлено протягом трьох років з дня його видачі.

Частиною 1 ст. 109 ЖК передбачено, що виселення із займаного жилого приміщення допускається з підстав, установлених законом. Виселення проводиться добровільно або в судовому порядку.

Положеннями ст. 129 ЖК передбачено, що на підставі рішення про надання жилої площі в гуртожитку адміністрація підприємства, установи, організації, орган місцевого самоврядування видає громадянину спеціальний ордер, який є єдиною підставою для вселення на надану жилу площу в гуртожитку.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України від 04.09.2008 № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків»³ приватизація жилих приміщень у гуртожитках здійснюється відповідно до Закону України від 19.06.1992 № 2482-XII «Про приватизацію державного житлового фонду»⁴ і прийнятих відповідно до нього нормативно-правових актів з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Згідно з ч. 1 ст. 2 Закону № 2482-XII до об'єктів приватизації належать квартири багатоквартирних будинків, одноквартирні будинки, житлові приміщення у гуртожитках (житлові кімнати, житлові блоки (секції), кімнати у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів (далі — квартири (будинки), які використовуються громадянами на умовах найму).

Частиною 4 ст. 5 Закону № 2482-XII передбачено, що право на приватизацію житлових приміщень у гуртожитку з використанням житлових чеків одержують громадяни України, які на законних підставах проживають у них.

Правові, економічні та організаційні засади проведення державної реєстрації речових прав та інших прав, які підлягають реєстрації, врегульовані нормами Закону України № 1952-IV від 01.07.2004 «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень»⁵, що спрямований на забезпечення визнання та захисту державою цих прав, створення умов для функціонування ринку нерухомого майна. Відповідно до зазначеного Закону державній реєстрації прав підлягає ви-

никнення, перехід і припинення обтяження речових прав на нерухоме майно.

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень — офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ч. 1 ст. 2 Закону № 1952-IV).

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону № 1952-IV державній реєстрації прав підлягають право власності; речові права, похідні від права власності; право власності на об'єкт незавершеного будівництва, заборона відчуження та арешт нерухомого майна, податкова застава, предметом якої є нерухоме майно, та інші обтяження.

За ст. 11 Закону № 1952-IV державний реєстратор самостійно приймає рішення за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав. Втручання, крім випадків, передбачених цим Законом, будь-яких органів влади, їх посадових осіб, юридичних осіб, громадян та їх об'єднань у діяльність державного реєстратора під час проведення реєстраційних дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Відповідно до пунктів 1, 2, 3 ч. 3 ст. 26 Закону № 1952-IV відомості про речові права, обтяження речових прав, внесені до Державного реєстру прав, не підлягають скасуванню та/або вилученню. У разі скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав на підставі судового рішення чи у випадку, передбаченому пп. «а» п. 2 ч. 6 ст. 37 цього Закону, а також у разі визнання на підставі судового рішення недійсними чи скасування документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, скасування на підставі судового рішення державної реєстрації прав державний реєстратор чи посадова особа Міністерства юстиції України (у випадку, передбаченому п.п. «а» п. 2 ч. 6 ст. 37 цього Закону) проводить державну реєстрацію набуття, зміни або припинення речових прав відповідно до цього Закону. Ухвалення судом рішення про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав, визнання недійсними чи скасування документів,

³ Далі за текстом — Закон № 500-VI.

⁴ Далі за текстом — Закон № 2482-XII.

⁵ Далі за текстом — Закон № 1952-IV.

на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, а також скасування державної реєстрації прав допускається виключно з одночасним визнанням, зміною чи припиненням цим рішенням речових прав, обтяжень речових прав, зареєстрованих відповідно до законодавства (за наявності таких прав).

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про виселення з кімнати у гуртожитку, яка належить на праві приватної власності.

У грудні 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_3 про її виселення з належної їй на праві приватної власності кімнати. Позовна заява мотивована тим, що вона є власником кімнати № НОМЕР_1 (об'єднана з кімнатою № 372) відповідно до свідоцтва про право власності на нерухоме майно від 05.11.2021. У кімнаті 371 вона зареєстрована і проживає зі своїм малолітнім сином ОСОБА_5.

В одній із кімнат проживає відповідач ОСОБА_3, хоча має інше житло, де зареєстрований. Проживання ОСОБА_3 у належній їй кімнаті порушує права власника і права малолітньої дитини на вільне розпорядження та користування зазначеною кімнатою, створює незручності. Відповідач не є членом сім'ї та проживає там незаконно, тому підлягає виселенню.

25.01.2022 відповідач звернувся до суду із зустрічним позовом до ОСОБА_1, ОСОБА_5, Виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради, Департаменту інфраструктури, житлової та комунальної політики Івано-Франківської міської ради про визнання недійсним ордеру серії ЛБ № 153 від 10.07.2020, визнання незаконним і скасування рішення Виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради № 1125 від 05.08.2021, визнання незаконним і скасування розпорядження про приватизацію № 131-р від 05.11.2021, визнання недійсним свідоцтва про право власності від 05.11.2021. яке видано ОСОБА_1 та її сину ОСОБА_5, припинення права власності, скасування у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно реєстраційних записів про державну реєстрацію права власності ОСОБА_1 та ОСОБА_5.

Заслухавши пояснення позивачки, відповідача і представників сторін, допитавши свідків, дослідивши письмові докази у справі, всебічно та повно з'ясувавши всі фактичні обставини, на яких ґрунтується позов і зустрічний позов, об'єктивно оцінивши докази, які мають юридичне значення для розгляду справи та вирішення спору по суті, судом встановлено таке.

ОСОБА_1, до заміжжя ОСОБА_14, проживала у гуртожитку протягом тривалого часу зі своєю мамою в різних кімнатах. Зазначений факт сторонами визнається і підтверджується показами свідків та іншими матеріалами справи. 10.09.2013 ОСОБА_15 директором ДП «Лізингбуд» було видано ордер № 94 серії ЛБ на зайняття житлового приміщення в будинку. 07.10.2013 ОСОБА_3 директором ТДВ «БМФ «Івано-Франківськбуд» було видано ордер № 97 серії ЛБ на зайняття житлового приміщення в будинку АДРЕСА_7.

Позивачка ОСОБА_1 стверджує, що відповідач ОСОБА_3 підлягає виселенню з кімнати 372, оскільки проживає там без законних підстав. Але такі твердження позивачки та її представника спростовуються копією ордеру № 97 від 07.10.2013, виданого ОСОБА_3. Представник позивачки стверджує, що ордер № 97 виданий ОСОБА_3 незаконно, оскільки він зареєстрований за іншим місцем проживання і має у власності інше житло.

Так, ОСОБА_3 проживає в кімнаті, це стверджує позивачка у своїй позовній заяві, підтверджують свідки ОСОБА_10 та ОСОБА_11, які тривалий час проживають у гуртожитку та живуть на одному поверсі зі сторонами.

Покази свідків ОСОБА_6 та ОСОБА_9 суд оцінює критично, оскільки один зі свідків не проживає в гуртожитку, а інший свідок проживає на іншому поверсі та не знає номерів кімнат, в якій проживає ОСОБА_1 та час від часу приходить, зі слів свідка, ОСОБА_3.

Суд під час розгляду цієї справи не досліджує правомірність видачі ордеру № 97 ОСОБА_3, оскільки позивачкою вимога про визнання такого ордеру недійсним не заявляється та на хибну думку представника позивачки і не повинна заявлятися, оскільки ордер є нікчемним, із його слів. Отже, наразі підстав для виселення ОСОБА_3 з кімнати немає, оскільки він заселився і проживає в кімнаті на підставі чинного ордеру.

Виходячи з наведеного, позов ОСОБА_1 задоволенню не підлягає.

Стосовно вимог зустрічного позову ОСОБА_3 судом встановлено таке.

Відповідач ОСОБА_3 заявив вимогу про визнання ордеру на житлове приміщення серії ЛБ № 153, виданий 10.07.2020 ОСОБА_1 на право зайняття житлового приміщення в будинку — кімнат 371, 372, недійсним, оскільки одна з кімнат, а саме 372, є зайнятою.

Ураховуючи наведені вище норми чинного законодавства, така вимога підлягає задоволенню, оскільки

не може бути видано новий ордер на зайняте житлове приміщення.

Щодо вимоги зустрічного позову про визнання незаконним і скасування п. 1.31 рішення виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради від 05.08.2021 № 1125 про присвоєння поштової адреси об'єднаним кімнатам № НОМЕР_2 у гуртожитку, загальною площею 34,5 м кв., житловою площею 28,8 м кв. (замовники: ОСОБА_17, ОСОБА_5), то така вимога підлягає задоволенню виходячи з такого.

У своєму позові позивачка зазначає, що кімната 371, яку вона займає, об'єднана з кімнатою 372, яка є зачиненою та яку займає ОСОБА_3. Такі твердження позивачки є необґрунтованими, оскільки і вона, і свідки стверджують, що кімнати мають окремі входи, тобто не є фізично об'єднаними.

Приймаючи оскаржуване рішення, виконавчий комітет керувався Законом України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування»⁶ та Положенням «Про порядок присвоєння (зміну) та реєстрації адрес об'єктам нерухомості міста Івано-Франківська». Пунктом 2.6.2 Порядку передбачено перелік необхідних документів, що подаються заявником для присвоєння адреси існуючим об'єктам.

Позивачка звернулася з відповідною заявою до міського голови 23.06.2021. Але до своєї заяви позивачка не могла додати весь пакет необхідних документів, оскільки технічний паспорт на кімнату 371 в гуртожитку вона отримала 13.09.2021, свідоцтво про право власності на кімнату 371 вона отримала 05.11.2021. Отже, рішення виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради № 1125 від 05.08.2021 прийнято з порушенням чинних норм і правил та підлягає скасуванню.

Стосовно вимоги зустрічного позову про визнання незаконним і скасування розпорядження заступника міського голови — директора Департаменту інфраструктури, житлової та комунальної політики від 05.11.2021 № 131-р. «Про приватизацію квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян» судом встановлено таке.

Позивачка у своїй позовній заяві посилається на рішення виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради № 1431 від 21.10.2021. Відповідачем до зустрічного позову додано примірник роздрукованого з офіційного сайту рішення № 1431 від 21.10.2021, але

в ньому немає п.п. 4.4, а зміст п. 4 інший, ніж у витязі рішення, який надано позивачкою до позову.

У рішенні, яке міститься на офіційному сайті органу місцевого самоврядування, не зазначено про розгляд питання про передачу житлового приміщення № 371 ОСОБА_1. На запит адвоката позивачки надано належним чином завіреним повний текст рішення виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради від 21.10.2021 № 1431, п. 4 п.п. 4.4 якого ОСОБА_1 надано дозвіл на передачу житлових приміщень у гуртожитку, житлове приміщення 371.

Судом витребувано аудіозапис засідання Івано-Франківської міської ради від 21.10.2021, але аудіозапис неповний, ні порядку денного, ні самого порядку прийняття рішення на ньому не зафіксовано, міститься тільки відкриття засідання. Представник відповідача виконавчого комітету в судовому засіданні пояснила, що на сайті помилково опубліковано неповний текст рішення, іншого аудіозапису не збереглося.

Оскільки відповідачем не оскаржується рішення виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради від 21.10.2021 № 1431 у частині, що стосується ОСОБА_1, то суд вважає дійсним рішення, надане адвокатом на його запит, яке завіреним належним чином представником Івано-Франківської міської ради.

Розпорядженням заступника міського голови — директора Департаменту інфраструктури, житлової та комунальної політики від 05.11.2021 № 131-р «Про приватизацію квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян» було вирішено задовольнити прохання наймача ОСОБА_1 щодо приватизації жилого приміщення у гуртожитку, в якому вона мешкає, і передано жиле приміщення в її власність.

Але, як встановлено судом під час розгляду справи, ОСОБА_1 ніколи не проживала в кімнаті 371 гуртожитку, ордер, який їй видано на вселення в кімнати 371, 372, визнано недійсним, оскільки кімната 372 не є вільною, право на проживання в ній на законних підставах, на підставі дійсного ордера, має відповідач ОСОБА_3. Тому в позивачки не виникало право на приватизацію кімнати 372 в гуртожитку.

Ураховуючи наведене, розпорядження Департаменту інфраструктури, житлової та комунальної політики від 05.11.2021 № 131-р «Про приватизацію квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках

⁶ Далі за текстом — Закон № 280/97-ВР.

у власність громадян» слід визнати *незаконним і скасувати*.

На підставі зазначеного вище розпорядження позивачка отримала свідоцтво про право власності від 05.11.2021 на кімнату № НОМЕР_1 в гуртожитку. Свідоцтво видано ОСОБА_1 та її малолітньому сину ОСОБА_5.

Оскільки судом *визнано недійсним ордер*, рішення про присвоєння поштової адреси та розпорядження, також підлягає визнанню недійсним і скасування видане на підставі цих документів свідоцтво про право власності на кімнату в гуртожитку загальною площею 34,5 м кв., видане ОСОБА_1 та ОСОБА_5 05.11.2021.

Суд при ухваленні рішення враховує інтереси малолітнього сина ОСОБА_1 ОСОБА_5, оскільки у користуванні позивачки та її сина залишається кімната 371, право на проживання в якій за позивачкою залишається на підставі ордера від 10.09.2013 № 94 серії ЛБ. Отже, ні позивачка, ні її малолітній син *не позбавлені житла*.

Що стосується вимоги зустрічного позову про припинення 1/2 частки права власності ОСОБА_1 та 1/2 частки права власності ОСОБА_5 на кімнату 371 в гуртожитку, то така вимога *не підлягає задоволенню*, оскільки судом скасовано свідоцтво про право власності на зазначене житло, на підставі якого позивачкою та її сином було оформлено право власності.

Вимога зустрічного позову про скасування у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно реєстраційних записів про державну реєстрацію права власності ОСОБА_1 та ОСОБА_5 не підлягає задоволенню виходячи з такого.

З 16.01.2020 такого способу захисту порушених речових прав, як *скасування запису про проведену державну реєстрацію права, закон не передбачав*.

Водночас у п. 3 розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» від 05.12.2019 № 340-IX⁷ унормовано, що судові рішення про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, про визнання недійсними чи скасування документів, на підставі

яких проведено державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, про скасування державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, які на момент набрання чинності цим Законом набрали законної сили та не виконані, виконуються в порядку, передбаченому Законом № 1952-IV до набрання чинності цим Законом.

Отже, за змістом цієї норми виконанню підлягають виключно судові рішення про: 1) скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; 2) визнання недійсними чи скасування документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; 3) скасування державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Тобто до їх переліку не належить судові рішення про скасування запису про проведену державну реєстрацію права, тому починаючи з 16.01.2020 *цей спосіб захисту вже не може призвести до настання реальних наслідків щодо скасування державної реєстрації прав за процедурою, визначеною у Законі України № 1952*.

Рішенням Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023⁸, залишеним без змін постановою Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023, у задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_3 про виселення відмовлено. Зустрічний позов ОСОБА_3 задоволено частково. Визнано *недійсним ордер на житлове приміщення* серії ЛБ № 153, виданий 10.07.2020 ОСОБА_1, на право зайняття житлового приміщення в будинку, кімнати № НОМЕР_1.

Додатковим рішенням Івано-Франківського міського суду від 03.03.2023⁹ стягнуто з ОСОБА_1, ОСОБА_2, законним представником якого є ОСОБА_1, ВК Івано-Франківської міської ради, Департаменту інфраструктури, житлової та комунальної політики Івано-Франківської міської ради на користь ОСОБА_3 витрати на професійну правничу допомогу в розмірі 2250,00 грн із кожного.

Не погоджуючись із рішенням суду від 09.02.2023 і додатковим рішенням від 03.03.2023, ОСОБА_1 подала *апеляційну скаргу*, в якій посилається на те, що висновки суду не відповідають фактичним обставинам справи, а також неправильно застосовані норми

⁷ Далі за текстом — Закон № 340-IX.

⁸ Рішення Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023. Справа № 344/21128/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108974990.

⁹ Додаткове рішення Івано-Франківського міського суду від 03.03.2023. Справа № 344/21128/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/109354202.

матеріального права. У відзиві на апеляційні скарги ОСОБА_3 зазначив, що рішення суду є законним та обґрунтованим.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення учасників справи, дослідивши матеріали справи, перевіrivши доводи апеляційних скарг, колегія суддів доходить висновку, що *апеляційні скарги не підлягають задоволенню з таких підстав.*

З висновками суду першої інстанції погоджується колегія суддів.

Рішення суду першої інстанції¹⁰ постановою Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023¹¹ у задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_3 залишено без змін — у виселенні відмовлено.

У травні 2023 року ОСОБА_1, яка діє у своїх інтересах та інтересах малолітнього ОСОБА_2 надіслала засобами поштового зв'язку до Верховного Суду *касаційну скаргу* на рішення Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023 і постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023, просить їх скасувати, ухвалити нове рішення, яким первісний позов задовольнити, а в зустрічному позові відмовити. У травні 2023 року ВК Івано-Франківської міської ради надіслав засобами поштового зв'язку до Верховного Суду *касаційну скаргу* на рішення Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023 і постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023. У травні 2023 року Департамент інфраструктури, житлової та комунальної політики Івано-Франківської міської ради надіслав засобами поштового зв'язку до Верховного Суду *касаційну скаргу* на рішення Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023 і постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹²

Право на проживання у гуртожитку виникає лише за умови отримання ордеру на зайняття певного житлового приміщення у гуртожитку в установленому законодавством порядку.

У постанові Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 688/251/18¹³ зазначено, що за системним аналізом зазначених норм матеріального права право на проживання у кімнатах або на койко-місцях у гуртожитку

виникає за умови отримання житлової площі відповідно до законодавства, поселення на цій житловій площі з подальшою реєстрацією місця проживання. При цьому *місце реєстрації не є визначальним* при з'ясуванні наявності в особи права проживання на певній житловій площі, однак реєстрація особи у певному приміщенні свідчить про наявність певного права особи на це приміщення.

Відмовляючи у позові ОСОБА_1, суди керувалися тим, що ОСОБА_3 проживає в кімнаті на законних підставах, тому підстави для його виселення відсутні. Задовольняючи зустрічний позов і визнаючи недійсним ордер від 10.07.2020 серії ЛБ № 153 на право зайняття ОСОБА_1 кімнати № НОМЕР_2 в будинку на АДРЕСА_3, суди дійшли висновку, що кімната № НОМЕР_2 зайнята ОСОБА_4 *на підставі ордеру на його вселення, який є дійсним, тому на зайняте приміщення не міг бути виданий новий ордер.*

Визнаючи незаконним і скасовуючи рішення ВК Івано-Франківської міської ради від 05.08.2021 про присвоєння поштової адреси об'єднаним кімнатам № НОМЕР_1, № НОМЕР_2, суди керувалися тим, що зазначені кімнати *не є фізично об'єднаними*, а також ОСОБА_1 до заяви не додала необхідні документи.

Із такими висновками судів першої та апеляційної інстанції погодитися не можна з огляду на таке.

Суди не надали належної оцінки тому, що ОСОБА_3 з 10.02.1988 був зареєстрований за адресою АДРЕСА_7, а *квитанції до прибуткового касового ордеру за проживання у гуртожитку* датовані починаючи із грудня 2015 року до жовтня 2021 року. Суди не встановили, чи було дотримано ОСОБА_3 вимоги чинного житлового законодавства, що регулює порядок надання права на проживання у гуртожитку, та у зв'язку з цим, чи порушене і потребує захисту право ОСОБА_3, оскільки він у кімнаті не зареєстрований.

Отже, суди дійшли *передчасних висновків про задоволення зустрічного позову ОСОБА_3* та відмову в позові ОСОБА_1.

Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій *не встановили достатньо повно фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення спору, достовірно не з'ясували, з якого часу проживає*

¹⁰ Рішення Івано-Франківського міського суду від 09.02.2023. Справа № 344/21128/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108974990.

¹¹ Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 19.04.2023. Справа № 344/21128/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110355557.

¹² Постанова Верховного Суду від 08.01.2025 у справі № 344/21128/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/124594911.

¹³ Постанова Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 688/251/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82826668.

ОСОБА_3 у кімнаті та чи вселився ОСОБА_3 у спірну кімнату відповідно до вимог чинного житлового законодавства.

Задовольняючи зустрічний позов ОСОБА_3, суди першої та апеляційної інстанцій *не дослідили обставини справи* за позовом ОСОБА_1 про виселення і дійшли передчасного висновку про відмову в позові.

Всебічність і повнота розгляду передбачає з'ясування всіх юридично значущих обставин і наданих доказів з усіма притаманними їм властивостями, якостями та ознаками, їх зв'язків, відносин і залежностей. Всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин справи забезпечує, як наслідок, ухвалення законного й обґрунтованого рішення.

Усталеною у практиці ЄСПЛ є позиція (рішення у справах «Серявін та інші проти України»¹⁴, «Проніна проти України»¹⁵), з якої випливає, що ігнорування судом доречних аргументів сторони є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

У судових рішеннях суди першої та апеляційної інстанцій достатньо мірою не виклали мотиви, на яких вони ґрунтуються, адже право на захист може вважатися ефективним тільки тоді, якщо зауваження сторін насправді «заслухані», тобто належним чином судом вивчені всі їх доводи. Орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, навівши обґрунтування своїх рішень (рішення ЄСПЛ у справах «Мала проти України»¹⁶, «Суомінен проти Фінляндії»¹⁷).

Отже, не врахувавши зазначені вище обставини і вимоги процесуального законодавства, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли *передчасних висновків про задоволення зустрічного позову* ОСОБА_3 про визнання недійсним ордера, визнання незаконним і скасування рішення, визнання незаконним і скасування розпорядження про приватизацію, визнання недійсним свідоцтва про право власності, припинення права власності, скасування у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно реєстраційних записів про державну реєстрацію права власності та відмову в позові ОСОБА_1 про виселення.

Ураховуючи, що суди обох інстанцій *не дослідили належним чином зібрані докази, внаслідок чого не встановлені фактичні обставини*, які мають значення для правильного вирішення спору, ухвалені ними судові рішення не можуть вважатися законними та обґрунтованими, тому *підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції*.

Звертаючи увагу на те, що у цій справі Верховний Суд не змінив рішення судів першої та апеляційної інстанцій і не ухвалив нове, а направив справу на новий розгляд, то відсутні підстави для розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи в суді касаційної інстанції.

Таким чином, робимо висновки:

Для проживання робітників, службовців, студентів, учнів, а також інших громадян у період роботи або навчання можуть використовуватись *гуртожитки*.

На підставі рішення про надання жилої площі в гуртожитку адміністрація підприємства, установи, організації, орган місцевого самоврядування видає громадянину спеціальний ордер, який є єдиною підставою для вселення на надану жилу площу в гуртожитку.

Ордер на жиле приміщення може бути визнано недійсним у судовому порядку у випадках подання громадянами відомостей, що не відповідають дійсності, про потребу в поліпшенні житлових умов, порушення прав інших громадян або організацій на зазначене в ордері жиле приміщення, неправомірних дій службових осіб при вирішенні питання про надання жилого приміщення, а також в інших випадках порушення порядку і умов надання жилих приміщень.

При ухваленні рішення суду з такої категорії справ варто з'ясувати: дату і місце реєстрації у жилому приміщенні; дату квитанції до прибуткового касового ордера за проживання у гуртожитку; чи було дотримано вимоги чинного житлового законодавства, що регулює порядок надання права на проживання у гуртожитку; чи порушене і потребує захисту право особи, якщо вона у кімнаті гуртожитку не зареєстрована.

¹⁴ Справа «Серявін та інші проти України» (Заява № 4909/04). Страсбург, 10.02.2010. ОСТАТОЧНЕ 10/05/2011. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text.

¹⁵ Справа «Проніна проти України» (Заява № 63566/00). Страсбург, 18.07.2006. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_096#Text.

¹⁶ Справа «Мала проти України». (Заява № 4436/07). Страсбург, 03.07.2014. ОСТАТОЧНЕ 17/11/2014. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a23#Text.

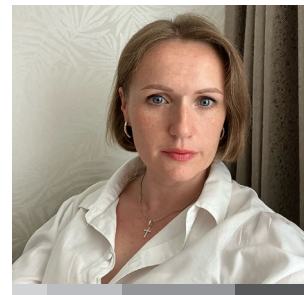
¹⁷ Case of Suominen v. Finland. (Application no. 37801/97). JUDGMENT STRASBOURG 1 July 2003. FINAL 24/07/2003. URL: hudoc.echr.coe.int/#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-61178%22}}.

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ВЛАСНІСТЬ: ПРАКТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ДО ЄКПЛ (ЧАСТИНА 2)

Віталій Ковтун, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Марина Ковтун, шеф-редакторка Вісника НААУ, адвокат, доцентка кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, к. ю. н.

РІШЕННЯ ПО СПРАВІ РАМАДЖ ПРОТИ АЛБАНІЇ (CASE OF RAMAJ V. ALBANIA)¹, ЗАЯВА № 17758/06 ВІД 10.12.2024²

Заява в основному стосувалася скарг за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції на невиконання національного судового та адміністративного рішення, які були винесені на користь заявника та визнали його право власності на земельну ділянку. Справа стосувалася земельної ділянки, яка була захоплена комуністичним режимом. Рішення суду 2004 року про відновлення права власності заявника на землю так і не було виконано, а органи влади неодноразово відмовляли йому в реєстрації права власності.

Суд установив, що спосіб, у який органи влади вирішували ситуацію заявника, був недостатньо чітким і прозорим. Втручання органів виконавчої влади у питання реєстрації прав власності, неякісні карти земельних ділянок, відсутність чітких процедур у випадках перетину прав власності, а також розбіжності у національній правовій практиці щодо дотримання судових рішень про реєстрацію — все це призвело до того, що заявник понад 26 років перебував у стані

невизначеності щодо свого майна. Суд рекомендував національним органам влади встановити ефективні та прозорі процедури і функціональну систему реєстрації нерухомого майна з метою забезпечення поваги до прав власників.

Суд постановив, що не було порушення захисту власності щодо частини земельної ділянки, яка була зайнята незаконними будівлями. Ці конкретні частини землі фактично були експропрійовані, і заявник міг подати заяву на компенсацію, чого він, очевидно, не зробив. Проте він постановив, що мало місце порушення права на захист власності щодо решти земельної ділянки.

2. Оцінка суду

(а) Загальні принципи

Стаття 1 Протоколу № 1 містить три окремі правила: перше правило, викладене в першому реченні першого абзацу, має загальний характер і проголошує принцип мирного володіння власністю; друге правило, що міститься у другому реченні першого абзацу, стосується позбавлення майна та підпорядковує його

¹ Справа Рамадж проти Албанії (CASE OF RAMAJ v. ALBANIA), заява № 17758/06, від 10 грудня 2024 року. URL: hudoc.echr.coe.int/?i=001-238315.

² Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ (станом на березень 2025 року) має науково-практичний та консультативний характер. Для повного розуміння суті висловлених у судових рішеннях юридичних позицій необхідно ознайомитися з їх повними текстами, що розміщені на веб-сайтах ЄСПЛ: URL: hudoc.echr.coe.int.

певним умовам; третє правило, викладене у другому абзаці, визнає, що Договірні держави мають право, серед іншого, контролювати використання власності відповідно до загальних інтересів. Однак ці три правила не є різними в сенсі непов'язаності. Друге і третє правила стосуються конкретних випадків втручання у право на мирне володіння майном, тому повинні тлумачитися у світлі загального принципу, викладеного в першому правилі (див. *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 23.09.1982, § 61, Series A no. 52; *Kozacıoğlu v. Turkey* [GC], no. 2334/03, § 48, 19.02.2009; and *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], no. 71243/01, § 93, 25.10.2012) (п. 103 рішення).

Основною метою статті 1 Протоколу № 1 є захист особи від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння своїм майном. Однак відповідно до статті 1 Конвенції кожна Договірна Сторона «забезпечує кожній людині, яка перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені в [цій] Конвенції». Виконання цього загального обов'язку може тягнути за собою позитивні зобов'язання, пов'язані із забезпеченням ефективного здійснення прав, гарантованих Конвенцією. У контексті статті 1 Протоколу № 1 ці позитивні зобов'язання можуть вимагати від держави вжиття заходів, необхідних для захисту права власності (див. *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, no. 48553/99, § 96, ECHR 2002-VII), особливо коли існує прямий зв'язок між заходами, яких заявники можуть законно очікувати від органів влади, та їхнім ефективним користуванням своїм майном (див. *Öneryıldız v. Turkey* [GC], no. 48939/99, § 134, ECHR 2004-XII) (п. 104 рішення).

Межі між позитивними та негативними зобов'язаннями держави за статтею 1 Першого протоколу не піддаються точному визначенню (див. *Broniowski*, § 144) (п. 105 рішення).

Незалежно від того, чи аналізується справа з точки зору позитивного обов'язку держави чи з точки зору втручання державного органу, яке має бути виправданним, критерії, які слід застосовувати, не відрізняються по суті. В обох контекстах слід звернути увагу на справедливий баланс між конкуруючими інтересами особи та суспільства в цілому. Також вірно, що цілі, зазначені у статті 1 Першого протоколу, можуть мати певне значення для оцінки того, чи було досягнуто справедливого балансу між вимогами відповідного суспільного інтересу та основним правом заявника на власність. В обох контекстах держава користується

певною свободою розсуду у визначенні кроків, яких необхідно вжити для забезпечення дотримання Конвенції (там само, § 144) (п. 106 рішення).

Суд має визначити — незалежно від того, чи можна кваліфікувати поведінку як втручання, чи як бездіяльність, чи як поєднання того й іншого — чи упередження, заподіяне заявнику, було виправданим у світлі відповідних принципів. Оцінка пропорційності вимагає загального розгляду різних інтересів, які розглядаються, з урахуванням того, що Конвенція спрямована на захист прав, які є «практичними та ефективними» («*practical and effective*») (див. *Beyeler v. Italy* [ВП], № 33202/96, § 114, ECHR 2000-I). Крім того, у кожній справі, пов'язаній із ствердженням порушення статті 1 Протоколу № 1, Суд повинен встановити, чи була відповідна особа змушена нести непропорційний тягар внаслідок дії або бездіяльності держави (див. *Former King of Greece and Others v. Greece* [GC], № 25701/94, § 89, ECHR 2000-XII). Ця оцінка також включає характер втручання, поведінку заявника та державних органів (див. *Perdigão v. Portugal* [GC], no. 24768/06, § 68, 16 листопада 2010, and *Szkórits v. Hungary*, no. 58171/09, § 40, 16.09.2014) (п. 107 рішення).

Розглядаючи відповідність обґрунтувань, представлених Урядом, Конвенції, Суд ще раз наголошує на особливій важливості принципу «належного урядування». Він вимагає, щоб у випадках, коли йдеться про питання загального інтересу, зокрема, коли питання зачіпає фундаментальні права людини, такі як право власності, органи державної влади повинні діяти своєчасно та належним і, перш за все, послідовним чином (див. *Beyeler*, cited above, § 120; *Öneryıldız*, cited above, § 128; *Megadat.com SRL v. Moldova*, no. 21151/04, § 72, ECHR 2008; and *Moskal v. Poland*, № 10373/05, § 51, 15.09.2009). Зокрема, органи державної влади зобов'язані мінімізувати ризик помилок і забезпечити, щоб виправлення помилок не призводило до непропорційного тягара для зацікавлених осіб (див., наприклад, *Lelas v. Croatia*, no. 55555/08, § 74, 20 May 2010, and *Toşcuță and Others v. Romania*, № 36900/03, § 37, 25.11.2008) (п. 108 рішення).

(с) Висновки

Суд зазначає, що спосіб, у який органи державної влади вирішували ситуацію заявника у цій справі, був непослідовним і непрозорим. Зокрема, органи влади надали заявнику різні причини для відмови в реєстрації його власності, деякі з яких спонукали його

вважати, що нерухомість зрештою буде зареєстрована. Лише 1 червня 2015 року Vloa IPRO (*Бюро реєстрації нерухомого майна (Zyra e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme — «IPRO») у м. Вльора*) вперше повідомила заявника, що його власність збігається з уже зареєстрованою власністю інших приватних осіб (див. пункт 34 вище) (*n. 134 рішення*).

Суд зазначає, що проблеми, які призвели до невиконання остаточного рішення щодо права власності заявника, як видається, мають структурний характер і виходять за межі цієї конкретної справи. Втручання виконавчої влади у право власності, неякісні кадастрові карти, відсутність чітких процедур для поширених конфліктних ситуацій, а також розбіжності у вітчизняній правовій практиці щодо дотримання судової реєстрації — все це сприяло тому, що власність заявника не реєструвалася протягом більш ніж 26 років (*n. 135 рішення*).

Позитивні зобов'язання згідно зі статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції вимагали від національних органів влади вжити практичних заходів для забезпечення того, щоб рішення щодо права власності заявника підлягали виконанню та не блокувалися діями чи бездіяльністю органів державної влади (порівняйте з *Văleanu and Others*, згадане вище, §§ 247-52). Не ведучи належного реєстру нерухомого майна, призупиняючи реєстраційне провадження на підставі розпоряджень Прем'єр-міністра та реєструючи право власності третіх осіб без достатньої прозорості, національні органи влади залишили заявника в стані невизначеності щодо реалізації своїх конвенційних прав (*n. 136 рішення*).

Що стосується частини землі, яка не була зайнята самовільним будівництвом, основна відповідальність за нереєстрацію права власності заявника лежить на державних органах влади (див. *mutatis mutandis Drăculeț v. Romania*, № 20294/02, §§ 47-50, 06.12.2007). Суд вважає, що навіть якщо бездіяльність заявника отримати або відновити право власності на частину його землі в цій справі сприяла невиконанню, це не може звільнити органи влади від їх обов'язку виконати остаточне та обов'язкове рішення про визнання правового титулу протягом такого тривалого періоду часу (*n. 137 рішення*).

Суд дійшов висновку, що невиконання владою остаточного та обов'язкового рішення суду поклало на заявника непропорційний та надмірний тягар і що орга-

ни влади не змогли знайти справедливий баланс між вимогами суспільного інтересу, з одного боку, та право заявника на мирне володіння своїм майном, з іншого. Відповідно мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо частини землі, яка не зайнята самовільним будівництвом (*n. 138 рішення*).

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Постановляє*, що син заявника, пан Едуарт Рамадж, має право продовжувати поточне провадження замість нього;

2. *Оголошує* скаргу за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції прийнятною;

3. *Постановляє*, що не було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції щодо частини ділянки, зайнятої виключно самовільним будівництвом;

4. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо решти земельної ділянки;

5. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати скарги за пунктом 1 статті 6 і статтею 13 Конвенції щодо доступу до суду, тривалості виконавчого провадження та відсутності ефективного засобу правового захисту;

6. *Постановляє*, що питання про застосування статті 41 не готове для вирішення в частині, що стосується матеріальної шкоди внаслідок порушень, виявлених у цій справі, і відповідно:

(а) *залишає* зазначене питання за собою;

(б) *пропонує* Уряду та заявнику подати протягом трьох місяців з дати, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, свої письмові зауваження з цього приводу та, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, що вони можуть досягти;

(с) *залишає* за собою подальшу процедуру та делегує Президенту Палати повноваження встановлювати її, якщо це необхідно;

7. *Постановляє*:

(а) що держава-відповідач має сплатити заявнику протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, наступні суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом: застосовні на дату розрахунку:

(і) 4000 євро (чотири тисячі євро) плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені, відшкодування моральної шкоди;

(ii) 10 000 євро (десять тисяч євро), плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені із заявника, як відшкодування судових витрат;

(б) що зі спливом вищезазначених трьох місяців і до моменту розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку протягом періоду несплати плюс три відсоткові пункти;

8. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

РІШЕННЯ ПО СПРАВІ ЗАТ «ПРОФАРМА» ТА ЗАТ «БОНА ДІАГНОЗ» ПРОТИ ЛИТВИ (CASE OF UAB PROFARMA AND UAB BONA DIAGNOSIS V. LITHUANIA)³, ЗАЯВИ № 46264/22, № 50184/22 ВІД 07.01.2025

Справа стосується цивільного провадження, в якому національні суди анулювали кілька контрактів між компаніями-заявниками та державою щодо закупівлі експрес-тестів на COVID-19. Компанії-заявники скаржилися за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції на те, що їх зобов'язали повернути державі значну частину коштів, які вони отримали за цими контрактами.

Факти.

У березні 2020 року, під час національного надзвичайного стану, оголошеного в Литві через поширення COVID-19, перша компанія-заявник уклала контракт на закупівлю від Міністерства охорони здоров'я та Національної лабораторії нагляду за громадським здоров'ям (NVSPL), згідно з яким вона зобов'язалася поставити 510 000 швидких тестів загальною вартістю 6 050 000 євро. Договір про закупівлю було укладено за переговорною процедурою безпосередньо з першою компанією-заявником без публікації.

У той самий день укладання контракту перша компанія-заявник підписала договір купівлі-продажу з другою компанією-заявником, за яким остання зобов'язалася поставити першій 510 000 швидких тестів загальною ціною 5 904 800 євро. Згодом друга компанія-заявник найняла субпідрядників кілька інших компаній, щоб допомогти їй отримати необхідну кількість тестів, зрештою придбавши тести за 1 135 360 євро.

Прокурор відкрив досудове розслідування за підозрою у зловживанні службовим становищем окремими посадовими особами, шахрайстві та легалізації майна, набутого злочинним шляхом, у тому числі керівниками та працівниками двох компаній-заявників. Водночас прокурор порушив цивільний позов проти компаній-заявників про визнання недійсними договору про закупівлю та договору купівлі-продажу. Прокурор стверджував, що держава переплатила за швидкі тести, що призвело до неправомірного збагачення компаній-заявників, і отже, їх слід зобов'язати повернути переплачену суму.

Суд першої інстанції відхилив позов прокуратури, але це рішення було скасовано в апеляційному порядку. Договір про закупівлю та договір купівлі-продажу визнано недійсними: перший через невідповідність імперативним правовим нормам, як-от порушення принципів прозорості та раціонального використання державних коштів, а другий — як такий, що суперечить добрим звичаям. Апеляційний суд також постановив, що реституція в натуральній формі була неможливою, оскільки більшість експрес-тестів уже було використано, а решту не можна було повернути продавцю з різних причин. Таким чином, він вважав, що державі слід дозволити залишити тести, але компанії-заявники повинні повернути державі суму, яку було переплачено, а саме 4 142 600 євро з відсотками за прострочення у розмірі 5 % на рік.

Верховний Суд відмовив компаніям-заявникам прийняти до розгляду касаційні скарги.

Закон — стаття 1 Протоколу № 1:

(а) *Застосовність* — Суд установив, що суми, які компанії-заявники отримали за спірними контрактами, становили їхнє «майно» у значенні статті 1 Першого протоколу, незважаючи на подальше анулювання цих контрактів. Обидві компанії-заявники отримали оплату відповідно до договору про закупівлю та договору купівлі-продажу та виконали зобов'язання, які вони взяли на себе за цими договорами. Крім того, ані в національному провадженні, ані в провадженні в Суді не було стверджено, що у компаній-заявників були підстави поставити під сумнів дійсність цих контрактів до їх анулювання.

Висновок: стаття 1 Протоколу № 1 застосовна.

³ Це рішення набуде статусу остаточного за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 Конвенції. Воно може бути піддане редакційному перегляду. Справа ЗАТ «ПРОФАРМА» та ЗАТ «БОНА ДІАГНОЗ» проти Литви (CASE OF UAB PROFARMA AND UAB BONA DIAGNOSIS V. LITHUANIA), заява 46264/22 та 50184/22) від 07.01.2025. URL: hudoc.echr.coe.int/?i=001-238637.

2. Оцінка суду

(а) Наявність втручання та застосовне правило

Уряд визнав, що наказ компаніям-заявникам повернути частину грошей, які вони отримали за відповідними контрактами, становив втручання в їх право на мирне володіння своїм майном (див. пункт 190 вище). Суд не бачить підстав дійти іншого висновку (п. 197 рішення).

Суд вважає, що цю справу слід розглядати у світлі загального принципу, викладеного в першому правилі статті 1 Протоколу № 1, який проголошує принцип мирного володіння власністю (див., *mutatis mutandis*, *Kurban*, згадане вище, §§ 74-75, і справи, наведені там) (п. 198 рішення).

(б) Чи було втручання передбачено законом

(i) Щодо розірвання двох договорів

Апеляційний суд постановив, що договір про закупівлю між NVSPL і першою компанією-заявником мав бути визнаний недійсним як такий, що суперечить імперативним правовим нормам і добрим звичаям (див. пункти 89 і 103 вище), і що Угода купівлі-продажу між двома компаніями-заявниками мала бути визнана недійсною як така, що суперечить добрим звичаям (див. пункт 107 вище) (п. 199 рішення).

Можливість анулювання договорів на підставі їх суперечності імперативним правовим нормам або добрим звичаям передбачена, відповідно, у статті 1.80 та статті 1.81 Цивільного кодексу (див. пункти 140 та 142 вище) (п. 200 рішення).

Відповідно Суд переконався, що анулювання спірних контрактів як таких, що суперечать імперативним правовим нормам та/або добрим звичаям, було передбачено законом, і тому оскаржуване втручання було законним для цілей аналізу відповідно до статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції (п. 204 рішення).

(ii) Щодо способу застосування реституції

Суд повторює, що поняття «закон» відповідно до статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції включає як статутне право, так і прецедентне право (див. *Bežanić and Baškarad v. Croatia*, № 16140/15 та 13322/16), § 62, 19.05.2022, і справи, наведені в ньому). Таким чином, він відхиляє аргумент компаній-заявників про те, що спосіб, у який було застосовано реституцію в їхній справі, не мав жодних правових підстав (див. пункт 187 вище) (п. 208 рішення).

Далі він повторює, що для того, щоб відповідати вимозі передбачуваності, норма повинна дозволяти громадянам — у разі потреби з відповідною порадкою — передбачити, до розумного за обставинами ступеня, наслідки, до яких може призвести така дія. Такі наслідки не обов'язково передбачити з абсолютною впевненістю: досвід показує, що це неможливо (див. *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [ВП], № 38433/09, § 141, ЄСПЛ 2012) (п. 209 рішення).

У світлі вищевикладеного Суд визнає, що спосіб реституції, обраний апеляційним судом, мав правову основу, яка була достатньо доступною, точною та передбачуваною за обставин. Відповідно втручання, про яке йдеться, було передбачено законом, як того вимагає стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (п. 210 рішення).

(с) Чи переслідувало втручання законну мету

Уряд стверджував, що оскаржуване втручання мало на меті запобігти змові та захистити державні кошти (див. пункт 192 вище). Компанії-заявники не заперечували, що це були законні цілі в суспільних інтересах, і Суд не бачить підстав вважати інакше (див. згадане вище рішення у справі «*Kurban*», § 78) (п. 211 рішення).

(d) Чи було втручання пропорційним переслідуваній меті

Суд повторює, що має існувати розумне співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти за допомогою будь-яких заходів, застосованих державою. Таким чином, у кожній справі, яка стосується ймовірного порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, Суд повинен з'ясувати, чи через дії чи бездіяльність держави відповідна особа мала нести непропорційний і надмірний тягар (див. *Lekić v. Slovenia* [GC], № 36480/07, § 110, 11.12.2018, і цитовані справи там) (п. 212 рішення).

У цій справі Суд не знайшов підстав ставити під сумнів тлумачення та застосування національного законодавства національними судами або їхню оцінку та висновки. У завдання Суду входило не визначення наслідків визнання договору про закупівлю та/або будь-яких пов'язаних контрактів недійсними, а визначення того, чи накладали рішення національних судів, які намагалися виправити помилки в процедурі державних закупівель, індивідуальний і надмірний

тягар на компанії-заявники. Суд установив, що в цій справі вони не були.

Національні суди визнали, що за цих обставин було неможливо застосувати реституцію в натуральній формі та відновити ситуацію, яка існувала до оскаржуваних операцій, оскільки договір про закупівлю було повністю виконано, а держава вже використала більшість тестів, отриманих за цим контрактом. Апеляційний суд постановив, що збереження спірних контрактів суперечило б суспільним інтересам, і зобов'язав заявника відшкодувати державі суму, яку вона переплатила за тести. У зв'язку з цим Суд повторив, що добросовісність сторін контракту була важливим фактором при визначенні будь-якої компенсації, яка має бути присуджена після анулювання контракту.

Незважаючи на те, що державні органи не діяли відповідно до своїх адміністративних зобов'язань відповідно до законодавства про державні закупівлі, за обставин цієї справи це не могло виправдати звільнення компаній-заявників від порушення зобов'язань, покладених на них застосовним цивільним законодавством, таким чином вони мали б право утримувати надмірний прибуток, отриманий за рахунок державного бюджету.

Контекст у цій справі характеризувався збігом адміністративної процедури вибору постачальника, з одного боку, та договірної операції між обраним постачальником і замовником, з іншого боку. Процедура закупівлі, за яку відповідали відповідні державні органи, стосувалась пошуку потенційних постачальників та відбору постачальника із забезпеченням прозорого та конкурентного доступу до процесу закупівель. Водночас, однак, необхідно було враховувати той факт,

що постачальники, які брали участь у державних закупівлях, були суб'єктами господарювання, які активно переслідували власні комерційні інтереси. Відповідно до договірні відносини між постачальниками та замовниками у сфері державних закупівель не можна було прирівняти до ситуацій, у яких органи державної влади здійснювали довірені їм адміністративні повноваження щодо осіб або організацій, які перебували в підпорядкованому становищі.

У зв'язку з цим Суд визнав важливим зазначити, що розглядувана процедура державних закупівель відбулася під час пандемії COVID-19, коли потреба в діях органів влади з особливою оперативністю збільшила ймовірність допущення помилок.

У будь-якому випадку, беручи до уваги свої висновки щодо поведінки компаній-заявників, Суд не зміг дійти висновку, що відсутність фінансових наслідків для NVSPL (*Міністерство охорони здоров'я та Національна лабораторія нагляду за громадським здоров'ям (Nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija — «NVSPL»*), державна установа, підконтрольна Міністерству охорони здоров'я, сама по собі була уповноваженою, щоб зробити втручання у права власності компаній-заявників непропорційним. Відповідно Суд встановив, що національні органи влади не перевищили широкі межі розсуду, надані їм у поточному контексті (*n. 213-233 рішення*).

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* приєднатися до заявок;
2. *Оголошує* заяви прийнятними;
3. *Постановляє*, що не було порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо обох компаній-заявників.

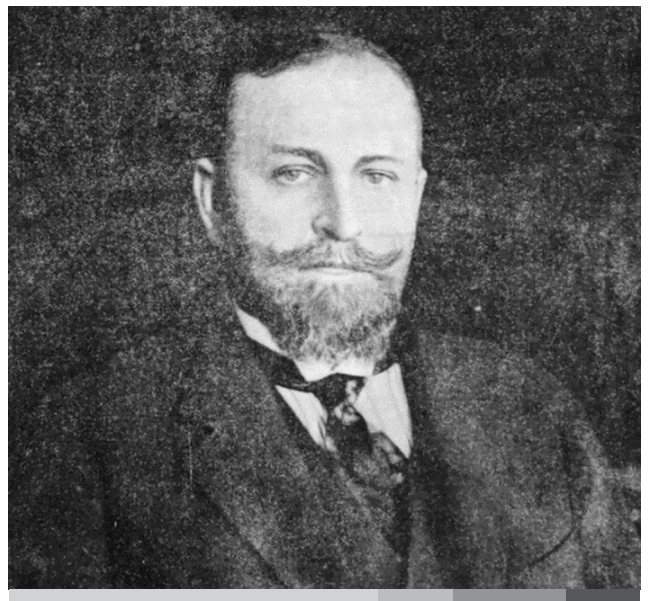
АДВОКАТ ІГОР КІСТЯКІВСЬКИЙ — ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР І МІНІСТР ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ЧАСТИНА 1)

Павло Гай-Нижник, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, учасник всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Відомий в російських та українських дореволюційних колах адвокат, московський присяжний повірений і громадський, а з проголошенням 29 квітня 1918 р. Української Держави у формі Гетьманату ще й державний діяч, Ігор Олександрович Кістяківський (1876 — 1940) по праву вважається однією з найосвіченіших особистостей свого часу.

На превеликий жаль, в сучасній історіографії життя та діяльність І. О. Кістяківського, який, за словами колишнього гетьмана П. Скоропадського, «керував країною в, так би мовити, міжцарств'ї», є абсолютно недослідженою. Сподіватимемось — поки-що; позаяк без аналізу позиції, ролі та дій цієї людини у перебігу національного державотворення 1918 р. неможливо скласти повносьяжного уявлення про політичні процеси та державне будівництво в Україні в період існування Гетьманату П. Скоропадського від 29 квітня по 14 грудня 1918 року.

Становище Ігоря Олександровича у гетьманській владній вертикалі 1918 р. важко переоцінити. Ім'я І. Кістяківського, державного секретаря і міністра внутрішніх справ Української Держави, свого часу не сходило як зі шпальтів газет, так і з вуст знаних політиків і пересічних громадян. Як згадував один з тогочасних громадсько-політичних діячів, «Ігор Кістяковський і під час, і після гетьмана був у нас притчею во язицех. Його звинувачували у всеможливих вадах й називали «злим генієм» Скоропадського». А один з лідерів УНР та українських соціал-демократів В. Винниченко називав І. Кістяківського найрозумнішим із кадетів, котрий своєю прудкістю зробив главу української держави (тобто гетьмана П. Скоропадського) своїм рабом. Він відігравав провідну роль в Раді Міністрів країни і мав неабиякі важелі впливу на гетьмана, а Павло Скоропадський називав його своїм «злим духом».

Народився І. О. Кістяківський 4 січня 1876 р. у Києві в сім'ї відомого українського вченого і громадського діяча, професора Київського університету св. Володимира Олександра Федоровича Кістяковського (1829 — 1884) та Олександри Іванівни (в дівоцтві — Міхель). Мати Олександри Іванівни була рідною сестрою першої дружини відомого українського діяча та історика В. Антоновича — Варвари Іванівни. Рід Кістяковських походить із селян. Прадід І. Кістяковського Омелян Васильович був кріпаком графа Іллі Безбородька і 1808 р. був відпущений на волю. Мешкав він у містечку Стольному Сосницького повіту Чернігівської губернії. Дід Ігоря Олександровича, Федір, закінчив Чернігівську духовну семінарію й був священником в с. Городище того ж повіту, а також автором «Воспоминаний» про побут того часу (надруковані у «Киевской старине» 1895 р.).

Батько І. Кістяківського Олександр Федорович (14/26 березня 1833 — 13/25 січня 1885) був відомим вченим, професором кримінального права в київському університеті св. Володимира, активним громадським діячем, помічником редактора журналу «Основа» та діяльним членом «Старої Громади».

Брат Ігоря Олександровича Богдан Кістяківський також став відомим вченим і у 1918 р. був причетним до державних структур Гетьманату. У 1909 р. Б. Кістяковський входив до групи інтелектуалів (Гершензон, Струве, Бердяєв, Ізгоев та ін.), яка висунула на порядок денний громадськості питання: чи не є хворою Росія. Через цю фактично заборонену в імперії тему на них було кинуте усю критичну міць Росії. У часописі «Вехи» Б. Кістяківський зазначає, що в Росії з презирством ставляться до права як до чогось відносного, другорядного, і додає: «Соціальна дисципліна створюється лише правом. Дисципліноване суспільство і суспільство з розвинутим правовим порядком — тотожні поняття». При цьому він наголошує, що за 40 років існування в Росії присяжних повірених в країні так і не склався стан справжніх юристів, як це відбулося в інших країнах і як повинно було б відбуватися. Відтак, склався стан, швидше, борців за нові права, а це зовсім інша справа.

У дитячі та юнацькі роки Ігор Кістяківський ріс під впливами таких славетних українських діячів, як його брат, а також В. Антоновича (що також доводився йому родичем), В. Науменка, П. Житецького та ін. Закінчив юридичний факультет Київського університету з золотою медаллю за роботу з історії римського права. По закінченні університету виїхав до Німеччини і провів там три роки, вивчаючи у різних німецьких університетах цивільне та римське право. Після повернення до Росії став доцентом Київського університету св. Володимира по кафедрі римського права. У 1903 р. виїхав з Києва до Москви, де зайнявся адвокатурою, став присяжним повіреним. Одночасно, як приват-доцент, викладав у місцевому університеті цивільний кодекс.

У 1910 р. І. Кістяківський на знак протесту проти втручання в університетське самоврядування з боку міністра освіти Кассо залишив Московський університет; разом з тим продовжував читати лекції в Московському комерційному інституті. Як адвокат набув собі широкої популярності у Москві. Був членом масонської ложі «Великий Схід Народів Росії», що існувала протягом 1912 — 1916 рр. і в якій провідну роль відігравали члени російської партії конституційних демократів. Мешкаючи

у Москві, жваво цікавився українським національним рухом і матеріально підтримував видання «Украинской Жизни» (співробітником якої, до речі, був С. Петлюра). Як зазначав Д. Дорошенко, «на його світогляд багато вплинули свого часу писання Драгоманова, з яким знайомив його старший брат, відомий український вчений і завзятий драгомановець Богдан Ол[ександрович] Кістяковський». Сам Ігор Кістяківський часто полюбляв розповідати, що його предки брали участь у битві під Полтавою, після якої залишився в живих лише один Кістяківський, від якого і пішов його рід.

Після більшовицького перевороту він повернувся до столиці України. В Києві у 1917 — 1918 рр. І. Кістяківський мешкав у так званому «шоколадному будинку» — гарній двоповерховій садибі з численними скульптурними прикрасами по вул. Левашівській, 15-А (сьогодні — Шовковична, 17/2).

Цілком очевидно, що Ігор Олександрович до революції був далекий від великої політики, як, власне, й від українського революційного руху, хоча й брав участь у національному культурно-просвітньому житті. Проте гетьманові П. Скоропадському він, між іншим, розповідав, що у 1915 — 1916 рр. був причетним до революційної діяльності.

На мою думку, І. Кістяківський був яскравим представником так званої національної «буржуазної»

(консервативної) інтелігенції з гострою антипатією до соціалістичних ідей, плодом російського імперського організму та української духовної культури і генетичної природи.

Саме тому, коли у квітні 1918 р. після попередніх спроб створити уряд Української Держави М. Устимовичем та М. Василенком, 10 травня 1918 р. остаточний склад Ради Міністрів було сформовано Ф. Лизогубом, Ігор Кістяківський увійшов до його складу. В Кабінеті Ф. Лизогуба він належав до групи міністрів, яка організовувалася приватно для підтримки і твердого проведення національного курсу (Б. Бутенко, Д. Дорошенко, І. Кістяковський, Ю. Любинський і О. Рогоза). Щодо його української позиції, Д. Донцов свідчив у щоденнику, що якимось І. Кістяківський зауважив щодо єдиної можливої альтернативної розв'язки українсько-московського протистояння: «або українець буде чистити чоботи москалеві, або москаль українцеві». Сам він, зазначив при цьому Д. Донцов, волів чистити чоботи москалеві. Проте не слід досить серйозно сприймати кілкі коментарі Д. Донцова, позаяк відомо, що останній у 1918 р., працюючи директором Українського телеграфного агентства (УТА), був підлеглим І. Кістяківського, а їхні особисті та професійні взаємини були, м'яко кажучи, антипатійними та вкрай загостреними.

В уряді Ф. Лизогуба І. Кістяківський спочатку, 16 травня 1918 р. отримав портфель державного секретаря. Вже 18 травня І. Кістяківський посвідчив своїм підписом затверджений гетьманом Статут Малої Ради міністрів.

Вже з перших же днів свого державного секретарювання І. Кістяківський одразу взявся за нагальне питання — встановлення контактів з командуванням австро-угорських військ на півдні України, позаяк там, в Одесі, все ще не було призначено гетьманської адміністрації, а натомість ще з часів Центральної Ради було скасоване генерал-губернаторство, міська дума розпущена комісаром УНР О. Коморним й, водночас, встановилася австро-угорська військова влада.

Відтак державний секретар негайно відвідав Південну Пальміру, де провів успішні перемовини з австрійським фельдмаршалом Е. Бельцем й домовився про запровадження при австро-угорському командуванні в Україні посади представника голови Ради міністрів (ним став майбутній прем'єр-міністр С. Гербель) та узгодив кандидатуру на одеського міського отамана (ген. В. Мустафіна). Водночас Е. Бельца було запрошено відвідати Київ.

Повернувшись до столиці, І. Кістяківський вже 27 травня доповів про підсумки своєї місії на засіданні Ради Міністрів й отримав схвалення своїх зусиль у вигляді урядової подяки «за успішно виконане доручення пана Гетьмана і Ради Міністрів». Того ж дня урядовці ухвалили законопроект, за яким публікація законів тимчасово покладалася на Державну канцелярію через «Державний вістник», який і був затверджений гетьманом.

Тоді ж, 27 травня (відповідно до Постанови Ради міністрів від 17 травня), державним секретарем було створено Комісію по ліквідації канцелярії колишньої Центральної Ради. Комісія складалася з двох частин: самої канцелярії та організаційної комісії, співробітники-інструктори якої на місцях інформували населення про розгортання українського національного руху, діяльність Центральної Ради та її установ (членам скасованої комісії та співробітникам демісованої канцелярії було виплачено утримання та ліквідаційні кошти).

Слід відмітити також, що ще 30 травня 1918 р. гетьманом була затверджена Постанова Ради міністрів «Про урочисту обітницю урядовців і суддів та присягу військових на вірність Українській Державі», у якій зазначалося:

«1. Урядовці, що на державній службі цивільних відомств Української Держави, а також ті особи, що знов мають вступити на цю службу, повинні дати таку обітницю на вірність Українській Державі:

«Урочисто обіцяю вірно служити Державі Українській, визнавати її державну владу, виконувати її закони і всіма силами охороняти її інтереси й добробут».

2. Коли особи, що зазначено у I-му артикулі цієї постанови, відмовляться від урочистої обітниці, то їх не приймається на службу, а ті, що вже є на службі, звільняються від неї».

Нагальним же поточним інституалізаційним завданням державного секретаря було вироблення і затвердження офіційного статусу і повноважень Державної канцелярії (секретаріату), яке так і не було завершено його попередником. Тож І. Кістяківському довелося налагоджувати роботу і фактично створювати Державну канцелярію. В результаті цієї роботи Державна канцелярія при Раді міністрів Української Держави набула завершеного структурного вигляду.

Державна канцелярія Української Держави була створена на основі Закону «Про порядок складання законопроектів, внесення їх до Ради міністрів, розгляд

у Раді, затвердження їх і про форми і порядок оголошення законів» від 2 червня 1918 р. Відповідно до нього закони мали розроблятися у відповідних міністерствах або ж у Державній канцелярії й вноситися до Ради міністрів через Державну канцелярію за підписом міністра і посвідченням директора департаменту. Проекти слід було подавати у 20 примірниках (для кожного члена уряду). При цьому державний секретар міг у письмовій формі подавати свої зауваження і побажання. Під час обговорення на засіданнях Ради міністрів мав вестися протокольний журнал. Закон мусив бути остаточно посвідчений державним секретарем. Законопроекти і закони ставали чинними лише після їхнього затвердження гетьманом й надсилалися до Державної канцелярії та для оголошення до Генерального суду, позаяк він на той час видав виданням «Державного вістника». Проте від 27 травня тимчасово, до реформи Генерального суду, оголошенням законів відала Державна канцелярія. При цьому Закон Центральної Ради від 17 листопада 1917 р. про тимчасовий розпорядок публікації законів касувався.

Співробітники Державної канцелярії (за винятком її голови) покидали засідання Ради міністрів лише при обговоренні нею таємних питань. Основу її склали працівники колишньої Державної генеральної канцелярії УНР. Владі ж П. Скоропадського необхідно було у короткий строк ліквідувати анархію, налагодити державне життя, вирішити низку важливих питань щодо відновлення державно-адміністративного функціонування, економіки, сільського господарства, транспорту, зв'язку, народної освіти тощо. Зазначене вимагало бездоганного виконання накреслених урядом рішень, побудови налагодженої системи організації ділових процесів зверху донизу, вироблення навичок підготовки важливих для країни нормативно-розпорядчих документів.

Так, уже в перший місяць було налагоджено чітку організацію поточного діловодства на вищому рівні державного управління. Досить чітко була поставлена й організація роботи з документами у Раді міністрів, міністерствах, відомствах та в Державному сенаті. З метою підвищення дієвості виконання рішень Ради міністрів був визначений порядок затвердження журналів її засідань. Постановою Ради міністрів від 28 травня 1918 р. було встановлено, що примірники журналів засідання перед його початком необхідно надавати всім присутнім міністрам чи їх заступникам, які протягом

доби повинні вносити туди зауваження та поставити свій підпис.

Були розроблені й відповідні штати (Тимчасові штати Державної канцелярії Ради міністрів Української Держави), встановлені посадові оклади, які дозволяли підбирати гідних чиновників, знову ж таки на засадах економії державних коштів. Затверджено було також Інструкцію про порядок призначення на урядову службу по Державній канцелярії Ради міністрів Української Держави.

10 червня державний секретар І. Кістяківський на засіданні Ради міністрів рішуче вніс пропозицію щонайшвидше видати Закон про українське підданство. Фактично то була вимога остаточно де-юре завершити і оформити факт самостійності та суверенітету Української Держави. Закон «Про громадянство Української Держави» було затверджено П. Скоропадським 2 липня 1918 року.

Попри те, що формально державний секретар не входив до складу уряду Української Держави, він все ж брав участь у всіх засіданнях Ради міністрів з правом дорадчого голосу. Пізніше державний секретар вже вважався членом Кабінету міністрів з правом дорадчого голосу, а з питань, які вносила Державна канцелярія, йому надавалося право ухвального голосу. Державний секретар візував усі закони, затверджені гетьманом, усі акти Ради міністрів. Товаришами (заступниками) державного секретаря визначалися дві особи, що були призначені особистим наказом гетьмана.

До обов'язків державного секретаря належали:

- 1) розпорядження про оголошення законів Української Держави, актів та постанов Ради міністрів;
- 2) розпорядження про розроблення за дорученням Кабінету міністрів і внесення на розгляд проектів законів та інших постанов;
- 3) керівництво кодифікацією всіх законів Української Держави;
- 4) внесення на розгляд Ради міністрів законопроектів, розроблених окремими міністерствами зі своїми заувагами;
- 5) керівництво діяльністю підпорядкованих інституцій.

Державна канцелярія провадила технічну частину роботи вищого законодавчого та виконавчого органу Української Держави — Ради міністрів, а саме: протоколювання її засідань, а потім і їх редагування й публікацію. Якщо ж врахувати, що гетьманський уряд засідав мало

не щодня, а його засідання тривали від 8 години вечора до 1-ї чи 2-ї години ночі, а часто й до 4-ї або 5-ї години ранку, то роботи у державного секретаря та його підлеглих вистачало вдосталь. Сам же державний секретар, крім праці по керівництву своєю установою, завжди був присутній на урядових засіданнях.

Державний секретаріат вів технічну частину протоколювань засідань Ради Міністрів, редагував і згодом публікував її рішення; був інституцією, що мала редагувати й публікувати закони, різного роду доклади, проекти, статuti, офіційні записки тощо; крім того, працівники цього відомства, добре обізнані на українській мові, дбали про її чистоту і неодноразово виступали (в тому числі й офіційно) як оборонці її державного статусу. Так, наприклад, відомою є опублікована у жовтні 1918 р. записка працівників Державного секретаріату, підписана його вищими чинами, до державного секретаря С. Завадського в оборону державності української мови з приводу нарікань окремих урядовців на нібито її «недорозвинутість і бідність».

Розробляти законопроекти могла й сама Державна канцелярія. Так, скажімо, саме її правники розробляли Положення про Комісію управління та ліквідації організацій військового часу або ж проєкт Закону про відновлення козацтва в Українській Державі та ін.

На початку червня уряд доручив І. Кістяківському утворити при Державній канцелярії міжвідомчу комісію, яка мала (за участю представників німецького командування) здійснити інвентаризацію казенних будівель цивільного і військового призначення, а потім здійснити відповідний перерозподіл між центральними установами столиці. Чи от коли 20 листопада Рада міністрів розглядала питання про «видання закону, який встановлює порядок виборів до Українського Союму» (тоді урядовці зійшлися на тому, що Союм слід буде скликати до 15 лютого 1919 р.), то саме державному секретареві було доручено створити з цією метою при Державній канцелярії технічну комісію з науковців для розробки до 5 грудня 1918 р. відповідного законопроекту. «Перший Союм має бути парламентом з установчими функціями, а виборчий закон побудований на основі загального, прямого, рівного і таємного голосування», — наголошувалося у постанові.

У цьому контексті важливого значення набуло питання преси. На перших порах існування Гетьманату вирішення питань, пов'язаних з пресою, було зосереджено в Міністерстві внутрішніх справ під опікуван-

ням товариша міністра О. Вишневського та директора Прес-бюро Д. Донцова. Врешті, це питання переросло в проблему, яку навіть у Раді Міністрів не могли спрямувати у плідне русло. При цьому, однак, новий державний секретар І. Кістяківський, що не мав жодного відношення до цієї справи, як згадував гетьман, «судячи з його заяв, питання преси розумів і надавав йому великого значення». Він (І. Кістяківський) постійно цікавився проблемами преси, вказував шлях їх налагодження і, головне, мав струнку систему, яка подобалася П. Скоропадському. Саме тому гетьман й вирішив передати питання преси у відання державного секретаря.

«Кістяковський р'яно взявся за справу. Було між іншим вирішено, — згадував П. Скоропадський, — крім правильної постановки з кожноденною пресою, створити ще осібне українське видавництво, де б друкувалася лише одна гарна українська література для народу. Були в Кістяковського засідання з цілою низкою осіб. Всі наполягали на придбанні дуже великого будинку, котрий став би палацом преси. Замашки були дуже широкі. Інформацію мало було бути вірно поставлено, крім преси, тут мав бути зосереджений весь відділ пропаганди, і кінематограф, і плакати тощо. Почалося з того, що дім купили й звільнили його. Потім не було ротаційних машин. Нарешті й це дістали...».

І. Кістяківський, за словами редактора офіційного «Державного вістника» І. Юцишина, «організував цілу установу; в його всіх розпорядженнях відчувалося руку свідомого й практичного державного мужа. Він належав також до тих державних мужів, що не вміли по українськи ні слова сказати.

Зараз на першому побаченні зі мною він заявив, що «Державний Вістник» залишиться на дальше при Державній Канцелярії, а його редакція буде Відділом Департаменту Преси при Державній Канцелярії. Мені доручив організувати цей департамент із тим що сюди належатиме також і цензурний відділ. Цей останній відійшов небавком до Міністерства Внутрішніх Справ.

З появою державного секретаря Ігоря Кістяковського запанувало в Державній Канцелярії велике оживлення. Державному Секретареві додала до помочі Рада Міністрів двох товаришів: Миколу Могилянського й [Володимира] Романова. Перший, відомий український публіцист, другий рідний брат української письменниці Наталі Романович».

Проте, попри політичні різноголосся, чи не усі сучасники та очевидці тих часів сходяться на потужній

працездатності нового державного секретаря та його безсумнівні організаторські чесноти та розумові таланти. «Хай скажуть ті, хто працював в «Державній канцелярії», скільки життя вирувало в ній за Кістяковського? Який важкий був й солодкий тягар праці?! Хай секретарі Ради міністрів скажуть, які блискучі промови згасли у стінах дому, де жив Скоропадський, у затхлій атмосфері нашої жалюгідної громадськості», — згадував про І. Кістяківського у своєму щоденнику товариш державного секретаря М. Могилянський, додаючи, що той у свої 42 роки мав слабе серце й виглядав на 55-річного чоловіка «з предивними, нервовими нотками в голосі».

Співробітники Державного секретаріату (за винятком його голови) покидали засідання уряду лише при обговоренні ним таємних питань. І. Кістяківському довелося налагоджувати роботу і фактично створювати Державний секретаріат (до нього держсекретарем короткий час був М. Гижицький). В результаті Державний секретаріат при Раді Міністрів Української Держави набув завершеного структурного вигляду у складі департаментів: законодавчих справ Державної канцелярії (директор М. Володковський), загальних справ Державної канцелярії (С. Гаєвський), державної друкарні (Г. Іовенко), редакції «Державного Вістника» (редактор І. Юцишин), Термінологічної комісії (проф. А. Кримський) та секретаря Ради Міністрів В. Дитятини.

Одночасно з травня 1918 р. , з часу початку мирних переговорів між Українською Державою та РСФРР, І. Кістяківський (до 10 серпня 1918 р.) — заступник голови української мирової делегації. Разом з головою делегації С. Шелухіним підписав прелімінарний мир і 12 червня 1918 р. текст договору про припинення ворожих дій та відновлення залізничної комунікації. При делегації діяло 8 комісій: політична, військово-морська, фінансова, комунікаційна, культурна, економічна і юридично-редакційна, а у певних моментах також і культурна комісія Міністерства ісповідань.

18 червня 1918 р. державний секретар І. Кістяківський увійшов також і до складу Особливого вищого технічного комітету, який став керівним ядром Особливого технічного комітету при Раді Міністрів, що мав займатися питаннями відновлення і планомірної забудови київського передмістя Звіринець, яке 6 червня постраждало від вибухів складів військових набоїв та снарядів, що спричинило повну руйнацію району й призвело до катастрофічних жертв серед робітничого

населення (загибло понад 1 тис. осіб і близько 10 тис. отримали поранення).

Цікаво, що вже в еміграції колишній товариш (заступник) державного секретаря М. Могилянський надав таку досить широку характеристику І. Кістяківському й, зокрема, щодо становища влітку 1918 р.: «І. О. Кістяковський, найбільш яскрава фігура в усьому міністерстві гетьмана, розумна, талановита й надзвичайної працездатності людина. Він з останніх сил вибивався, намагаючись зміцнити владу, що частково, особливо в провінції, йому й вдавалося, але об'єднати кабінет [міністрів] на єдино рятівній в той момент політиці твердої влади було неможливо, і такі впливові міністри, як, наприклад М. П. Василенко, діловий С. М. Гутник, симпатичний та гуманний В. В. Зінківський, йшли означено проти Кістяковського, захоплюючи за собою рівно половину Ради міністрів. Повторювалася трагедія влади Тимчасового уряду в Петрограді, і незважаючи на попереджувальний, яскравий досвід історії, люди вперто трималися шляху політичної маніловщини та незворушливого прекраснодушшя».

Інший його заступник по посаді державного секретаря В. Романов залишив такі враження про свого патрона: «Кістяковський вважав за потрібне для чогось розігравати з себе «щирого українця» навіть наодинці з людьми, з якими він був добре знайомий з юних років. Одного разу, в приймальні гетьмана у нас зав'язалася палка суперечка, коли К[істяковський] почав раптом паплюжити Москву, російську літературу і т. д. ...

Намагаючись зовні наслідувати Столипіна, Кістяковський, як правдивий колись кадет, мабуть, щиро вірив, що державний діяч — консерватор і націоналіст, яким він з'явився на Україні, повинен бути різким, грубим і страшенно хитрим». Утім на думку багатьох сучасників, в тому числі й його політичних супротивників, «він був найтолковішим і активним членом гетьманських кабінетів», «безсумнівно розумною людиною».

Закон «Про порядок призначення на державну службу» від 24 липня 1918 р. став останнім посвідченням І. Кістяківським як в. о. державного секретаря законодавчим актом.

На посаді державного секретаря Ігор Олександрович працював до 5 липня 1918 р. , коли йому було запропоновано посісти крісло міністра внутрішніх справ. Він справляв враження дуже вольової людини, хоч і з деяким цинізмом, а головне, що прагнула безперестанку працювати.

АДВОКАТУРА ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ У ХХ СТОЛІТТІ: ІМЕНА ТА ПОСТАТІ

Дмитро Майстро, адвокат, член Ради адвокатів Запорізької області,
партнер ЮК «Майстро і Беженар» (м. Запоріжжя)

Вадим Лаврівський, адвокат, представник НААУ в Чеській Республіці (м. Карлові Вари)

Шлях в адвокатурі був цікавим та непростим у всі часи. Змінювалася специфіка справ, законодавство, соціально-політичні, культурні умови... Але незмінною залишалася ідея, якою від зародження адвокатської професії керувалися адвокати: верховенство права, дотримання прав і свобод громадян.

У цій статті розповідаємо про фахівців юридичної сфери, які працювали на землях Запорізького краю протягом останніх ста років, зробивши помітний внесок у розвиток адвокатської справи.

Розпочнемо з **Юницького Миколи Яковича**, який народився у 1889 році в м. Городня Чернігівської області у родині службовця. За національністю — українець. Вищу юридичну освіту здобув, закінчивши у 1913 році юридичний факультет Московського університету. У 1912 — 1913 роках розпочав трудову діяльність, працюючи рахівником у Північному скло-промисловому товаристві у Санкт-Петербурзі.

У 1914 — 1919 роках працював помічником присяжного повіреного при Ніжинському окружному суді Чернігівської губернії.

З 1919 по 1921 рік Микола Юницький був помічником секретаря Спілки споживачів у м. Брянськ.

З 1921 по 1922 рік — юрисконсульт Брянської контори «Вукоопспілка».

З 1923 по 1924 рік — завстолом Брянської обласної прокуратури.

З 1924 року Микола Якович прибув на роботу до Запорізького краю, став членом колегії захисників м. Мелітополя та м. Дніпропетровська (до 1931 року).

У період з 1931 по 1939 роки М. Я. Юницький просувається по службі та працює юрисконсультком різних закладів та підприємств м. Дніпропетровська.

З 1939 по 1944 роки — адвокат у м. Караганда.

З 17 квітня 1944 року за викликом Нарком'юсту УРСР на роботу в Україну за путівкою відділу адвока-

тури НКЮ УРСР, Микола Якович направлений до Запорізької обласної колегії адвокатів. З 1944 по 1952 рік виконував обов'язки відповідального секретаря Запорізької колегії адвокатів. На жаль, подальша доля М. Я. Юницького невідома.

Ще одна представниця адвокатури Запоріжжя — **Фурманова Софія Павлівна**. Народилася у родині селянина-бідняка 18 листопада 1923 року в с. Дніпровка Червоноармійського району Запорізької області. Українка.

Початкову освіту здобула у Запорізькій області: у 1931 році вступила до Дніпровської НСШ, а пізніше, у 1941 р., закінчила 10 класів Петро-Михайлівської середньої школи Червоноармійського району Запорізької області.

З серпня 1941 року до серпня 1945 року служила у Червоній армії санінструктором, брала участь у боях із нацистськими загарбниками. За зразкове виконання бойових завдань Софія Павлівна нагороджена двома медалями «За бойові заслуги». Фурманова С. П. звільнена з лав Радянської армії з пораненням. Демобілізована на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 23.06.1945 р.

Софія Павлівна заочно закінчила Одеську юридичну школу. На посаді консультанта-методиста відділу кадрів пропрацювала наступні п'ять років.

Після демобілізації з лав Червоної армії Обкомом КП(б)У Софію Павлівну було відряджено на роботу до Запорізького управління на посаду ревізора відділу кадрів. З 1947 р. консультант-методист УМЮ.

У 1950 році Софію Павлівну прийнято до складу Запорізької обласної колегії як адвоката-стажера юридичної консультації № 1 м. Запоріжжя.

Фурманова С. П. була членом ВЛКСМ з 1939-го по 1945 рік, членом ВКП(б) з 1945 року. У 1951 — 1952 роках — позаштатний пропагандист РК КП(б)У Сталінського району та керувала гуртком із вивчення Історії ВКП(б) на фабриці ім. Володарського.

14 липня 1952 року Фурманову С. П. обрано секретарем первинної партійної організації Запорізької обласної колегії адвокатів.

З серпня 1963 року до травня 1977 року працювала завідувачкою консультації Ленінського району м. Запоріжжя. Десятиріччя (1962 — 1972 рр.) була членом президії колегії адвокатів. Добре організовувала роботу юридичної консультації.

У 1977 році Софія Павлівна Фурманова провела 60 лекцій та бесід, у тому числі прочитала 8 лекцій за проектом Конституції СРСР, взяла участь у проведенні 8 вечорів у форматі запитань та відповідей.

Стаж юридичної роботи Фурманової С. П. більше 40 років, з яких у суді 5 років. Софії Павлівні було надано звання «Кращий наставник».

У грудні 2006 року Софія Фурманова вийшла на пенсію.

Фельдман (Корнік) Євгенія Львівна народилася 28 вересня 1923 року в м. Харкові в родині столяра-залізничника.

У 1931 році вступила до середньої школи, яку закінчила у 1941 році. Разом із рідними була евакуйована в м. Нижній Тагіл. В евакуації працювала контролером у системі обслуговування на заводі № 381 та старшим касиром на заводі № 183 ім. Сталіна.

У 1946 році Євгенія вступила до Свердловського юридичного інституту. У 1947 році перевелася до Харківського юридичного інституту. 1 липня 1950 року отримала диплом з кваліфікацією юриста.

7 серпня 1950 року Є. Фельдман прийнята до Запорізької Обласної колегії адвокатів. 29 січня

1951 року призначена завідувачкою юридичної консультації Велико-Білозерського району.

З 1952 року Євгенія Львівна працює у юрконсультації Мелітопольського району.

У 1955 році Є. Л. Фельдман закінчила вечірній Університет марксизму-ленінізму. З 1956 року працювала юристом у Мелітопольській юридичній консультації.

Фельдман Є. Л. багато років була членом товариства «Знання», виступала з лекціями та бесідами серед населення. Так, у 1975 році провела 41 лекцію та бесіду.

Крім того, адвокат Фельдман надавала юридичну допомогу на двох консультаційних пунктах на громадських засадах.

На підприємствах, які обслуговувала Євгенія Фельдман, вона надавала допомогу товариським судам, місцевим комітетам, профспілкам щодо розгляду різних конфліктів.

Неодноразово Євгенії Фельдман присвоювалося звання «Найкращий наставник». Президією Верховної ради СРСР їй було нагороджено медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

1 березня 2006 року Фельдман Євгенія Львівна року вийшла на пенсію. Померла у травні 2009 року в м. Запоріжжі.

Олофінський Сергій Дмитрович народився 1 січня 1937 року в селі Чулпан Оренбурзької області в родині геолога. Після закінчення інституту призначений прокурором слідчого відділу прокуратури Запорізької області, згодом слідчим прокуратури Шевченківського району м. Запоріжжя. У 1965 році переведений на посаду прокурора Шевченківського району м. Запоріжжя. У 1965 році обраний народним суддею Шевченківського району м. Запоріжжя. У 1969 р. член Запорізького обласного суду.

З 1970 року Сергій Дмитрович працював інструктором Запорізького обкому КП України, а у 1973 році його призначено помічником першого секретаря Запорізького обкому партії.

У 1978 — 1979 рр. Олофінський С. Д. проходив службу в органах внутрішніх справ. З 1979 по 1994 рік був Головою Президії колегії адвокатів. З 1994 по 2006 рр. — працював приватним адвокатом у м. Запоріжжя.

Помер 3 травня 2006 року.

Новосьолова Людмила Миколаївна народилася 30 листопада 1939 року н. п. Шахта 2-2 біс Антрацитівського району Луганської області. Середню школу закінчила на відмінно із золотою медаллю. Вступила на юридичний факультет Ростовського держуніверситету. Після його закінчення була прийнята в члени Запорізької обласної колегії адвокатів.

З 1981 по 1986 роки призначалася і працювала завідувачкою юрконсультаціями Заводського, Орджонікідзевського районів м. Запоріжжя.

З 1986 по 1994 роки — заступник голови Президії облколегії адвокатів. З 2012 року була незмінним головою Ради адвокатів Запорізької області. З 1994 по 3 жовтня 2024 року постійно обиралася головою адвокатського об'єднання «Запорізька обласна колегія адвокатів». Багато років була членом Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури, членом Спілки адвокатів України.

Заслужений юрист України (2002 р.), Видатний адвокат України (грудень 2011 р.), нагороджена Почесною відзнакою Вищої Ради юстиції України (грудень 2011 р.). За активну діяльність у розвитку адвокатури відзначена великою кількістю Почесних грамот від органів влади і Головного управління юстиції в Запорізькій області.

3 жовтня 2024 р. на 85-му році життя померла у м. Запоріжжя.

Отож, ми здійснили короткий екскурс у професійний шлях адвокатів, котрі жили та працювали у Запорізькій області. Шануймо та поважаймо тих, хто сумлінно розвивав адвокатську справу довгі роки.